

Н. Йонков-Владикин

ИСТОРИЯ
НА
ДРЕВНИТЕ
ТРАКИ

ОТ НОВОКАМЕННИЯ ПЕРИОД ДО ЦАР БОРИС

(Начало 8000 години преди Христа)

Наченки и растеж на арийската цивилизация.

Том I

ХЕЛИОПОЛ

Във всеки един от заглавните редове се съдържа атомен заряд от алтернативност на възприетото от **клишираната ни история** „познание” относно **древната ни история**. Съгласно това „познание” траките са *пришълци на Балканите (дошли тук вероятно около 3000 год. Пр. Хр., били номади, неорганизирани, нецивилизовани, безписмени, избивали се постоянно едни други и т.н.* Около 4-5 век след Хр., както били „най-многочисленият народ на света”, така внезапно „*изчезнали*”, без да оставят следа в „*славянския облик*”) на днешните българи. Като се връщаме на горното заглавие виждаме следното – **история на древните траки така и не е написана, тяхна връзка с новокаменната епоха не е правена, никой не е аргументирал почти нищо за период преди 10000 год. по нашите земи, камо ли да е съзрял в миналото на траките „зачатки и растеж на арийската цивилизация”**. През 1911 г. очевидно един българин не само го е съзрял, но го е и аргументирал.

Второ издание

въз основа на книгата от 1911 год.,
отпечатана в Пловдив, печатница „Труд“ на Беловежов

© Н. Йонков-Владикин

© Хелиопол, 2010

ISBN 978-954-578-256-5

Пояснителни бележки

Славянските народи са единствените, които сами са забъркали историята си и не знаят нито произхода си, нито миналото си. Търпеливо чакат какво ще им кажат учените от Лондон, от Париж и Берлин. Това нехайство показва докъде е дошъл ученият славянски свят.

Нека тъй да бъде!

На свой ред учените забъркаха и нашата история: старите жители, казват те, измряха, заместиха ги славяни и турци, сляха се, та излязоха днешните българи.

В един исторически документ от А. Н. Попов, руски учен, се казва:

„Безмъръ сий же княз дрѣжаше обону страну Дуная, и потом приде на страну Дуная Исперина около 679 година, в царуването на фино-татарския хан Аспарух, тя е туземна, не е заета от никой писател и е от очевидец. От нея разбираме, че писачът е бил славянин туземец, завладян от фино-чудско племе, знаел е езика му, събирали данъци и се употребявал броежът на завоевателите, както това е законът повсъде. Царят се именува Аспарух – от Аспар и Руя, Кардим, Кормесош, Телерик, Ирник, Тервел, Сандилх, Заберган, все фино-чудски и татаро-монголски имена. Като образец на смесения език в паметника на Попов можем да цитираме: „Авитохоль жить лэть Т. (300), род ему – Дуло, а лэтэ ему дилом твиремъ“. Излиза, че цар Авистоход живял 300 години, бил от династията Дуло, а вероятно царувал диломъ твиремъ, числа, неизвестни досега на никой език. Към тях можем да добавим: „верения-

лемъ – шегоръ вечемъ – тутумъ – алемътохто, мъй четемъ“. Може езикът и броежът да са изчезнали и не е интересно да се търсят, защото явен е фино-чудският им тон.

С течение на времето нашите прадеди като по-културни погълнали завоевателите си, типове на които стоят помежду ни, в Източна България, още повече, че тия завоеватели са били едно голямо малцинство и само в Източна България.

Всичко това е разбираемо и естествено.

Натъкваме се обаче на други едни въпроси: измрели ли са старите жители на отечеството ни – траките, и наистина ли дойдоха славяни от сегашна Румъния на мястото им?

Тя именно два въпроса иска да разреши нашата книга. Според нея в най-старите времена един народ, един език, разделен на много наречия, е населявал полуостровите: Балкански и Малоазийски, Дакия, Сегашна Румъния и Скития (сегашна Русия, до Киев), както и останалите славянски земи. И наистина Дакия е била населена от траки, а самите славяни са дошли от същата Дакия. Тия въпроси бяха нескончаеми и нашата книга ги разрешава коренно, като следи развитието на народа, приволнообразното му разширение, и на езика в пространството, нуждите и времето, които са създали наречията, покрили страните от Индия до Англия, наречия, именувани сега отделни езици.

Нашият народ така е един от най-старите народи на света; той не е пришълец тук, нито е измирал. Ония, които твърдят противното, са с ограничени познания по тая обширна материя. Читатели, следейки изследванията ни, сами ще се убедите в това.

Ние даваме подтик на славянските народи да си напишат правилна история. Осветляваме тъмните страни за произхода и разселението на бялото племе, произхода на санскрита, на неговите наречия, единния произход на религиозните теории от

Япония до Англия, факт, който ни показва, че един народ учи и цивилизова народите чрез разселване и завоевания.

Ние се пазихме от шовинизма, стояхме все по-близо до науката, имахме гордата амбиция да служим само на истината.

Вярно е, че материалите ни са събрани и разработени от чужди учени, ние само сме ги използвали, обаче прочитането тракийските и етрурските надписи, разкриването езика на тия народи, велики и славни, както и новата теория за произхода и растежа на арийската цивилизация, съставляват изключително дело и са чест на младата българска наука.

Авторът

Предговор

Изтеклият XIX век е един от най-плодовитите, каквито е видяла някога историята. Той се гордее не само с господството на парата, електричеството, машинната индустрия, огромния полет на естествените науки и победоносната борба на народите за конституционни свободи, но се гордее и с исполинския замах на историческата литература. Народите на класическата древност и техните цивилизации ни бяха познати само по дребнавите и баснословни описания на гръцките автори, обаче прочитането на египетските йероглифи и асиро-вавилонската клиническа азбука даде стремителен подтик към археологически разкопки на стари столици и селища, вследствие на което пред нас се откриха нови народи, нови империи и цивилизации, които ни слисват със своя бурен живот и катастрофални падения.

Между това, едно престъпление е извършено над един от най-великите народи на древността, на които Европа и Индия дължат населението си, цивилизацията си, дори и езика, на който говорят, като е стъпкана историята му, славата му, творческия му гений и целият е хвърлен в бездните на мрака. Този народ е творецът и стълбът на арийството и гробът на предците му още стои заличен, буренясал. Туй е тракийският народ, „най-многочисленият след индийците“, както се изразява бащата на историята. С тая книга ние искаме да го възкресим и накараме да разкаже сам подвизите си. Той е свидетел на раждането на Египет и Халдея; той им е помагал да проходим, да растат, да се цивилизоват. Той даде религия и църковен език на Персия, на Туркистан и Индия; той основа Рим и създаде величието му; той научи

финикияните да подражават индустрията му; той покори всички познати тогава страни с разселването си и асимилацията, и най-после, той обедини цивилизациите, тури на първо място братството на народите и храма на науките.

И той няма история!

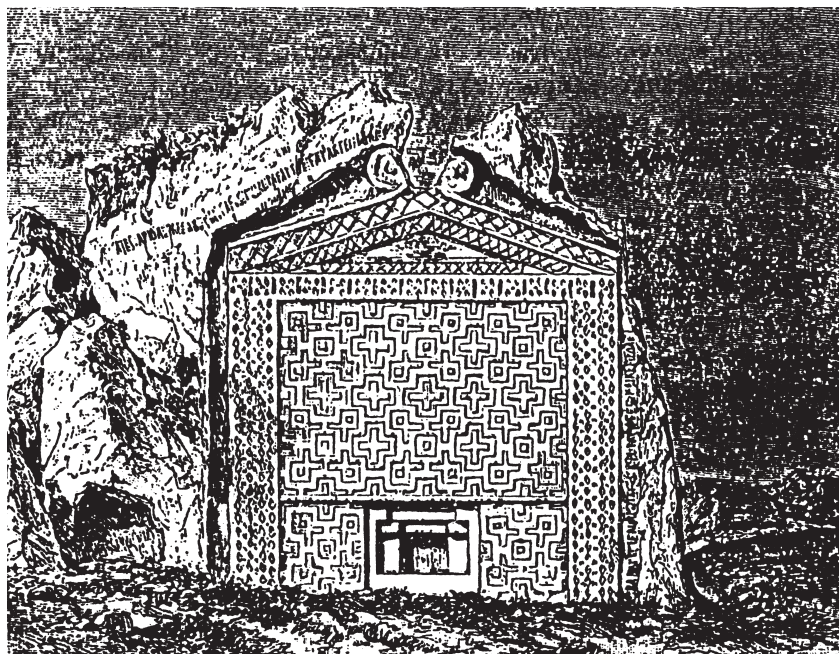
Ето – ние му я даваме.

Авторът

Историческите основи

Старите цивилизовани народи започвали историята от началото на света, който изскочил из хаоса. След узаконяване на християнството историците започваха от Адам и Ева. От преди сто години, когато Анкетил Дюпирон откри иранската Зенд-Авеста, историците започват с разселването на бялата раса от Индия по цяла Европа, като в съзвучие с това антропологията прогласи планините на Кавказ за рождено място на бялото племе.

Паметник на император Роле

Намерена ли е истината след тия толкова преломи? Не! Защото растящото количество на доказателствата постоянно повдига съмнения. Сравнителното езиковедение ни убеждава по един положителен начин, че езиците от Пятиречието на Индия дори до бреговете на Атлантическия океан са деца на един праезик-майка и следователно народите, които ги говорят, са били някога един народ. Същото нещо ние доказваме не по пътищата на езиковедението, а по ония на историята, която така ни разкрива люлката на бялото племе и месторождението на езика му. Прочее, езиковедението, изпреварило историята и застанало пред един непроницаем мрак, този път следва да ѝ отстъпи първенството и да следва стъпките ѝ, по който начин ще може да стъпи здраво на краката си и ще застане под едно безоблачно небе.

Ако ние идваме до един нов прелом, мислим, последен, то това се дължи на две главни обстоятелства, които по-преди не са съществували. Седемгодишните разкопки на Троя, водени от Шлимана, ни дадоха възможност да открием началото на цивилизацията и нейния постепенен растеж във височина и във вълнообразно разширение. Но ученият свят се питаше какъв език са говорили тия първи цивилизатори, които толкова късно и така великолепно е прославил певецът на Троя? Тоя народ ни е оставил своята азбука и своите надписи, които учените суетно се трудиха да дешифрират. Тая чест се падна нам. И сега, когато знаем езика на троянците, началото на цивилизацията им и нейния растеж, ние свободно можем да говорим за месторождението на бялата раса и началото на езиците ѝ.

Нека се спрем на най-интересния паметник, който повечето е занимавал някога учените, защото в един от трите му надписи ясно се чете името Мида и поради това той се именува „паметник на цар Мида“.

Въпреки всичките досегашни тълкувания¹, тоя паметник не принадлежи на Мида и го предшества с няколко столетия. Той е богоугодно дело на тракийския император Роле, който го въздигнал в чест на морското божество Темнав, защото му

---

¹ „Този паметник, казва Victor Duguу в *Histoire des Grecs* (I, стр. 664, биде открит от полковник Leake и името на Мида (ясно) се чете в надписа, който има 13 метра и 80 см дължина. Изглежда че този надпис има следния смисъл: „Un tel a consacré a Midas, roi...“ (Някой си посвещава на Мида цар“...) Ние не знаем кой е този Мида, обаче паметникът е твърде интересен. Лицето, върху което стои (издълбана) една плитка дупка (подобна на врата), е украсено с извилини (teandres), разположени в един вид рамка, която се образува от издълбани в скалата ромбически фигури и коронирана отгоре с един фронтон, на върха на който стои една кръгла извина във вид на спирала. Всичките тия украшения са чисто геометрически (sic!), чието старинно изкуство ни дава много нови елементи“.

„Тия (фригийски) паметници са от едни неизвестни времена, обаче много по-стари от елинските и римските: всецяло туземният им характер ни разкрива един архитектурен стил на древните фриги. Нищо в тях не показва каквото и да е инноземно заимстване – фригийското изкуство в тях се показва много отдалечено от принципите на гръцкото, а така също и от стария персийски стил, даже и от куриозния оригинален стил на Ликите. Също и езикът на надписите е чисто фригийски, който си остава заключен в пределите на старите граници, където царувала династията на Мида. В цялата ширина на тая страна се намират много малко останки от римските времена, а се намират и си остават старите достопочтени останки на туземците. Вижда се, че последващите завоеватели на тая страна са пренебрегнали тази усамотена долина, където по-късно християнските семейства дойдоха да дирят убежище от езическите гонения. Характерът на надписите, които се намират тук, има голяма прилика с елинските букви от най-древните времена и особено с буквите на бустрофедонските паметници на Sigee. Тази азбука беше напусната вече от Елините през VI век преди Христа и повече; езикът, от който остават малко отломки, е бил по всяка вероятност този, който са говорили фригите преди нашествието на персите в царството на Мида. бележи се между това, че в този език една гръцка основа, която като че изяснява един общ произход на двата народа; на неизяснените думи, а те са най-много, принадлежат на един непознат език. – (L. Taxier: *Description de l'Asie Mineure*. I. стр. 154).

подарило победа пълна и славна по море срещу островитяните и крайморците, именувани Синти, подвластни на троянското царство.

Ние мислим – и другояче не може да бъде, че много векове преди появата на финикийската азбука, преди падението на Троя, възпяно от Омир, паметникът е бил издигнат само с шарките от страните и отгоре, както и извилините на лицето му, които погрешно се мислят за украшения, защото всъщност са надпис с троянски стари писмена, и много по-после е дошъл цар Мида вследствие на една победа или наследено владичество над троянските царе, поставил своя надпис отгоре, наляво, с помощта на една нова азбука, а отдясно е изваял нов надпис, който обяснява онзи със старинните троянски писмена. По всяка вероятност цар Мида се е смятал потомък на императора Роле, който не се титулува император на троянските царе, следователно не е бил и техен повелител, когато Мида е господствал над тях. По този начин паметникът ни говори, че династията на Роле, при самия неин родоначалник, отнела Сиптите от империята на Троя, а впоследствие, при Мида или по-рано, станала владетелка и на самата Троя и на троянските царе. Тоя паметник е бил един от най-славните, най-почитаните, най-горделивите, защото е напомнял на цял ред поколения неуморната и с постоянство водена вековна борба на народ и династия, увенчана най-после с пълна победа. Ние и тук виждаме историческия закон, според който най-напред на Троя са били отнети постепенно владенията и най-после е загинала и самата тя.

Надписите поред, според датата на поставянето и според събитията, имат следния смисъл:

1) Надписът на императора Роле със старинна троянска азбука:

Ро ле та ми ма сад

обр. 2

Или: „Роле (на) Тамима-Сад“¹

2) От дясна страна на паметника, с една друга азбука, за произхода на която не може още нищо положително да се каже, цар Мида е приложил следния надпис: (обр. 3)

ΒΑΓΑΣ ΤΕΜΕΨΕΦ ΑΚΕΙΨΑΜΟΤΑ ΡΟΙΣ ΛΦΙ ΓΑΦΑΝΤΑΕΙ ΡΟΙΣ ΣΙΝΤΙ: ΕΙΔΑΕ

Богасъ Темевъ, акемъ амота вожъ Роли, гавантаеи, вожъ Синти Едае.

Тоя надпис дословно има следния превод:

„На Бога Темнавъ (посвещава това) страшния и безсмъртен Вожъ Роле, императоръ и царъ на идайските Синти“²

3) От лява страна, отгоре на покрива, Мида е поставил свой собствен надпис, който гласи, както следва:

¹ Еродот (IV, 59) казва, че скитите в Южна Русия наричали Поседона (Нептуна) Тамима-сад, и смята това божество за скитско... Ние ще видим, че скитите и траките са едно племе, а Тамима-сад е тракийско име, тъй като е еднакво с Медо-сад, министър на цар Севта, Само-сад, тракийски град в североизточните поли на Таворските планини.

² Дион Касий споменава един тракийски цар около Свищов под името Ρώλη, който се бил против Марк Крас. В Габрово и сега съществува старото фамилно име Ролеви; един от тая фамилия – съдебен следовател, срещнах и разпитах неотдавна. Той обясни, че някога семейството им дошло от селата, името му, като прякорно, било старо, от незапомнени времена, и смисълът му не знаели, обаче положително твърди, че то не произлиза от модерната френска дума роля. Така щото името Роле е старо – тракийско. Синти е също тракийска дума и означава морски жители, живели около устието на Струма и Неста и на остров Лемно.

ATRS: ARKI ANFAIE: AKENENOLA FOS: MIDAI: LA FALTAEI: FANAKTEI: EDAES.

„Атесъ Арки-Дэвэсъ, акемъ амота Вождь Мида, Гавантаеи Анактеи Едаесъ“.

В буквален превод тоя надпис (обр. 4) гласи:

„На Ати и на Арки Деви (посвещава това) страшният и безсмъртен Вождь Мида, император на идайските царе“¹

Безспорно езикът на тези надписи е бил онзи, който е минавал тогава за държавен и религиозен език на старите траки. Като е така, ние знаем, че той е езикът, на който са написани индийските Веди и иранската Зенд-Авеста. Разликата е диалектическа, следователно незначителна. Както най-старата от Ведите, именно Риг-Веда, така Зенд-Авеста и надписите, които ни занимават, са от едни твърде напреднали времена, тъй щото ние нямаме преки паметници за праезика на траките, обаче по корените, запазени у колонистите, можем да дойдем до възстановяването на един относителен праезик, да открием народа, който би минавал за баща на народите от бялото племе.

Земите на траките са отечеството на зендо-самскрита; и

---

¹ Жорж Нерро, френски академик, чете, разбира се, съвършено погрешно, така: Ates arkieae Fais akenenola Fos midai la Faltaei Fanaktei edaes. И ето защо нищо не се разбира. Тълкуванието на всичките думи и имена в тия надписи правим при описание царуването на Мида и при разглеждането на тракийската религия. Тук ще кажем за яснота, че Арки-деви са лимфите, привързали към слънцето (зарите му), титулирани от старите елини с семитската дума Елиади, от Елио – слънце. Думата арки, ярко, означава в санскрита, по църковно и по руски – светло. Ати, ведическото – Адити, е слънцето. Титлата Анактеи в надписа се чете „в Анактеи“ поради едно наречие. Господарите на княжествата в Троада, разположени в полите на планината Ида, се титулирали „идайски царе“ в чест на свещената планина. В парижкия музей Гиме има група от статуи от слонова кост, светиня, донесена от Индия: Ати (слънцето) се явява на колесницата си и Арканите (Арки-деви) с музикални инструменти от страните му стоят, свирят и пеят. Затова аркини означава и певици, а в гръцкия език е останала тази дума със смисъл на помощници.

колкото по-рано са излизали изселниците и по-далеко се населявали, толкова диалектически езикът им стои по-далеч от тракийския, тоже не стоял на едно място и постоянно се изменял. На езиковедението предстои да установи тия отклонения, станали по силата на отдалечаването и самостоятелното развитие. По-новите разселничества и завоевания на траките, които носили вече верски свети писания, повсеместната рударска треска и колонистите ѝ направили нови езични наслоения и се опитали да възвърнат езиците-деца към праезика-майка. Това ни показва фактът, цитиран и от Макс Мюлер, че от индийското Пятибрачие до бреговете на Атлантическия океан народите имат една дума за цифрата десет.

„Тия различни езици – санскрит, зенд, гръцки, латински, немски, келтски, славянски – дума Michel Breal, френски академик, са тъй близо един до друг, отношенията им са толкова многобройни и очебиещи, щото неволно се явява стремлението да се възстанови езикът-майка, от който са излезли. Дали един народ, след като се разселил, е напълнил Европа и Западна Азия? Дали туй са последователни изселници, излезли от едно и също огнище? Или пък не може ли да се мисли за една постепенна пропаганда измежду народите от различни произхождение, които, като постепенно напуснали своите (бедни) езици, възприели един по-усъвършенстван език?“

На тия запитвания нашата теория дава пълни отговори. В едни отдалечени времена траките се разселили по съседните си близки и далечни страни, гдето отнесли и езика си, обаче на южноевропейското черно племе те наложили езика си, като собствените му идиоми малко по малко съвършено изчезнали. Същото станало и с някои дребни западноазиатски племена. Горните надписи добиват ценност само когато се подкрепят от хората на тракийската история, която се явява откровение на езиковедението. Изменението на езиците

със запазването корените и граматическите форми, е закон на развитието. Риг Веда стои по езика си така далеч от останалите индийски Веди, както стои латинският език спрямо италианския или новобългарски спрямо старобългарски, обаче корените са все едни.

ДЯЛ I

ОБЗОР НА КЛАСИЧЕСКИТЕ СТРАНИ И НАРОДИ

ТРАКИЯ ПРЕДИ ТРАКИТЕ *(Отечеството на траките)*

Предела. Геологически преврати. Първите жители.

Посредством съчетанието на предисторическите с началото на историческите времена узнаваме по един положителен начин старите етнографически граници на тракийското отечество, обаче тия времена са, тъй да се рече, вчерашни в сравнение с дългата верига от векове, в пределите и пространството на които е поникнала бялата раса и постепенно е расла и се разселвала.

Царството на старите траки покривало двата полуострова – Балкански и Малоазийски, от гребените на Таворските планини до бреговете на Адриатическото море, и от върховете на Карпатите до последния водопад на Нил над Делтата. На запад за граница им служило течението на Морава и по коритото на Тиса до полите на Карпатите; на изток се простирали до Днестър и по една ивица на крайморието отивали до Кримския полуостров, когото населили и владенията му разширили до праговете на

Днепър, до Волга и западните брегове на Каспийското море. В малоазийския полуостров за северна граница служило коритото на река Али (Тузла) от устието до изворите ѝ, а също така и до десния бряг на цялото планинско течение на Ефрат.

По този начин тракиецът е притежавал едно отечество на природни контрасти, защото в неговите предели ежегодно се повтаря решителната битка, дългата борба, с променливо щастие, на две мощни стихии, които поддържат чудесата на растителния и животински мир върху земната кора. Северните урагани, които достигат до най-южните граници на Делтата, и тропическите бури, които прескачат Кавказ и Карпатите и покриват Туркестан с нетърпими летни горещини, са си разпределили тракийското отечество по един странен начин, щото снеговете владееят планините, а топлината покрива долините.

Ние стоим пред едно чудесно зрелище: лютият север и палещият тропик са населили в пределите на тракийското отечество своя растителен и животински мир, своите зимни къшли и летни пасбища, планинските студени, пенливи, кристални потоци и широките полски легла на тихите и лениви реки с топла вода и буйна брегова растителност. Всяка заран слънцето целува със своя порой от брилянтнови лъчи върховете на снежните тракийски планини и наводнява с тропически жар разположените в полите им долини, прорязани от големи реки, покрити с градини от лимони, портокали, миндали, маслини и смокини. Тук черната мечка и сурият елен виждат леглата си оспорвани и смущавани от лъва и пантерата; дивият вол с могъщите рога и северният елен с исполинските си пернати, като лопати рогове, виждат пасбищата си, посещавани от слона, мастодона, носорога и свирепия и кръвожаден тигър. Смолистият бор от ребрата на снежните планини с вечната си зеленина симпатично гледа долу, в полите на същата планина, нежните гости, дошли от тропическите страни, покрити през всичките дни на годината със злат-

ните си плодове. Не всеу Омир нарича Тракия „майка на стада руноносни“, които тракиецът през цялата зима развежда по топлите равнини, край големите реки, отрупани с треви, и пролет, когато ежедневно нарастват горещините, когато снеговете се топят, реките прииждат, горите се обличат в зелена премяна и земята под тях се покрива с треви и ароматни цветя, стадата повдигат очи към снежните планини, пълнят въздуха с привети към тях и се смятат най-честити, когато овчарят нарама гегата и ги поведе срещу стръмнините. Ние не знаем отечеството на овцата, обаче тракийското отечество е имало най-добрите условия да започне и развие номадския живот, който е бил първата крачка към цивилизацията¹.

Тракиецът обаче, ако и да е първият жител на отечеството си, не ни обажда нито люлката си, нито прототипа си. Някога грамадни и тъмни гори са покривали доловете и планините, които той много късно е почнал да обитава, защото ние – положително знаем това – техни жители тогава са били само чорупкарите, от рода на охлюва, водните змии и жабите, с други думи най-нисшите организми. Нито човекът е бродил тия исполински дев-

¹ Да се изучат разните видове наши овци, климатът, в който виреят, и да се проследи произходът им, като се сравнят с типовете на съседните страни, на което са турили начало нашите ветеринари, съставлява голям научен интерес за началото на народа ни. Досега ние знаем седем вида български овци, които не изнасят промяната на пасбищата и климата. Струва ни се, че карнобатските и полските овци у нас са пришелци от топлите страни, а най-старите и туземни овци са тъй наречените влашки и каракачански, които са дребни и къси, обаче особено издръжливи. От поемите на Омир виждаме, че лятно време троянците изкарвали овците си по върховете на планината Ида, близо до снеговете, и съсъдовете им, намерени в Троя, имат дупки от страните, прокарани там върви и с помощта им са били носени до овчарите и от самите овчари на ръце, подобно на сегашните „ушатки“. Същите вази ние намерихме и в Бретан, Западна Франция, гдето твърде рано траките дошли да копаят калаените рудници по отсрещните английски острови, защото и в сегашна Франция на много места овците летуват по планините, близо до снеговете.

ствени гори, когато папратът е бил колкото смолистия бор, и слънчев лъч не виждал дънерите им, нито сурият елен е разнасял пронизителния си рев там, нито пернатият мир е залюлявал любовната си песен. Една страшна глухота, ужасна гробна тишина царували из тая лесна тъмнина.

Преди милиони години урагани с неизвестна сила, непостижима за нашите чувства, създадени от минаването на някоя комета през атмосферата на нашата земя или от други неизвестни нам причини, изкубнали тия грамадни гори из земната повърхнина и ги отнесли в доловете, гдето ги виждаме зарити, погребани от страшни бури и пороища, и ги намираме преобърнати на каменни въглища, дори шестстотин метра под земята. Те съставляват и архивата на тая епоха на исполински гори, в която е запазен до наше време тогавашният растителен и животински мир.

Колко хиляди столетия след тоя потоп са се явили обикновените съвременни нам гори и треви, които били пахлуги от исполински животни като мастодона, ихтиозавъра, великанския елен и жълва цяла къща? Тогавя топлият климат се връзал далеч в сегашния Северен полюс, гдето царуват планини от вечни ледове. Там намираме мастодони, внезапно замръзнали, които ни поразяват със своята величина; намираме костите им по цяла Европа, по българските брегове на Дунава и по солените и пустинни ребра на източния Кавказ. Тоя животински мир е наречен „епохата на исполините“ и се отнася към третичната формация на земната кора. Тракиецът дали се е шетал тогава по своето отпослешно отечество?

Но една страхотна катастрофа, неизвестно след колко вековно съществуване, погребала „епохата на исполините“. Внезапни студове, които се прострели до гребените на Алпите, на Карпатите, на Кавказ и Хималаите, сковали в ледовете си целия растителен и животински мир на това пространство. На север, при ве-

чните ледове, върху бреговете на река Березовка, преди няколко години се намери исполински мастодон, който спокойно шета по ония тогава топли места, когато внезапно студ го повалил и заковал в ледовете, и ние сега го намираме цял, с козината му, с храната в стомаха му, всецяло здрав, като в момента на смъртта си, остава да му се даде душа и да тръгне. Този очевидец красноречиво ни говори за своите особени и погинали времена. Тия ледовити катастрофи се повтаряли трикратно и заемали едно значително пространство от времето. Някои смели умове изчисляват трайността на ледовития ???

Останалият животински мир по южните поли на Алпите и Кавказ, по склоновете на Стара планина, Родопите и Пирин, бил подплашен от едно ново нещастие. Исполинските ледове започнали да се топят и един истински потоп обгърнал света. Почти всичките равнини на Южна Европа плувнали във води, които постепенно се увеличавали, и спасеният животински мир уловил планините. Равнините на Германия, ония на Чешко, на Унгария и долините на Тиса, Сава и Драва; равнините и сегашните пустини на Туркестан и ония на цяла сегашна Русия, били дъно на едно безбрежно море или с други думи Атлантическият океан се прострял до западните поли на Памир и на Хималаите. Исполински планини от лед, изскубвани от бесните вълни, се носили от северозапад на югоизток, по сегашната руска равнина, гдето изпущали заглавените в дъното им камъни, които и днес ни напомнят как са изскубнати от скалите на Финландия и отнесени далеко в полята на сегашна Русия. Зимните урагани развеждали рошавите вълни на това обширно море по равнините на Румъния, по прекрасната долина на Марица, на Камчията, на Девненското езеро и по вълнообразното плато на Северна България. Една пълна с нажежени пари атмосфера, под силния пек на лятното слънце, често се пробивала в циклони и бури, които са разигравали повърхността на това обширно море и грамадни-

те му вълни със страшна ярост се разбивали в слабите ребра на Стара планина, в мощните рамена на Алпите и Кавказ. Дори и когато е утихвало, за да зареве наново, прошарено от ходещите ледни планини, бели и покрити със зари от брилянтнови искри под влиянието на слънчевите лъчи, нито един кораб, нито една лодка с някоя влюбена двойка не порили гладката повърхност на това привременно море, нито звуци на песен са огласяли неговото ясно небе и кристална атмосфера. На толкова преломи и красоти човекът не е бил свидетел и душата му не е могла да изпита това дивно наслаждение.

Но къде е бил той тогава? Съвременник ли е на мастодона, на исполинския елен? Неотдавна в германските земи, нейде в областта на Хайделберг, в терциерната формация, се намери една човешка челюст, силно развита и със значително издадена напред брада; обаче би било голяма смелост само по тая находка да определим прародителя на бялото европейско племе. Тази челюст само ни показва, че първите европейци са се разселвали от изток на запад и неминуемо са вървели по бреговете на Дунава, от коритото на който не са могли да се отделят поради образа на живота си¹.

Когато ледовете изчезнали, водите изтекли и блатата се изпарили, долините и полите на планините се покрили с гори, треви и цветя, от южните страни животните и птиците почнали да се разширяват на север и постепенно да се аклиматизират. Безспорно, първи са дошли прелетните птици, подир тях и четириногите животни. Цяла Европа, още в третичната формация, е била населена от тигри, пантери, носорози, лъвове, волове и диви овци. Твърде късно е дошъл човекът, без да знаем точно

---

¹ Geikie казва: „Биде доказано, че човекът е бил съвременник на мамута, вълнестия носорог, и е следвал отстъпателното движение на ледниците, които са покривали северните страни на Европа през последния ледовит период“. – Макар според Keller да са намерени човешки кости на 900 метра под земята, обаче въпросът си остана все висящ до нови, по-осезателни факти.

откъде; обаче има признаци, че и той не е толкова късно явление, особено бялата раса, и че началото му отива до едно време, когато животните не са съставлявали главната му храна, следователно той е бил устроил люлката си там, където са били първоначално и дълго време голяма рядкост. Ако зъбите му показват месоядство, то сляпото черво ни свидочи неговата тревопасност и преживност.

Безспорен факт е, че топлите страни на Южна Европа от самото начало са били населени от ниски, черни, дългоглави африканци, които се разширили по цялото протежение на Средиземно море, гдето и до днес пазят своя исторически периметър. От недрата на Африка как и кога са се разширили те, дотук не ни е известно, обаче безспорно е, че те са синове на топлите страни и нямат нищо общо с бялата раса. Мисли се, че Средиземното море не е съществувало и реките, които се вливат сега в него, някога, заедно с Нил и Дунав, са носили водите си в онова море, което е покривало днешната велика Сахарска пустиня. Тогава именно африканците са се разширили до полите на Пиринеите, на Алпите и Родопите, заедно с животните на своите топли страни¹.

Африканецът, черен и дългоглав, не притежава силно развито сляпо черво, защото хлебното дърво и бананите, които нямат нужда от преживателни органи, станали рано неговата специална храна. Белият човек е продължавал да бъде жител на блатата,

---

¹ Gaudry намери в Пикерми, близо до Атина, заровени в червеникава глина, същата, която и сега се намира на съответния африкански бряг, скелетите на тропически животни като носорози, антилопи, хиени, жирафи и много други, сегашни обитатели на Африка. От еднаквостта на земята върху двата морски бряга той заключава, че те някога са били оставени и Средиземното море не е съществувало, обаче тая еднаквост на едно такова грамадно разстояние не е доказателство и фактът следователно няма научна стойност. Носорогът и тигърът са живели и в предисторическа Франция, и два черепа, които представляват главите на тия животни, са изложени в музея ??? от Париж.

населявал недостъпните за хищните зверове острови по тях или правил наколни жилища над водите и се хранил с треви и корени, вследствие на което и притежава силно развито сляпо черво, което тогава е било открито и голямо. Дали не е имало около него животни или е бил неспособен да ги лови? На това не може да се отговори, обаче факт е преживността му и тревопасността му, нещо, което се запазило и в старите предания, записани от елинските автори, и тъй често споменавано¹.

Белият човек като късоглав, с валчеста глава, е еднакъв с монголеца, който населява страните на изток от Памир, обаче единият е с тясно лице, а другият – с широко, със силно изпъкнали ябълчици, с мънички очи и мургава кожа, което по устройството на лицето финската раса принадлежи на монголите, обаче многовековното ѝ стоене по северните страни изменило цвета на кожата, очите и косите и те са всецяло русокоси, белокожи и сивооки. Бялата северна мечка в нищо не се различава от средноевропейската черна мечка и произходът им следователно е един, а студът, храната и слабото слънце са изменили козината от черна на бяла с течение на вековете.

Под същите закони можем да подложим и белия човек, колкото се отнася до цвета на кожата, косите и очите, обаче по ус-

---

¹ Въпросът за сляпото черво, силно интересувал сравнителната антропология, не е разрешен още окончателно, а само се потвърждават две положения: а) че хората и маймуните имат едно произхождение в началото и едно месторождение, което било място силно блатливо и тия животни преживни (има мнение, че човекът е имал някога две отверстия за изпращанията си, едното от които постепенно се закрило и останало черво), и б) че африканецът много по-рано, мислим, поради характера на храната е закрил силно сляпото черво и болестта апандисит му е неизвестна, когато европеецът дълго още е бил преживно животно, сляпото черво едвам е закрито със слаба мрежа, през която падат в него семки или друго от ястието, и заболява от възпаление. Този въпрос би ни отвел до заключението, че човекът е пришълец в тропическите страни и че той се е появил в умерените пояси в едни свършено отдалечени времена.

тройството на лицето си той няма нищо общо с монголеца, а по съществуването на сляпото си черво в силно развито състояние той не е жител нито на топлите страни, нито на арабската пустиня, гдето няма реки и блата. По същите причини той не е жител и на планините в Кавказ, които на изток и север са солени и пустинни, а на запад и юг са особено студени и безплодни. Горите и планините, населени със свирепи животни, не са били обиталища на първия човек, който е бил слаб, невъоръжен и неспособен да се брани; в тях той не е можал поради дългата зима и неспособността да чува зимовище да намери винаги корени и треви да се храни. Много късно, когато се е размножил и въоръжил, когато започнали споровете за пасбища и междуфамилните битки, слабите по численост и по военна организация са намерили прибежище и закрила сред горите, планините и пещерите им.

Не можем да отидем до началото на човека, защото не знаем дали сегашните планини и долини на Европа и Азия са съществували или тия страни са имали една друга фигура. Онова, което ние знаем положително, то е, че белият човек се е появил върху бреговете на долния Дунав, живял е из блатата му¹, хранил се е с

---

¹ Тоя начин на живот е оцелял до много по-нови времена и Еродот като очевидец описва тракийското племе Одоманти на серското езеро по следния начин: „Мегабаз се опита да улови ония, жилищата на които са построени върху езерото и които ще опиша тук. Сред водата, върху дълги колци, са поставени дъски (за потон) с тесен вход откъм сушата, който образува единствения мост. От старо време съществувал обичай, щото населението на обща сметка да забива колците във водата, на които стоят дъските, а отпосле този обичай се заменил със следния: всеки мъж, когато ще се жени, е длъжен да забие три колеца, като ги отсече и донесе от (съседната) планина, която се нарича Орбел; а понеже всеки мъж има много жени, то за всяка една върху наколния потон е построена по една колиба с отворени към езерото врата. Децата, за да не падат във водата, постоянно са вързани за по един крак с върви от лъка“ (V. 16). Тия постройки обикновено се наричали Наколия (на колци) и някои села около езера, като при Преспанските езера, и днес но-

трева и корени, бил е преживно животно, размножавал се е постепенно, разширил се е до полите на съседните планини, които го снабдили с оръжия от камъни и кремъци, и тъй той започнал да преследва хищните зверове и да събира под покривите си домашните животни. Кучето по всяка вероятност е станало първият другар и той го поставил за стражар на жилището си и на опитомените отпосле кози и овци. Ние знаем почти положително, че бялата дунавска раса твърде рано се е размножила и разширила: това едва ли е започнало при отстъпателното движение на ледниците. На север обаче много късно се разширила – едва в IX век след Христа е стигнала до Москва.

Един факт особено смущава антрополозите. Едно от северните германски племена, с руси коси, бяла кожа, сиви очи и висок ръст, е дълголаво, подобно на африканците. Как да си обясним това странно явление? Истина е, че между тракийския тип и северогерманския има една една разлика в ръста, която не е особено съществена, обаче дълголавието е почти необяснимо.

Отклонения от този вид се срещат и в народите на Запад-

сят името Наколци. Същото име, Наколия, било дадено на един тракийски град в Мала Азия, около който в околията му са издигнати много набожни паметници с колони, издълбани в канарите. От тия колони (от кол станало колона) градът добил името си, записано от Страбона и други. Тия наколни постройки или жилища се намериха по бреговете на италианската река По, около Вулчи, по швейцарските езера и по много други места на Европа. Интересно е, че тракиецът султан е бил длъжен да строи отделна колиба на три колеца за всяка от жените си, които не могли да живеят задружно, било поради децата, било по взаимно ръмжене. Обичаят селото да строи дом на всяка нямаща чрез забиване колците, продължил допреди трийсет години по селата у нас, ни издава своята старинност и голямата задружност на човека при първоначалното образуване на селата и общината. Еродот на същото място казва, че се хранели с риба, която ловили с кошове, пущани с връв във водата, и била в голямо изобилие. Бреговете на Дунава, естествено, в най-старите времена, са били покрити с подобни жилища, особено блатата, които не се закачат от пролетното течение на ледовете. Па едва ли е имало ледове по ония времена, когато мастодонтът се шетал по Северния полюс.

на Азия, и антропологията дължи да ги реши по един или по друг начин¹. Хайделбергската челюст с твърде издадената брада се среща в типа на хититите из недрата на Ливанските планини. Туй при все това са малки отклонения и нямат особено и решително значение за нашия предмет, защото дунавската раса се явява във вид на стихия по численост, по енергия и по цивилизаторски похвати. Тя неминуемо е прекарала три стадия на своето развитие и на четвъртата окончателно се е спряла за вечни времена. Първоначалното ѝ зараждане, трудно и бавно, е прекарано в чисто животинство, за което ни дават някакво по-

---

¹ Още в развалините на Троя, при новокаменния период, са били смесени дългоглавите и късоглавите, защото се намериха черепи и от двата типа. Въпросът, сам по себе си, е твърде важен и особено сложен; разрешението му повече принадлежи на естествените науки, отколкото на историята. Мулешкото смесение, климатът, храната, начинът на живот влияят много на физическата и духовната формация. Арабската овца, докарана в Добруджа, които опити са правени още в турско време, губи голямата си опашка, която става обикновена (опашката на тая овца достига до осем ока). Един по-осезателен пример: пловдивската пиперка, подобна на песница (юмрук – стиснатата ръка), донесена в Пазарджик, на 30 километра далечина, става дългнеста; същото семе, посадено в полите на планините до гара Белово – опит, правен лично от нас – дава дългнеста форма, като пазарджишката, обаче мекостта, нетрайността и блюдкавостта се заменят с твърдина, трайност за туршия – и голямо количество захар. Очевидно тия изменения се дължат изключително на климата, който изменя и формата, и качеството. От друга страна, добрата и лошата храна, спокойствието и тревогата са създали в животинския мир ръстовото неравенство. Котките, кучетата, кокошките не са били първоначално в толкова видове, обаче кръстосванията, климатът, храната са извършили днешното разнообразие в течение на вековете. Същото нещо можем да кажем за човешките раси. Нашите читатели биха направили добре повече да обръщат внимание на културата и способностите към нея, отколкото на типове и началото на човека, защото само интелектът има значение за живота, макар той, интелектът, да принадлежи само на известни раси. Кръстосванията на бялата раса с черната са създали мургавите мулета, които, както ни показват съвременните опити, са изключително способни да населяват топлите места, нещо, на което не е способен русокосият.

нятие намерените кости на изчезнали човекоподобни маймуни на остров Ява. Излязъл из животинството, и то не много отдавна, човекът е прибрал около себе си постепенно домашните животни, които се размножавали успоредно с размножаването на семействата: този период е продължил много векове и в неговото пространство се извършило второто разселение на дунавската раса на изток, на запад и на юг. Всеки син, като се отделил от баща си, отивал в съседните празни места, гдето построявал своята колиба, поставял егрека и пушал стадото си в свободните и обширни пасбища. По този начин е ставало систематичното вълнообразно разширение, следите на което още се виждат по нашите страни, като „държавите“ в Искърското дефиле. Когато се формирали големите родове или племената, за многочислените стада са били потърсени зимни и летни пасбища и завзетите земи се разширили. Така се извършило разселението на бялото племе от Памир до Атлантика. Най-населени били най-пригодните за овчарство страни, които имали наблизко и зимни, и летни пасбища. Ето защо дунавската раса се е застояла по средата на Европа и Западна Азия, като зимно време слизала със стадата си на юг, а лятно излизала на север, при честите дъждове и хладината. На север, в дълбините на Русия, тя почти не се разпространила, защото снеговете и студовете изтребват стадата. След това разселване са дошли завоеванията и културата¹.

---

¹ Въпросът за дълбоката древност на човека е почти решен, ако, разбира се, нови открития не поколебаят логиката. Както ще видим по-нататък, белият човек е бил съвременник на мамута и струва ни се, от южните страни той е наблюдавал ледените периоди. Това е, разбира се, едно предположение, обаче факт е, че костите му се намериха смесени с ония на мамута. Значи белият човек е живял в Европа, Средна и Южна, преди ??? е станал овчар и след това – земеделец, нещо, което се датира най-рано от 12 до 13 хиляди години преди Христа. Така че идването на арите от Индия са празни приказки на езиковедите, които улавят човека вече образозан.

ТЕОРИЯТА НА ИНДО-ГЕРМАНИЗМА

Стефан Византийски говори, че най-старото име на Тракия било Ариа. Тракийските племена, които нахлули в Индия и погнали туземците дравиди (Дравидас), също сами се титулували Ари, Агуа, и така това име се намира във Ведите. Траките по Туркестан и североизточна Персия, в Зенд-Авеста, се именуват сами Айриа, Ауга, а страната – Айриана Ваежа (Airyana ¹). Думата ари излиза от корена ар – високо, възвишено, благородно. В кавказките племена е добила формата аръо и означава добро, нашето арно или харно, руското хорошо. От зендското айриана или ериана Персия добила старинното си име Иран, което е тракийско; а името Парти, Парси и перси е дадено от едно племе Негрито, дребно и черно, живяло, съседно на Белуджистан, край Персийския залив. Еланик от Лесбос казва: „Ария, страна на Персия или самата Персия“².

---

¹ Вежа е свързка на хора, родствени помежду си, запазено у русите (община, събрание) и вежа крепост.

² Името Ари, прикачено на тракийските племена, ще да има друг произход. Така египтяните се смятали деца на Амон-Ра, който ги създал; също тъй древните руси според летописите, които рисуват езичеството им, се смятали деца на Ясена (слънцето). Вишну се именувал още и Ари, а съпругата му, Пърнати, носила титлата Ара. Тези две божества родили човеците и те се нарекли Ари и Ара, а отечеството си – Ариа. В таблетите с клиническо писмо, намерени неотдавна в малоазийското село Богазкьой, разгледани от М. Winckler, се говори, че първенците в тая тракийска страна се именували Арри, а съюзниците на един княз от Митаня се казвали Мернану, което Бинклер произхожда от Мариа – мъже, а всъщност обаче това са Мариандините. Тия таблети са от XIV век преди Христа и показват, според ведическото сътворение, че Арите носили името на божеството си, което ги създало от свое

Докато историографията спеше върху своите елински и латински източници, не мислеше да излиза из техните предели, езиковедението я изпревари и през целия XIX век ревностно търсеше произхода, люлката на бялото европейско племе. Подир дълги лутаници спряха се на индо-германската теория, която знаменитият английски езиковед Саусе ни предава по следния начин:

„Един от историческите въпроси, повдигнати от изучаването на езиците и на който изучаването на езика трябва да отговори, е следният: по кой път нашите арийски предци са дошли в Европа? Доказано е, мисля, че първото им пребивалище е била Азия, а особено високото плато на Инду-Куш. Когато сравнителното езиковедение ги извади пред очите ни, те бяха отдавна вече излезли из първобитното си варварство и достигнали една висока цивилизация. Те бяха пастири и орачи, живеещи в домове и в задруги, с установено правителство и обичаи, свикнали с употребяването на металически оръдия. Тая цивилизация бележи своето неотдавнашно развитие, безкрайно отдалечена от онзи въображаем период на корените (на думите), разкрит от анализа, който представлява на арийския език най-старият период, до когото ние можем да достигнем. Аз приемам, че Фик доказва противното на Шмид, а именно, че западните или европейските ари са живели купно, като един народ, след като се разделили от източните си братя в Азия, и че европейската група се раздели тогава, когато стигна в Европа. Също така, че тогава е съществувал един първобитен арийски език, родил се е и един първобитен европейски език (между европейската група, докато е била заедно) и разделението на източния и западния арийски език има своето допълнение в разделението на литвански, славонски, келтски, тевтонски, италиийски и елински. В такъв случай ни се изпречва следният въпрос: ония, които говореха този

естество.

първобитен европейски език, на заминаването си за запад, отгде минаха, на север или на юг от Каспийското море, през пустинята на Сагарт, на Медия, на Армения и Мала Азия, или през степите на Тартария (руския Туркестан) и веригата на Урал?

„Някога се мислеше, че нашите предци са минали на юг от Каспийското море, и по пътя си са оставили заселници в Медия, Армения и в Мала Азия; обаче науката на езиковедението веднага разкри, че езиците на Медия и на Армения принадлежат на иранската група и могат следователно да бъдат смятани като произхождащи от Персия. От друга страна, Фик преди малко доказва ясно, че арийските диалекти на Мала Азия, начело на които стои фригийският, принадлежат безспорно на европейската група. Този факт се съгласява с елинското предание, според което бригите или фригите първоначално са били в Тракия, а също така и с еднаквостите, на които посочва Платон, между гръцките и фригийските думи¹. Както посочвам другаде, отсъствието на желязото в пределинските развалини на Троя показва, че не са съществували никакви отношения между западните брегове на Мала Азия и прочутите рудокопачи, разположени по страните отвъд реката Али. Асирийските надписи ни довеждат до предположението, че най-малко до XII век преди Христа нито един арийски народ не се е бил настанил на изток от тая река². Намерените надписи във Ван и в околностите са написани на един език, който, макар и по флексите, не е арийски и вероятно

---

¹ Еродот: VII. 73; VIII. 138; Страбон: XIV. 618, X. 471. VII. 295; Ариан: в Remargues sur Denis le Periegete на Евстатий, 322; Платон в Кратил, гдето казва, че *οἶνοϛ*, *χυνοϛ*, *υδωρ* били тракийски думи и траките другога че ги произнасяли. Странно ни е как Сайс се е спрял на тия свършено нови и незначителни факти, но тая теория обикновено има своите грамадни и безчислени грешки.

² Тъй се мамят езиковедци, които не познават историята. Легендата за аргонавтите? Нима се намериха всичките асирийски надписи и няма вече други? Ние доказваме тъкмо обратното.

принадлежи на групата Алароди, като тип на която може да се смята грузинският. По-рано от VIII век преди Христа ние не намираме следи от арийски език нито в Армения, нито в Медия¹. Асирите за пръв път споменават медите или амадаите, както ги наричали тогава, при царуването на Салманасар III (840 г. преди Хр.); в това време медите живееха далечно на изток и Нарсуас или Партите ги отделяха от Асирия. Едвам във времето на Римонпирари, към 790 г. пр. Христа, те навлязоха в страната, наричана от класическата география Медиа Рагиана. Сказанията на свещената книга Вендидад представляват шествието на ираните на запад като бавно и постепенно; и арийският език на племето Ирон или Осетините в Кавказ е като арменски и кюрдски, един член на иранското семейство на път за сегашното си отечество минал по южните брегове на Каспийското море, то той не е оставил нито остатъци подире си, нито следи на минаването си. Арийските диалекти на тая част на Азия са се изселили от Персия в едно неотдавнашно време и арите, настанени в Мала Азия, са дошли от Европа, като преминали морето, за да подчинят старите жители на тая страна².

„Едно от най-любопитните открития, дошло от прочитането арийските и вавилонските надписи, е, че цялата страна, завзета от Асирия, Халдея, Сузиана и Медия, първоначално е била обитавана от едно туранско племе, с аглютинативен език, което изобрети клиническата азбука, издигна големи градове, основа монархиите върху Тигър и Ефрат. Тия народи бяха пионерите на цивилизацията в Западна Азия. Преданията им посочват за тяхна люлка планинската местност на югозапад от Каспийското море и планината Низир в страната на Гутим, свещено място, гдето се спрял ковчегът и гдето човечеството наново се зародило.

---

¹ Тия аргументи са съвършено остарели.

² Кои са тия стари жители, авторът не казва. Ние знаем, че те са траки още от новокаменния период, преди бронзата, и са живели в градове укрепени.

„Езиците акадски, сузиански и протомедически, които ни станаха известни поради прочитането на клиническите писмена, имат повече или по-малко тесни отношения помежду си, от една страна, а, от друга, със съвременните угрски диалекти. Отдавна е изтъкнато, че предците на фините са дошли нейде от Южна Азия, а и самите имена Суомир и Аккарак (Аккарак, мимоходом казано, няма една възможна етимология на фински), които ни дават техните предания, при първото разделение на расата, чудно приличат на Сумир и Акад, два кантона на туранска Вавилония. Сказанията за сътворението, потопа, титаните и чудовищата, за които говори епическата поема на Вогулите полудиви, прилича на ония на древна Халдея. „Reuta“ – желязо, по фински, изглежда роднина на акадското ugud – бронза. Вижда се, че финският клон на туранската фамилия е шествал на север през Кавказ и на югозапад от Каспийско море дори до Урал, обаче сегашното местожителство на татарите, монголите и тонгузите, на чийто език чудесно прилича акадският език, както в речника, така и в граматиката, изтъква, че медическата люлка не е първа, а е втора поред от излезлите клонове на расата. Както и да е, факт е обаче какво цялата ивица земя между Каспийското море и Персийския залив е била покрита от едно туранско население в най-старите времена, до които ние бихме могли да проникнем; и е твърде вероятно, че вълната на арийското преселение към Европа е започнала преди завземането на тая част на света от тураните¹.

---

¹ Има асиролози, които оспорват съществуването на акадски език и туранско племе. Въпросът още не е разрешен. Ако съществуват граматически и лексически еднаквости между сумеро-акадски и фино-угрски езици, фактът е удивителен и заслужава обстойно изучаване. Колкото до името турани, вижда ни се криво и означаващо съвсем друг народ. В Зенд-Авеста и Шахнамето на Фирдузи постоянно се говори за борбите между арите и Туриас (Тоурус), от което станало Иран и Туран. Туриа е Троя, правилното произношение на която е Дур и Дура, от което направили Тура и Троя. Както ще

„Не можах да открия следи на едно арийско влияние върху акадския език и сродните нему езици. Ако арийските изселници са минали през страната на туранското население, възможно е някои индоевропейски думи да се намерят в акадския речник. Без съмнение, не трябва да се вземат под внимание еднаквостите или приличията на звука и на смисъла, които могат да съществуват между корените арийски и акадски. По какъвто и начин да се изясняват тия приличия, арите отдавна са били излезли от периода на корените в момента, когато нашите европейски предци са тръгнали към страните на запад, и ако акадите са заели някои думи и названия от тях, то те са приели вече съвършени думи, а не корени. Обаче акадският речник не ни посочва на никакви подобни заимствания. Ако е така и с арийския речник, тогава изглежда, че трябва да дойдем до заключението какво туранското население на Медия и на страните около Тигър и Ефрат, също тъй и техните семитски завоеватели и наследници, не са били никога в неминуемо съприкосновение с някое арийско население, дори до по-новия период, когато арийските меди и ахеменидските перси започнаха да се явяват на сцената. Това се отнася към времето на Ашшур-бани-бал, иначе наричан Сарданапал, в VII век преди Христа, когато ние намираме върху асирийските таблети арийски думи, и тия думи принадлежат към иранския клон на фамилията. Така *urdhu* (зендски *eredhwa*) се явява като синоним на думата „високо“ и Митра като синоним на думата „слънце“. Всичко потвърждава предположението, което и други мотиви ни са посочили, а именно, че западните ари са нахлули в Европа по един път, който ги е водил през северните, а не през южните страни на Каспийското море.

„Сврѣх това отсъствието на каквото и да е влияние арийско

видим по-нататък, Троя е имала големи поселения в оная страна и рударски колонисти, които е поддържала със силата на оръжието си. Акадите не са били рудари и уруда е тракийското руда, рударство и божеството му ???.

върху един тъй стар език, какъвто е акадският, ни довежда към едно друго заключение. Ако този език не показва никакви признаци на съприкосновение с арийския в едни времена, безкрайно по-стари от три хиляди години преди Христа, когато акадите отдавна вече бяха напуснали родните си планини на север и се бяха настанили във Вавилония¹, ония, които говореха арийски и ония, които говореха езиците, представлявани от акадския, трудно биха се разбрали помежду си. Сагартската пустиня неминуемо е била съществена преграда между тях и каспийските врата не са били още насилени от нашествениците, идващи от изток.

„Сега се повдига един друг любопитен въпрос. Герланд в книгата си върху Одисеята се опитва с помощта на сравнителното езиковедение да докаже, че първобитните ари са живели върху бреговете на едно голямо и вътрешно море, във вълните на което всяка вечер потъвало слънцето. Хумболд мисли, че Аралското море е последната му останка и съществуването му не е било много отдавнашно; то покривало Каспийското море и се съединявало с Черното, и едни скорошни изследвания потвърдили това. В такъв случай едната страна на това обширно море са населявали първите ари, а другата – първобитните угри; естествената преграда на пустинята е затруднявала съобщенията на двете раси, освен по море. Дали са знаели да плуват? Отсъствието на всяко арийско влияние върху акадския език ни кара да отговорим отрицателно и малката склонност към морски предприятия, която сравнителното езикознание ни посочва у първобитните ари, иде да потвърди това заключение. Всецяло можем да се доверим на факта, че нашите предци са пътували на запад по сухо, а не по море, че Сагартската пустиня тогава е попречила на слизането им на юг и че следователно уловеният от тях път е водил край

---

¹ Езиковедите лесно биха свалили ескимосите в тропика и биха ги направили цивилизатори там!

северозападните брегове на Каспийското море. Прочее пътят на древните ари за Европа е водил през Русия и ние можем да открием следите на студовете и мъглите на тая страна, които те са изпитали в пътуването си: борът (, pinus санскритски pīti dagus) и брезата (санскритски буржа, старогермански бирка), са единствените дървета, които арите си припомняли в своите дълги странствания¹. Същия път отпосле са следвали скитите или сарматите, чийто език, както доказва Мюленхоф, бил ирански и свързан с ония на персите, на медите и бактрианите. Подобно на скитите, и самите ари са станали овчари, когато минали степите на Тартария и на Русия, и едвам когато са дошли по западните брегове на Черно море или по ония на Балтийско, те са се разделили и образували различните арийски народи в Европа, както това ни показва родството на европейските езици в думите, които имат отношение с морето, както и думата бук, който расте по една линия от Крим на запад до Кенинсберг“.

Тая теория, основана на недостатъчни езикови изследвания, в едно чисто спекулативно въображение няма нищо положително и научно. Нейните основания стъпка по стъпка могат да се опровергаят, да се подкопаят и разрушат. Езиковедението, каквото и ще да се мисли, не може да ръководи историята, която почива на съвсем осезателни факти. Езиковедите добре биха сторили да напуснат мечтите си и да отстъпят първенството на историята. Истина е, че народите на Европа са дошли от изток, обаче не от платото на Паммир, на Хинду-Куш, гдето и червей не може да се зароди, и не Туркестан с неговите степи и нетърпими блата и векове те са минавали, гдето биха останали черно племе. Скитите и сарматите не са един и същи народ; староарменски не е грузински език и сегашните арменци не са ония на троянските времена от четиридесет века преди Христа; кюрдите

---

¹ Ала тия дървета растат дори до бреговете на Следиземно море. И тоя факт пада.

не са никакви перси; академите не са днешните фини и угри, защото иначе биха допуснали, че бялата мечка може щастливо да живее под тропика, нещо, което би било безумие. Ние ще видим, че северните траки не са могли да живеят по Средиземно море и доброволно са напуснали Месопотамия и южните страни на Мала Азия, за да се поселят по коритото на Али, по планинското течение на Ефрат и по североизточните граници на Армения и Медия. Индо-германската теория при съвременните знания не издържа и най-малката критика, и нейното здание, градено сто години с най-голяма ревност, отдавна е рухнало. Това именно показва и тая книга.

Месторождението на бялата раса или рая на европееца – Адам, не се поставя вече в пустините нито на Кавказ, нито на Памир и Инду-Куш. Последните две планини са посетени лично от Ujfalvy, който казва, че те са необитаеми; същото описание прави, със същото мнение и Елизе Реклю. Г-жа Clemence Royer, преводачка на Дарвин, смята, че тоя рай трябва да слезе от ледовете на Памир и Хинду Куш и да се нагласи нейде около Черно море и Малоазийския полуостров, за да се обясни сместа от бели и мургави, които типове представляват арийската раса, нещо, основано само на голи умувания. Нещо по-сложно предлага Martin, който също дири мотиви да оправдае мургавите късоглави, които в Индия се смятат за висша раса, а русокосите за нисша, когато обратното е в Европа. Той споменава, че елините и траките, господари над пеласгите, са русокоси и бели. Трябва да се има предвид, че мургавите ари в Индия, от планината Виндия на север, се раждат бели и после почерняват от слънцето. От друга страна, г. Nicaise, като се основава на своята хубава сбирка от новокаменния период в долината на Марн, мисли, че жителите на Франция в предисторическите времена, преди бронзовия период, са дошли откъм източните страни на долния Дунав. „Ако от антропологически поглед би изучил гробовете и костите от

новокаменния период в коритото на Марн, то би видял, че тук е господствал късоглавият тип; дългоглавите са голяма рядкост. Бравите от нефрит, камък, произхождащ от източните страни, брадви, срещани навсякъде из Франция, та и в коритото на Марн, достатъчно обясняват донасянето им от Далечния изток, особено една брадва от нефрит, намерена близо до Реймс, и която краси моята сбирка“. Тая сбирка ние видяхме в музея в Сен-Жермен, гдето е подарена. Зеленият нефрит, който се намира само в Туркестан и Китай, има вид на стъкло и е най-твърдият камък. На такива красиви плочи от XVII век китайските императори са дълбали със златни букви указите си и няколко от тях се намират в Парижкия музей на Гиме. В стихийния си стремеж да намерят люлката на арите, учените са се улавяли и за съвсем ненадеждни факти. Така Пиетерман намира указания за това във Вендидад, първата книга на Авеста, именно Хара-березаити (Велика планина), на върха на която стояло езерото Вурокаша и водите му оросявали земите на арите. Обаче кога е писана Авеста и кога праотецът на арите е пасъл трева? Тая планина, подобна на ведическата Меру, е фантастична и няма нищо общо със земната география.

Като на по-ново мнение можем да посочим на онова, изказано през 1908 година от С. Заборовски, един знаменит ариослов. В книгата си „*Les peuples Aryens d'Asie et de l'Europe*“ (439 страници) той се сили да докаже въз основа на събраните досега данни, че месторождението на бялото племе не е нито Памир, нито Хинду-Куш; и препоръчва за люлка на европееца долината на Кура и на Аракс, които носят водите си в Каспийско море. Оттук, като се намножило, бялото племе се разширявало към Индия и долния Дунав. В най-стари времена това племе покрило шумеро-акадите, еламитите, хититите и медите.

Почетният учен е подмамен от присъствието там на бялото и красиво племе на грузините, което, по всяка вероятност, иска

да ни изтъкне като народ майка на белите народи. Находката е величествено несполучлива. Колкото за завоеванията на Халдея и Елам, би трябвало да се съгласим, защото иначе не можем да си обясним еднаквостта на културата у траките и семитите. Дори би било правдоподобно да причислим семитската раса към арите, от които тя най-рано се отделила и настанила по арабското плато, като се е движила по северния бряг на Средиземно море. Нашествието на арите в Индия не е особено старо и ние го отнасяме към четири хиляди години преди Христа.

Факт безспорен е, че арите са русокоси и белокожи, сивооки и теснолики, следователно жители на умерен климат, гдето нито е много студено, нито особено топло. По тия условия са поникнали горните им черти. Ако ли те бяха жители на Армения, на Туркестан, неминуемо щяха да са мургави, чернокоси, чернооки, каквито именно са сегашните жители по ония страни. В тия страни, както в Персия и Индия, арите се раждат бели, обаче почерняват от силните пекове, следователно те там са пришълци от долния Дунав, дето климатът не изменя белокожието. Аклиматизирането е станало чрез кръстосването и с течение на вековете, обаче това не доказва, че арите могат да живеят и на тропика, защото абсолютното тук е невъзможно. Преходите са постепенни и последователни с вероятна сполука, когато внезапните, с големи скачания, свършват катастрофално.

ПРЕДИСТОРИЧЕСКИТЕ ТРАКИ

Предания – Разкопки – Самобитност – Древност

Класическите народи единодушно поддържали туземството и дълбоката древност на траките. С този въпрос особено се занимавали египтяните. Фараонът П'шемалко¹, съставил комисия от учени жреци, която да определи кой народ е най-старият на света. „От това време“, дума Еродот, „египтяните смятат фригите по-стари от себе си, а себе си – по-стари от останалите народи“². Апуле поддържал това сказание и нарича фригите

---

¹ Тук е Псаметих I. Асирите бяха завладели царството му (Египет), обаче тракийските полкове навлязоха в долината на Нил, разбиха завоевателите, изгониха ги и освободиха страната. От това време египтяните смятали траките за свои освободители и ги почитали високо; тогава учените жреци дирили в старите паметници на страната спомените за своите освободители и ги намирали до най-дълбоката древност в лицето на А-ниб – Царски народи.

² Еродот. II 2. Траките именуvalи хляба бук ( ), което е запазено досега у албанците: бук. На санскритски тая дума значи ядене и ако ѝ се постави отрицателната частица – а: а-букта означава не ял. Сегашната дума хляб е латинска gleba (топка, самун).

Бук е твърде стара дума. Когато тракиецът е събирал за зимовище буюковия жир, защото дъбовият е много горчив, дал на това дърво името бук = хлебно. Буги той нарекъл и поляните, които давали храна на овците и воловете, както се именуval и сега ливадите в Батак. Старите траки рудари в Бретан, наричани бретони, в Западна Франция именуval и сега овчаря бугел, а думата ливаден у тях има значение на наводнение. С горния смисъл трябва да е поставена и кириловската буква буке и букувар, бук (buch – книга) у нем-

„първородни“¹. Латинският поет Лукреций Кара, отива още по-далеко: той едва ли не смята Тракия за сърцето на земята и тук се родили боговете и житата², които се разпространили после по целия свят. Към богинята Земела той отнася следния свой стих:

„Народите на всичките страни според един древен и тържествен обичай, я наричали Идайска, и кортежът ѝ се състоял от фригийци, защото в тяхната земя, казват, „най-напред се родило житото“³.

ците, буквен (*bouquin* – книга) у французите, сиреч умствена храна. Същият корен съществува в старогръцки и латински. Животните, на кожата на които се пишело или месото им се яло, като първи домашни животни, също носят името бук (пръч, вол, крава и пасбищата им). Оттук може да иде и вук (вълк = ядач).

¹ Апуле: „*primigenii Phryges*“ XI.

² Произходът на ръжта е възможно да е туземно, както и на конопа, защото ръж в диво състояние съществува по цяла България в тревата, така наречена класатица, обаче дали питомната ръж е произлязла от дивата или питомната е подивяла, както е станало с питомната и дивата лоза, тоя въпрос още не е решен, дори не е и разискван. Същото нещо е и с овеса, който съществува и в диво състояние у нас. Обаче фактът, че дивият овес и дивата ръж сами се сеят и никнат, климатът и почвата им благоприятстват за вечно съществуване, ни показва следователно, че трябва да приемем какво тия зърнени храни, които първият човек е опитомил, са се заченали и самосъздали в тракийското отечество, както и кромидът, който също живее и в диво положение у нас. Египет и Месопотамия, опичани от страшни пекове и наводне-ни дълго време от води, под които изгнива всяко семе, не са отечество като на конопа, нито на зърнените храни, а са страни на блата и водорасли, от корените на които според преданието се хранили първите пришълци. Също така и просото в нашите страни само се сее и расте. Изследвания по тоя предмет, толкова необходими, още не са направени, за да видим как тракиецът е завоювал храните си и домашния си добитък. Знае се само, че ечемикът е еднакъв в Египет и Италия, както и просото, дошло от Индия, според някои. Конопът и сега расте по река Стряма; той се употребявал в Египет и се намери в езерните наколници, което показва старото му употребление.

³ Лукреций Кара: *De rerum Natura*. II. 610–613:

Hanc variae gentes antiquo more sacrorum,
Idaem vocitant matrem, Phrygiasque catervas

Омир, който живял четири века след гибелта на Троя, претендира да знае траките преди основаването на столицата им. Той влага в устата на троянския княз Еней следните думи: „Тогава светия Илион още не беше основан в равнината и нашите деди тогаз населявали полите на Ида, богата с извори“.¹

Все въз основа на туй упорито предание Плиний Старий ни свидетелстват, че тракийският цар Азонак (Voz-Aa-пакт), живял 6200 години преди Христа и написал двеста хиляди стиха. Той бил много векове по-стар, дума авторът, от Мойсея и Тотапата.²

Най-после библията още в битието започва да говори за мизите, които били известни на пророците под името мешек или мшек.

В тия единодушни предания съществува някаква доза от истината. Ние видяхме, че траките са първите жители на отечеството си или „първородни“, да се изразим с думите на Апуле. Видяхме също така, че Европа не е имала нито човеци, нито животни, нито жита, всичко за нея е дошло от Тракия, от Азия или Африка чрез отечеството на траките. Пътешественици свидетелстват, макар това от други и да се оспорва основателно, че намерили жито в диво състояние из равнините на Месопотамия, на която били съседни, а може би и кратковременни завоеватели траките, известни на най-старите жители на тая страна. Отечеството на лозата³ е Мала Азия, а на коня – Туркестан, страни, в

Dant comites, quia primum ex illis finibus edunt

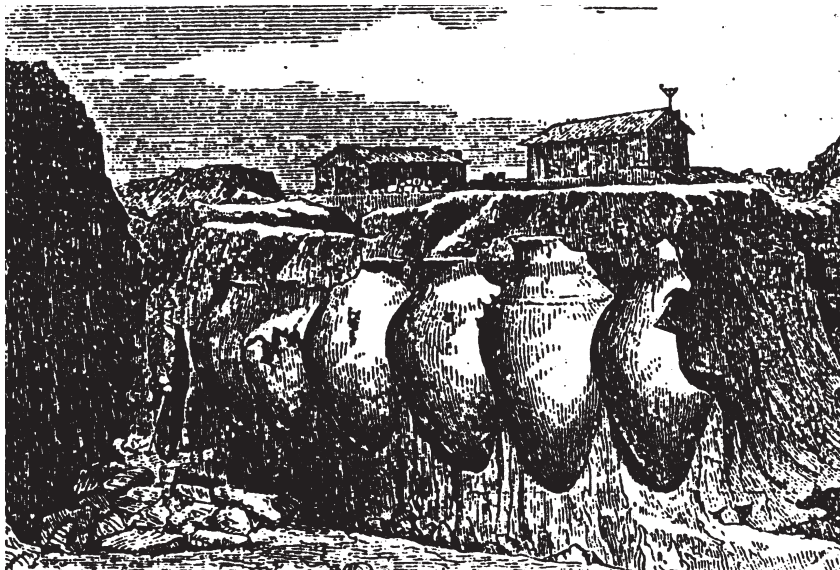
Per terrarum orbem fruges coepisse creari.

¹ „Илиада“. XX. 216–218. Ида е планина над Троя и на върха ѝ столувала богинята Земела. Ида, планина в Крит, и Винда (от глагола вида) в Централна Индия, именувана от завоевателите траки, обаче това име не трябва да се смесва с ведическото Ида, което излиза от думата ада – ядене. При ведите Ида има смисъл на земя и на жито, следователно в случая, който ни занимава, трябва да разбираме Земела като майка на житата = „Идайска“.

² Плиний. XXX. 2. В някои ръкописи се четат два милиона стихове.

³ Има основания да се мисли, че лозарството е започнало много късно у траките, тогава именно, когато станали земеделци, нещо, дошло твърде

които граждански, военно и културно боравили древните траки. Тракийската азбука е с една неуловима древност и ако не е предшествовала образното писмо на Вавилония и Египет, то може да се каже, че е държала еднаква възраст с тях и ги е извела в слоговата система. Твърдението на Омир през устата на Енея се изяснява с излишна смелост, и тоя пасаж е вмъкнат в поемата от граматичниците по времето на Платон, когато се критикували и нагласявали степените на човешкото или социалното развитие.

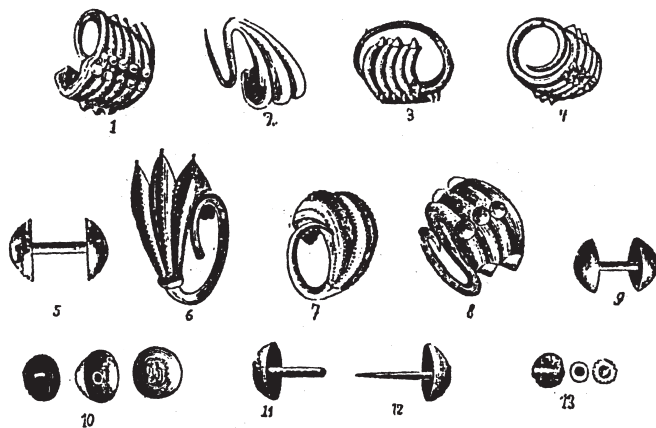

Обр. 5. Изглед от разкопките на Троя. (Големи кюпове за жито).

отпосле, защото по Плиний Стари, древните римляни правили възлияние с мляко, в Зенд Авеста и в индийските веди споменават млякото и водата за такава служба. Това се свидетелства и от Риг-Веда, най-старата от ведите, гдето жертвата се именува яжка и корми, с две имена, защото едната част яли хората (курбан), а другата – горили и туряли в кърмилото на добитъка, както е обичай и досега, особено на св. Игнат (кърмилото, по руски: корма, откъдето иде и корем и турското кърма = ситно, изпочупено). В Зендата курбанът се нарича Изешне, от нвежбина.

Обаче разкопките на Троя дойдоха да хвърлят една силна светлина върху приблизителната основателност на тия предания. Градът е основан сред полето на една скала още в новокаменния период, когато гражданите му носили брадви от камък, ножове от кремък, игли и шила от кост, а облеклото им било от сурови кожи. Това е първата и най-стара цивилизация. В тази епоха Месопотамия била владяна от шумерите, а Египет – от късоглавите азиатци, които в наше време съвършено са изчезнали. И там се намериха същите оръдия в първите градове.

Първоградна новокаменна Троя, основана на голата скала, с течение на вековете видяла шест града, построени един върху друг, вследствие на което първият останал осемнадесет метра под земята. Във времето на Омир, на Еродот и дори на Страбон повърхността била тъй гладка, буренясала, неподозрителна, щото нищо не показвало, че под нея спят многовековен сън седем града, които са играли решителна роля в съдбините на народите. Първите пет града принадлежат на предисторическата епоха, шестият процъфтявал във времето на финикийското нашествие, а последният – на македонските завоевания. Още във втория град, който пострадал от пожар, случайно или от победители, неизвестно, се вижда една висока и самобитна култура. Златарството и керамиката надминали всяко очакване и много векове по-после на финикийците не оставало нищо друго, освен да подражават с някои малки подобрения. Троянските огърлици намираме на мургавите гърди на финикийските матрони и златожълтите вратове на египетските княгини. Пръстените, обеците, гривните не могли да бъдат надминати по изяществото си от златарите на никой от класическите народи: в това отношение Троя останала училище на всички.

Обр. 6. Златни обеци в Троя (намерени на 8,5 метра под земята).

На народ лозар, народ страстен винопиец, народ, който посветил лозата и виното на върховното си божество, никой не посмял да подражава неговите шилодънесте чаши с две дръжки от страните. Троянските императори на високите си чардаци, от Пергама, както ги рисува Омир, гледали чудната картина на равнината, на гладката морска повърхност, която се разстиляла в подножието им и далечно тук-там издигат в сините небеса тъмните си сенки островите със своите прославени светилища. И пред тая чудна гледка при домашни и народни тържества изпраждали чашите до дъно, до капка, „за да не остане ни един неприятел“¹.

¹ Тракийските винени чаши са с шилести дъна, подражание рога на изобилието, трябва да се изпият наведнъж, защото не могат да стоят на дъното си, а обикновено ги оставят полегато. Поради това у старите гърци имало обичай да се питат как ще пият, по тракийски – до капка и чисто вино – или по гръцки – по малко и смесено с вода. Траките – и жени, и мъже, частно и при гости на трапеза, без да се свенят, били „силни винопийци“ според свидетелството на Елиани (III, 15), който казва: Το γε μήν υπερ των Θρακων, αλλά τοῦτο μεν και διασεσηται ηδη και διατεθρυληται ως εισι πιειν δεινοτατοι . . . οτι σφειται τοις εν τω συνδείπνω παροῦσι ξενοις προπίνειν ταις γυναιξίν, έκαστον ἢ ἄν Βούληται, κἀν μηδέν προσήκη η γυνή αυττω. По староза-

Златните диадеми на троянските княгини са единствени в целия античен свят и никой не е дръзнал да ги подражава¹. Тия красавици, когато на народни и религиозни тържества се събирали върху чардаците на Пергама, всичките васали на императора и издигали славата му до звездите, пели победни песни и свирили на лири от слонова кост.

Още в самото начало Троя имала изборно управление и ни оставила своите прешлени, много векове по-сетне употребявани и в древна Атина, с които гражданите гласували за избирането на своите управници: царе, васали, съдии и пълководци. Тук намираме и божествата на светия Илион, главно неговата покровителка, троянската Атина, изляна от олово. Нейният символ е нощната птица, кукумявката. Ако орелът е символът на слънцето, което хвърчи денем през небесното пространство, то луната, която нощем прехвърква същите небеса, е олицетворена в кукумявката със светлите и зеленикави очи.

Нейният образ намираме по безбройно количество урни, пренасяни през гърдите с шарф, което олицетворява млечния път. Троянките тук съхранявали праха на близките си и с тая синовна екзалтация полагали неразрушимите основи на семейството. Троянската азбука намираме в първоначалния си вид не само в развалините на града, но още и в източните поли на Тавруса, на скалите и на красиво обдялани каменни лъкове, писмената на които доскоро се отдаваха погрешно на хититите. Тая азбука постепенно изтърпяла своите подобрения и на остров Кипър я намираме в по-благороден вид, както на о. Крит и по скалите на Велика Фригия.

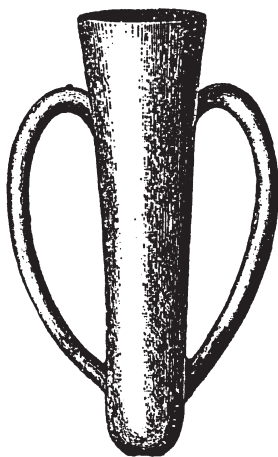
горските села и днес пият вино от полски рог, обкован със сребро.

¹ Точната форма на тия диадеми доскоро носили жените в Габрово и в народния наш Етнографски музей фигурата, представляваща една габровка, е окичена със същата диадема. Едни по-внимателни изследвания биха установили съществуването на тия диадеми по селата и на другите околии из България и българските страни изобщо. Тук ще напомним, че дългите троянски обеци се носят и днес в Карнобат и околията му.

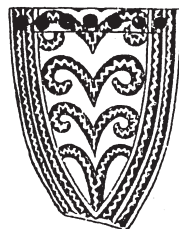

*Обр. 7. Златна диадема на троянска княгиня
(изкопана в Троя на 8,5 метра дълбочина).*

Троянското войнство е твърде интересно. Войнишките шапки на върха си имали ред месиреви пера във вид на разтворено ветрило и представлявали някакво подобие на чучула на папуняка, полкове, посветени на лъчезарното слънце; всяка шапка имала и своя подбрадник. Гвардията носила шлемове, на върха полумесеца, обърнат с роговете си нагоре, а в средата му кацнал един пълен кръг или топка, която представлява пълния лик на луната, от полка, посветен на пълната луна. Оръжията им се състояли от чукове от изгладен камък с дупка в средата; от копия с медни шила, саби от бронза, на князете и генералите с дръжки от злато. Ние щастливо притежаваме и калъпите, в които се отливали тия оръжия, и тая индустрия твърде много ни учудва със своята висота.

Обр. 8. Тракийска
чаша (изкопана
в Троя на 6,80 м
дълбочина).

Обр. 9. Лира от
слонова кост (изкопа-
на в Троя на 7 м под
земята).

Прочее при наличността на тия факти каква древност би могла да се даде на Троя или на жителите ѝ? – Такава, каквато може да се даде на най-старите градове и народи на света, от началото на културата, разбираме, на Египет и Вавилония.

Доктор Вилхелм Дорпфелд се е опитал да определи с цифри тая древност. Той поставя основанието на града между 2500 и 3000 години преди Христа¹. Но авторът не ни посочва мотивите, основанията, които са налагали това определение. Бронзът, който изобилства и започва още във втория град, ни показва, че троянците знаели да го произвеждат от стопяването в едно на медта и калая. Последният метал не се намира никъде в източни-

¹ W. Dörpfeld: Troja 1893, стр. 86. Резултатите от своите разкопки на Троя той посветил на г-жа София Шлиман, с което е извършил акт на научна признателност към паметта на втория Омир, д-р Х. Шлиман.

те класически страни освен в Кавказ и тук именно го е приобрило тракийското рударство, защото тая промисъл в произхода си принадлежи само на културните народи. На Египет, който няма калаени рудници, бронзът е доставян от Троя посредством тракийските поселища по устията на Нил и бреговете на езерото Мери. В тая страна бронзът се явил за пръв път при шестата династия и е намерен в нейните гробници.

Тая династия, както е известно, е царувала между 4100 и 4000 години преди Христа¹. Туй са троянските металурзи, които са научили египтяните да фабрикуват бронза и да си служат с него.

Но един безспорен факт ни разкрива широкия замах на троянската индустрия и търговия, която се занимавала с обработването и с продажбата на кехлибара. Тая замръзнала смола била донасяна от Балтийските краймория², изработвана на дребни

¹ Dufrené: Etude sur l'histoire de la production et du commerce d'étain. p. 22, 34 Germain Bapst: l'Orfèvrerie d'étain dans l'Antiquité (Revue Archeologique, XLIII, 1982)

J.H. Gladston: On metallic copper (в Proceedings на Библейското археол. дружество, 1892, том XIV, стр. 223 – 226).

На Соломон Райнах: Etain celtique, отхвърляме твърденията като фантастични, защото рудниците на запад, дори и на Англия, са били разработвани от тракийски рудари.

² Ни най-малкото учудване за сноването на тракийските търговци до бреговете на Рейн и на Балтика! В „Илиада“-та Омир говори, че троянският дървенец Долон е бил облечен в кожа от бяла мечка, а това животно, както е известно, се въди само по Северния полюс. Оттам кожата сама няма да дойде на гърба на този княз или боляр; тя е донесена от кимерийските търговци, които поддържали търговски отношения с населенията на цяла сегашна Русия, включително и ескимосите, чрез тракийските рудари в Урал, Тиса-Гети и Тира-Гети.

„В събранието имаше един троянец, именуван Долон, син на божествения герой Евмедей, единствен син, обиколен от пет сестри, притежаваше много злато и мед... Долон, като окачи през рамо лъка си, наметна се с кожата на една мечка, кожа светеща със своята белота.“ („Илиада“ X; Сопнор Thirhval: Histoire de la Grece.

Колкото до калая, той е копан от родопските Саки дори в Дрангиана, Западен Афганистан.

зърнца – мъниста, и от тях се намериха в Египет в гробниците на V, XI и XII династии между 3800 и 3000 години преди Христа. Значи отношенията и търговските пътища между Дакия и Балтика са съществували още в самото начало на бронзовия период¹.

По същия предмет Victor Duruy в *Histoire des Grecs*. т. I. стр. 32, говори следното: «le Troyen Dolon est revetu de la peau d'un ours blanc, apportée évidemment de bien loin dans le Nord; comme l'ivoire don't parle Homere venait de bien loin dans le Sud, et l'aitain, de l'extrême Occident, oш il йtait exploitй aux oles Cassitйrides. A Mусknes, on a trouvй de l'ambre identique a celui de la Baltique ». – Още при второградна Троя четири хиляди години преди Христа траките завоювали сегашна Белгия, Балтика и почти цяла сегашна Франция, както това ще видим по-нататък.

¹ G. Maspero: *Histoire Ancienne* т. I. стр. 393: „Аз събрах в гробниците на VI династия, при Ком-ес-Султан и в некропола на Абидо, гдето се намират гробовете на XI и XII династии, едно количество кехлибарени мъниста, повечето много дребни. Мариет, който намери на същите места едно известно количество, ги смяташе за жълти или стъклени мъниста разложени; обаче електрическото свойство, което са запазили досега, показва, че тая материя е кехлибар, а не стъкло“.

Кехлибарът не се споменава нито у Омир, нито у Есиод; също така не говорят за него и старите асиро-вавилонски и египетски паметници. За най-древното му местонахождение ние ще смятаме само онова, което ни се посочва от старите автори.

Еродот казва:

„Не мога нищо да кажа за крайните западни народи на Европа, защото не приемам съществуването на река Еридан, вливаща се в Северно море, и откъдето, казват, ни иде кехлибарът; също така не зная нищо и за островите Каситеридски (калаени), откъдето ни е идвал калаят... При всичкото ми старание не можах да намеря човек, който да знае нещо за това Северно море. При все това факт е, че калият и кехлибарът ни идват от твърде далечни страни“ (III. 115).

Диодор Сицилийски казва:

„Срещу Скития и над Галия има остров, именуван Василеа (Балтеа). На този именно остров морските талази изхвърлят в изобилие кехлибара, който нийде другаде не се намира“ (V. 23).

Тацит в *Germania*, XLV казва:

„Отвъд Свионите има едно друго море, което е спящо, почти неподвижно, което опасва крайните предели на глобуса. Тъй се мисли, защото

светлината на слънцето при заходжане се протака дори до изгрева му по начин, щото заличава звездите. Там именно върху източния бряг на Суевско море, са разположени Естит, *Aestugum gentes*. Обичаите им и носията им са като на суевите, обаче езикът им се приближава до оня на британците. Те обожават майката на боговете; те малко познават желязото, оръжията им са тоягите. С голяма грижа обработват земята си. Те копаят почти в морето, но да търсят кехлибар, който се намира само в тяхната страна, където го именува *aleo quod lpsl glesum vocant*, събират го по дъното, някога и по брега. Там не знаят нито естеството му, нито образуването му, защото варварите не са си давали труд да го изучат. Дълго време той бил смесен с това, което морето изхвърля на брега си, докато ???нашият ??? ги познава???. Те не го употребяват за нищо, само го събират и ни го донасят груб, удивени на цената, която им даваме“.

Тия посочени страни са Скандинавия и бреговете на Балтийско море. Наистина кехлибарът се намира и сега при устието на Висла, на остров Нарунг, в междуречието на тая река, в Пруското дукство. Тия са Електридските острови, споменавани от древните автори. Името му по гръцки е ълктров, поради жълтия цвят (от еврейското Плу и Елоим, гръцкото Елио – слънце), име, давано по-преди и на монети, смес от сребро и злато; латински *succinum*, от сок (*suc*), течност, защото знаели, че бил замръзнала смола, течаща от дърветата. Името му *gles*, стъкло, което изговарят *gless*, обаче знайно е, че сегашните германци наричат кехлибари *amber*, както го пишат и французите. Произходът на думата *glass* не е немски; тя иде от латинската *glacies* или *glacio*, и означава лед и стъкло, с какъвто смисъл я намираме минала на френски – *glace*: лед и стъкло. Ние мислим, че нашата дума *глеч* произлиза от гладко, гладило, гладено, минало на немски *glatt* – огладено. Истина е, че кехлибарът се глади, добива лъскавината на *глеч*, обаче във всеки случай тя няма нищо общо с немската дума *glass*, заета от френската *glace*. Името Свиони е Шведи. – По древните обичаи и кехлибарът, заедно с произхода си, трябвало да се облече в ризата на легендите. Това именно и станало. Фаетон, като бил гръмнат от Зевс, паднал при устието на реката Еридан (сегашна Елба?), която се вливала в Северно море; тук дошли и го оплаквали многобройните му сестри, Елиади (дъщери на слънцето, което пишат Елио според Страбон, V. 1. 9), които се преобразили на грамадни тополи (Страбон ги пише елхи). Ежегодно тия тополи или елхи все по туй време горко плакали, като ронили едри сълзи, които се замръзвали и образували кехлибари. Така тая замръзнала смола добила своя божествен произход. (Диодор Сицилийски, V. 23). – Омир на три места в „Одисея“

(IV73; XV. 460; XVIII, 295–296) говори за ἤλεκτρον, като жълто вещество, обаче е съмнително дали туй е кехлибар, защото иелектрон именуваха жълтия метал от злато и сребро. Истина е, че кехлибарът се намира и в Италия, по източните брегове на Сицилия, обаче на древните е бил неизвестен, инак не може да се разбере категоричното твърдение на Тацит и Диодор. На арабски елек значи смола, обаче иелектрон иде от златния диск на слънцето и няма нищо общо с арабската дума, която е едно съвпадение. Това се вижда и от стиха на Омир, където са употребени думите: ἤλεχτροισιν ἥλιον –

Оρον δ'Ευρυμαχῶ πολυδαίδαλου αὐτίχ' εὐειχεν,

Χρυσεον ἤλεχτροισιν εερμενον ἥλιον ὡς

(„Веднага той донесе на Евримаха красива златна огърлица, украсена с бисери от иелектрон, като слънце“ (светещ)).

В царските гробници на Микена, разкопани от Шламана, били намерени кехлибарени зърна.

Кехлибарът се намира и в Южна Русия, в Киевска област, по реката Днепър, откъдето може да е изваждан в първите времена, без да имаме за това никакви свидетелства. Плиний Стари (XXXVII. II 3) говори, че венетите, колонисти от които живели на бреговете на Балтийско море, първи донесли в Рим кехлибара и го прославили по този начин. Авторът говори, че тая замръзнала смола се намирала по много острови на Северния океан, и един от тях римляните именуваха Глесар (от глес), а туземците го викали Austrovia (остров?). От своя страна Тимотей казва, че кехлибарът се добивал в Балтийско море на един остров, именуван Равнония. Вижда се, че владичеството на венетите, след като се настанили около Венеция, се простирало в стари времена до Балтика, или най-малко, по своя тракийски обичай те са имали там колонисти – завоеватели, дошли да експлоатират кехлибарените рудници. По тяхното име заливът добил името си (според Птоломей). Венетите били едноплеменни със скатите – руси, вследствие на което сегашните фини по ония места наричат русите обикновено вена, венелаи и виндлаи, според различните фински наречия. По селищата им са запазени до наше време старинни тракийски имена като: Пилав, Волита, Винде-бург (град на вените), Либава (от любов). Виндава, град и река; в Рижския залив град Венден. От новото адриатическо отечество на венетите едва ли има 500–600 километра до Балтика, пространство, твърде малко за предприемчивите троянци. Дали е имало тракийски колонисти там преди венетите, не е особен въпрос, защото е установено, че с кехлибарената търговия първи се заели траките, дори в най-старите времена. Трябва да се обърне внимание на думите на Тацит, че Естите говорили езика на британите и на техния език кехлибарът се

Споменахме, че в развалините на града се намериха музикални инструменти от слонова кост, красиво изработени. За да се обясни тая находка, неминуемо трябва да се допусне, че тракийските търговци са имали отношения с народите на Индия или на Централна Африка, страни, в които се вѣди слонът и откъдето могат да се донесат неговите кости за индустрията, макар по някои паметници слонът да се вѣдил тогава и в Месопотамия.

При наличността на тия данни твърдението на доктора Дорнфелд изчезва и ние сме принудени да отнесем много по-далеко в миналото даже високо индустриална Троя. Обаче, за да стане тя господар на такава металургия и на една силабическа азбука, колко векове ѝ са били потребни да се учи? Находките в първия град ни сочат, че тая царица на тракийските столици е била основана преди появата на бронзовия период, именно през времето, когато е бил към края си новокаменният период, който според наличните данни е продължил и предшествовал бронза с много векове.

Прочее не ще бъде неоснователно, ако отнесем основанието на Троя към десет до дванадесет хиляди години преди Христа, тогава именно, когато египтяните заловили долината на Нил, а траките се настанили на устията му¹. Разбира се, че преди това

е именувал глес. Тия британи са сегашните бретони, в Западна Франция, и те са запазили дори досега в езика си тая дума под формата гуларц като име на кехлибара, и излиза от бретонската дума гулу = светло, бляскаво или светлина, изменена на гал и гала = жрец, по кракийски, минала у монголите под формата гал = огън. Така щото ние идем до убеждението, че траките – британи, сегашните бретони, му дало името на слънчевата светлина, тъй като кехлибарът има златния цвят на слънцето. Тацит прочее от гуларц е направил глес или глец. Точното му име е: гуло – голарц = светланец.

¹ Колко дълго е траел новокаменният период при бронзовия се вижда от сегашното положение на диваците, които на много места не познават металите и си служат само с каменни и костни оръжия, когато траките преди шест хиляди години напуснали тоя период и навлезли в бронзовия, вследствие на природната си интелигентност, като висша раса, призована да ци-

много столетия поред траките са живели из блатата, в колиби, на чардаци по клонищата на дървесата, в пещерите и в дупки под земята, което и днес продължава в Мизия придунавска, за който начин на живот ни свидетелстват Птоломей и Страбон, както и личните наши изследвания на самите места.

ИСТОРИЧЕСКИТЕ ТРАКИ

Египетски паметници – Поемата на Пентаур – Мушки Асиро-Халдейски паметници

Съсипиите на Троя не ни казват началото си и преживените катастрофални сцени. Ние стоим пред един запустял град, жителите на който са безследно изчезнали; те не оставили нито своето име, нито онова на града си и народа, на който са принадлежали. За всичко това сме принудени да попитаме съседите, които са също изчезнали, обаче оставили ни своите паметни записки.

Първоначално и дълго време египтяните живели по горното течение на Нил, на юг от Мемфис и езерото Мери, и си мислили, че светът се състои само от двата бряга на реката, а зад тия предели били дворците на слънцето, на боговете, поясът на околосветския океан и селищата на душите. Небето стояло на четири стълба, които се издигали от земята до звездите¹. На изток от Нил се издигат ред върхове на един пла-

¹ Тая легенда е тракийска и е отишла дори в Индия. По елинските сказания Атлас, син на Янета и на океанидата Климена, като не приел в дворците си Персел (слънцето в образа на орел), бил наказан да подпира небето. Там били нимфите Атлантиди и Еспериди (вечерници), които също станали звезди. В Раг-Веда (62, 8) се говори, че Митра и Варуна (небето и зората) се качили на златна колесница при пукване на зората и стоящи прави, с железни колци, от изток до запад, подпирали небето (Иранварупам ушасо виющаю айасъ-стунам (с железни стени) удата зуриасма“). В „Багавата Пурана“, V, 4, като се изброяват морета, казва се: „Отвсякъде планината Лока-лока при че-

нински гребен с височина от 1885 метра; всяка заран оттам се задава дневното небесно и огнено хвърчило, което носило името орел или по египетски Бакху, име, което останало и на самите планини. Зад тях нататък се простира Тонутри, земята на боговете¹. На запад се издигат ниски планини, зад които се крие всяка вечер слънцето, за да си почива от дневния ход, и ги наричали обикновено Ману²; понякога и Онхит или страна на живота. На юг страната носила името Апит-То³ или

тирите краища на света, превечният Бог, от никого и никога не създаван, наставника на човеците, постави четирите царе – слонове да подпират вселената“. Планината Лока-лока е граница между ада и слънцеосветения мир. В същата поема се казва, че отвъд границите на морето, състоящо се от каймак, се простира страната Пушкара, там е поникнал великият лотос (цвете), с милиони златни шумки на цвета си, чисти като пламъка, и той служи за престол на Багавата (благатия), който е в образа на Брахма (Творец). Сред тая страна се възвишава планината Мана Сотара, невъобразимо велика, върху нея са поставени на четирите края на света четири града, населени от пазачите на света, именно Индра, Ммитра и други; над тия градове, около планината Меру, се върти слънцето на огнената си колесница, като описва голям кръг и раздава дните и нощите на боговете и човеците“. От цялата тая астрономия са запазени смутни неща у елинските автори. Есперидите и Атлантидите са жители на четвъртия град – западния.

¹ Страната То-Нутри е източната: там, из тъмнините, се появява слънцето; тя е страна на тъмнините, на нощите. Името е Нут, у Есиод Нукс, нашето нощ. Там са боговете на нощта, които задържат слънцето и пак го пушат. Египтяните наричали тия богове Нутир (нощни).

² Името Ману е тракийско. То означава мисъл и е свързано с Пуруша (душата). Царството му е на запад, гдето са дворците на слънцето, където отиват душите и влизат в свитата на Маха-пуруша (великата душа), наричани още Елисейски-полета, и там столува Бакхус, обиколен от душите, преобразени на сатири и други богове – прислужница.

³ Името Апит е преправено или е първоначалната форма на съкратеното Аптия, първичния океан, из който извира и Нил; той, Антив, е третото въплъщение на Брахма под образа на Агни във вид на бик, мъжкото начало, и поради това египтяните запазили името Апи като име на този бик, който бил свещен и който е въплъщение на самия творец на света. Тълкуванието му „Рог на Земята“ е погрешно, защото е смесено с думата а-пит, (не-пиене)

Рогът на Земята; там нейде далечно бил раят, из който извираше Нил, после минавал през една огнена страна, недостъпна за човека, и се вливал в едно море, от което излизал и поемал своето светско корито¹. На север светът се свършвал към устието на Нил или така наречената Делта, от Мемфис надолу, и тя се именувала Сухит Яру², седалище на мъртвите, гдето ги приемал в царството си богът Осирис. Тук, около Делтата и крайморие на Либия, както и по бреговете на езерото Мери, живели народите Мази-у или Мизите, с които съседното божество понякога водило война. Тия племена имали много свои князе, които били подчинени на един цар единоплеменец, когото египтяните титулували Аа-Ниб и това име станало име на самия народ³. Тук мизите се явяват под своето

или празна чаша, празен рог, с който пили вино, дума, също тракийска. Второто име на бика – Мневис, иде от глагола мни, защото мисълта твори.

¹ Тия моря и огнени земи подробно и на пространно се описват в Багавата Пурана. От тия трако-египетски описания, твърде фантастични, Сократ е скърпил нещо за рисуваня от него рай в Платоновия Федон.

² Името Сухит Яру, понякога и ялу, няма определен смисъл и египтологите са в голямо разногласие. Ялуили яру, като име на блатата и треската, се явява твърде късно, когато легендата е особено стара. Ние мислим, че първо траките тук са настанали своето божество, известно после под името Осирис, цар на душите, после дошли тук Икс-соу и го именували Сутех и Сутху, а съпругата му е халдейската Алат, от които имена било съставено Сухит-Ялу. Душите минавали на кораб езерото Мери и отивали в страната на Сухит-Ялу, нещо, достатъчно да ни убеди, че подземното царство, гдето отивали, била Делтата или устието на Нил. Алат е богиня на Ада, а Сутху е слънцето, което зимно време умряло и отишло в чертозите на Ада при Алат. В това отношение египетските жреци не били особено щастливи и космогонията им, както и теогонията, са едно свършено недостатъчно и забъркано нещо, защото се старали да видоизменят чуждите легенди в съгласие с климата и образа на страната си. Една от богините, с лъвова глава, носила името Сухит, която, възможно е, да е съпруга на Сутхи. Името на езерото – Мери – носи, може би, името на въображаемата планина Мери, върху която стоят четирите колци, подпиращи вселената.

³ Lauth: *Aus Egyptens Vorzeit*, стр. 53, за седалището на мъртвите души.

национално име, което значи: мази = велики, и се рисували във фантазията на египтянина като някое древно и вълшебно племе, съставено от джипове, живяло в дълбоките, тъмни и отдалечени времена, когато боговете управлявали човеците и с тия безсмъртни водили войни, подобно на титаните. Богът Осири, началникът на душите, непременно живеел съседно с царството на Мази у и той е бил именно тяхно творение, те го довели тук от равнината на Троада, гдето той се родил под многочислени и различни имена, като олицетворение на пролетното слънце и зимната му смърт¹. Това божество тъй отдавна дошло в блатливата област на Делтата, щото съседните тук египтяни, дори до втория водопад, му поверили душите на мъртвите си. Много по-сетне Осири става национално и повсеместно египетско божество, което предприема обиколка

G. Maspero: *Histoire Ancienne*. т. I. стр. 18–20, 44–45. Ние отхвърляме тълкуванието на Бакху с думите Планина на рождението, защото египтяните наричали Бак орела, посветен на слънцето. Това име е просто в произхода си, обаче то иска да означа върховния бог, който предшества хаоса и сътворението. Ведическият орел, Гарутман, (писан и Гаруда), у египтяните Бак, е едно, струва ни се, несполучливо олицетворение на върховния бог, обаче библиописите, които са заели битието по тая точка от съседите си, тракийски колонисти, ни показват, че е имало траки, които тъй си представлявали това божество, като лека-полека тая идея надделяла. Паметниците ни представляват във вид на орел Ахура-Мазда, както и Ашур в Нинивия. Най-после, Бага (Багават, богат, *bien heureux*) се **толкова много употребява във ведите**, щото не може да се мисли за никакво заимстване и трябва да се приеме, че бага = бог е стара тракийска дума, минала във всичките стари народи под формите: бага, бак, баху, боху, бакхус, като име на Хаоса и на поселения в него върховен Бог.

¹ Преданието говори, че Иси, сестра и съпруга на Осири, се родила в Ар-гос (Пелопонес) и оттук лунно божество, тя била преминала в Делтата, около устието на Нил. Вероятно Осири, който е пролетното слънце, също е бил в този град, нарекъл се на името му, Ар-гос, от Ар-гиши или небесен огън (Виж Диодор Сицилийски, I, 24 и 25; Аполодор, II, 1. 3; Hygin. 145). По езика на хитите Иси означава – *izi, izio* – светлина и страшно. Във ведите това божество се именува Ис-вара и означава блестящ огън.

по целия свят, подобно на Бакхуса, за да цивилизова народите¹.

С течение на времето Делтата се прояснява, египтяните почнали да я именуват Долна (или Източна) земя – То-Мири², и Северна земя – То-мии. Понеже Египет е лишен от гори, то фараоните почнали да искат дървен материал за кораби и постройки от Мази-у. Станало нужда да се отнесе по на север както границата на света, така и селището на душите, когато Осари започнал да навлиза срещу течението на Нил и отишъл до Тива. Египтяните видели, че зад Долната земя се простира едно голямо море, когато те досега смятали своята река за море-яума или йома, и го нарекли Твърде зелено – Уаз-уири. Между това, племето Мази-у започнало да се явява не само по Делтата, по бреговете на Мери, но и по цялото протежение на левия бряг на Нил, дори до Елефантина; освен това те узнали, че Мази-у населява островите и всичките северни страни³, и затова паметниците ги пишат „морски народи“ или „велики северни народи“. Простолюдието

---

¹ Тибул, Елегия VII.

² Отгук влизат тракийските имена: Тамир, споменаван от Омир; Томири, царица на Маса-Гетите, която Ктезия от Книд и Никола Дамаски пишат Зарина; в името Тамара, споменавано в Библията, в българската история и в кавказките племена, особено грувините. Това име значи изток или зора. Пълното му писане е Бяла зора, според както се споменава в Македония от Полибий и Тит Левий. В анализите на Саргон II (I. 89), се споменава, че в областта на сегашния Диарбекир имало тракийска крепост, именувана Zaria, която Саргон превзел и преименувал или превел на Кар-Иштар или Крепост на Иштар. Асиро-вавилоните именуvalи зорницата Иштар, станала у гърците Астарта и астрон = звезда. Траките я наричали Зара-тустра или Дъщеря на Зората. Есихия пише, че македонците я именуvalи като богина Зирена или Зарена (Богиня на Зората) Ζεῖρην ἢ Ἀφροδίτη ἐν Μακεδονίᾳ, а слънцето – Ἑεῖρος, от санскритското Зуриа. От жиш = искра или жежи, у халдеите и във ведите: иш, откъдето иде Иштоар, във ведите – Уша: зората, и Ушаса = нимфите ѝ.

³ Макс Мюлер: Asien und Europa, стр. 30–31, А-Ниб са жители на Делтата, име, давано на устието на Нил.

и висшите класи имали едно високо мнение за траките, смятали ги за културни, силни, храбри и добродетелни, вследствие на което ги писали обикновено и наричали Уйнен – светли, лъчезарни. През петвековното владичество на иксите в долината на Нил горната реч била преведена на семитски и траките почнали да се титулуват Таер – „славни“ или „светли“¹.

---

¹ В един химн на бога Ра се казва, че човешкият род произлиза от очите на това божество (слънцето) и се титулира „стадо на Ра“, което се подразделило на четири племена: Роту (египетските, най-добрите човеци; Нахси (негрите, останали под властта на пладнешкото слънце) Аму (азиятите – синове на пясъците) и А-Ниб – северните народи, „белокожи и сивооки“, останали под покровителството на Сухит – богиня с лъвова глава (у траките богинята Земела язди и впряга лъвове), нещо, което ни сочи тая богиня за тракийска в произхода си (Lepsius, Denkm. III. pl. 135, 136). Това понятие е старо, защото се намира и във ведите. От духа на Буда, т.е. от първоначалния Хаос, се родил Авалоките-Свара (небе, гледащо надолу), който направил: от очите си слънцето и луната, от челото си – Махе-свара (великото небе), от рамената си – Брахма, от сърцето си – Нарайяна, от зъбите си – Сарасвати. Колкото за очите на божеството, като създатели на човешкия род, сиреч Зевс или Баал родил човеците, може положително да се твърди, че тая легенда е присъща на всичките стари религии. Това е още едно доказателство за общите точки в трако-египетската религия и че тази общност е станала преди ведите да отпътуват от Тракия за Индия. Амон-Ра е върховното божество, несътворявано, обаче египетските паметници го представляват от времето на деградацията му. Името роту иде от рату и означава рано или първи, най-напред създадени, а не „най-добрите човеци“, както тълкуват погрешно египтолозите. Най-после, че траките в едни предисторически времена са владели Египет и му наложили религията си, показва ни следното единство във вярата на ниложителите и в оная на тракийските веди:

В Бхагавад Гита се казва за великия Бог – слънцето:

„Вечер той е Варуна и Агни; варан, преди изгрев, в Митра.“

„Той е Савитар – когато шества през небесното пространство.“

Египетските папируси казват, че Ра сам за себе си говори:

„Заран съм Хопри, на пладне съм Ра, вечер съм Туму.“

От тия три имена на слънцето ни едно не е египетско. Хопри излиза от корена уп = стани, Хупти = изсочило, изгрев; Ра излиза от райе: светлина, зари; Туму е тъмнина. Отпосле египетските жреци дали много значения на

Това проясняване на Делтата не е станало тъй бързо, както може да се мисли, а са били потребни една верига от столетия, защото египтянинът бил тежък, консервативен и неспособен на бързи промени, нито алчен за чужди земи.

При Делтата се родила една от най-старите легенди, първият светски цар след изчезването на небесната династия, и за жалост той бил митическа личност. Носил тракийското име на луната, Мена, основал град на името си – Менофри, когото елинските автори пишат Мемфис. Главното божество тук бил Осирис в три лица: Фта-Сокар-Осирис, и Мена му въздигнал храм в същия град. Преданието говори, че той бил добър пълководец и се бил против либите. Имал един син, който загинал много млад и народът му пял една тъжна песен, която Еродот именува манеро¹ и твърди, че била разпространена във всичките околни народи. Най-последен речен кон излязъл от Нил и убил славния този цар².

Срещу Мемфис малко по-надолу, на десния бряг на Нил, върху една варовита канара, която давала най-добри камъни за паметници, Мази-у основали нова Троя, която носила чисто тракийското име Дуро и Труу, от което Омир направил Тороя и Троя.

Кога е царувал Мена, основал столицата си и видял да се издига върху отсрещния бряг новата Троя? На това не може да се отговори, защото египтяните тогава били неграмотни и техните писани паметници не датират по-рано от четири хиляди и двесте години преди Христа, а по някои, шест хиляди години³.

тия думи, вследствие на което, по заблуждение, египтолозите смятат хонри като просто име на обикновеното слънце.

¹ Еродот. II. 96 μῆνας и песента μανερὸς у гърците λῖνος от поета Лин? Ман – ηρος = сутрешна душа, която придружава, в шествието му, сутрешното слънце според египетските и тракийските догми.

² Maspero: Histoire Ancienne. t. I. стр. 232–235.

³ Библейците титулуват египетските монарси фараони. Суетно египтолозите са търсили тая дума в египетския език, която е тракийска и означава

Думата мази, която била общо име на тукашните траки, минала в египетския език, където се употребява в смисъл на сила, на смазване, на победа: Мазии именуvalи лодката, на която плувало слънцето от средата на небесната твърд до скривалищата му на запад; бог на дневното светило, Оро се именуval още и мазити, който смазва неприятеля. В по-стари времена тая дума имала и своята носовка – манзи – която отпосле изпаднала. На тракийски тя означава велики или силни.

Можем с учудване да се питаме какво именно е довело траките на устието на Нил, и то в една дълбока древност, когато египтяните били безграмотни и некултурни, за да могат да консумират? Отговорът на това ни дава търговията на Троя, преследването на морските разбойници, които намирали скривалище в устието и растителностите на реката, както и при раселването през гладни години. На застояването по тия места спомогнали може би изключително идентичността на страната с троянските краймория. Във време на македонското владичество в долината на Нил тая област се нарекла Арсиное, на името на една от македонските царици. Около триста и пет-

---

„върховен господар“. Нейните ведически форми са Фра-Фраон-Фралаонг, от което преводачите на Библията направили фараон, писано фрн (по еврейски без гласни). Буда обикновено се титулува като от царско потекло, Фра или Господар. Тая титла траките са давали на ония египетски господари, които са владели целия Египет с всичките васали, и има смисъл на император. думата фра е съкращение на фара и бара, какъвто вид е имала първоначално, и манала в староеврейски със смисъл: бараа = създател, творец. В Зенда тя минала под формата фра и творецът на света и помощниците му – духове, се именуvalи фраваши, сиреч Плеваши (които правят, вършат), които във ведите носят титлата Питри = отци, бащи. Точният тракийски смисъл на титлата фараон означава син на върховния творец (Тваштар) на вселената, по египетски Амон-Ра. Между това, факт е, че фараоните не са носили тая титла; тя им е давана само от библиописите, които са я заели от траките, като последните вероятно на езика си официално тъй са ги титулуvalи, тъй мислили да им отдават най-големите почести.

десет години по-после я посетил Страбон, който я описва по следния начин:

„От всичките окръзи на Египет Арсиное е най-бележитият по три причини: живописност, плодовитост и различна растителност. Само там растат маслините и дават хубаво масло. В целия останал Египет, с изключение на Александрия, маслините не растат. В окръга Арсиное има и много лозя, които дават отлично и изобилно вино“ (XVII. I. 35).

Пространствата, които покрива Александрия и околностите ѝ, както и онай по левия бряг на реката и около езерото Мери, с климата си, растителността си и блатата си напомняли идентичните картини на Троада и поради това траките тук се чувствали у дома си. Те тук имали за съседи туземците либи, които населявали левия бряг на Нил, дори до Елефантина, и съюзно водили вековни борби срещу фараоните. Еродот ни свидетелства и двата тия факта:

„На запад от реката Тритоп, след Авзите, Либия се населява от земеделци, които живеят в къщи; наричат ги Максу (Мази-У?); те се казват потомци на троянците“¹.

---

¹ Еродот: IV. 191.

Нещо подобно обаче и сбъркано поради смесването на дати, стоящи с много векове една от друга далече, ни свидетелства и Пиндар, живял преди Еродот, в петата пиитика, стих. 69–98: „От остров Тера ние приехме, о, Аполоне, твоите карнейски празненства, и на свещеното пиршество ние възпяваме красивата Кирена, обитавана от войнствените чужденци, троянците, синове на Антенора. Там те слязоха поради (разпрата за) Елена, след като видяха отечеството си в пепелища, сред ужасите на войната. Те почетоха там с жертвоприношенията си и набожните си дарове гроба на този народ, приятел на конете-бегунци, мъжете, които Аристотел (Бато) доведе на бързите си кораби, като пореше дълбоките морски вълни“. – Според това излиза, че дружината на Антенора на път за Италия слязла на африканския бряг на Либия и оттук се упътила за областта на Венеция, гдето сее населила. Тая версия, която изглежда съгласна с преданието за страшния път, но когато са вървели тракийските завоеватели на Италия – етруски, троянци и венети – опровергава измислиците на Еврипид, който ги води през непроходимите места на адриатическото крайморие. Чудноватото е, че Бато, име, което на

Касателно либите край Нил същият автор казва:

„Наистина, жителите на градовете Маре и Апи, отвъд Египет, на границите на Либия, като се знаят за либи, а не за египтяни, недоволни от религиозните церемонии и желаещи да не им се забранява да принасят жертва крави, поискали от Амон да обяви, че те нямат нищо общо с египтяните, понеже стоят вън от Делтата; че касателно религиозните наредби те са привързани към други възгледи и че най-после искат да им се позволи да ядат всичко. Обаче Амон им отказа, като определи, че Египет се смята всичко онова, което Нил потопява с наводнението си, че египтяни са и тия, които, живеещи под града Елефантина, пият водите на тая река. Така им отговори оракулът¹.

В продължение на толкова много векове египтяните не могли да асимилират ни либите, ни тракийските колонисти, просъществували до Еродот. Борбата им е внушавала народническо съзнание и свободата ги карала да се отвращават от египетската тирания. С това се обяснява честото съюзничество между либи и траки в борбата срещу египтяните за завоеванието на цялата долина на Нил, което напълно сполучи едва при Александър, когото същият оракул прогласи за син на Амон, по обичаите на тая страна.

гръцки значило Аристотел, минава за основател на либийска Кирена и неин пръв цар (600 г. пр. Христа), потомец на Еракъл, гробницата му била видяна от Пиндра лично, и се смесва с троянците. Може да се тълкува, че Кирена е била населена от троянци, както дума и Еродот, още във времето на Бато и след смъртта му. Името Бато се среща в древна Далмация, в стара Франция (съставно в Атре-бати: Атрей и Бато) и у Пеласгите (Ботти), така щото не е гръцко. Цитираните стихове, както това бива обикновено у Пиндара, към края са тъмни и могат различно да се тълкуват. Ние знаем, че в Кирена и областта ѝ е имало колонисти троянци много векове по-рано от троянската война и нейния Антенор, и тях именно е посетила тук четата на Антенора на заминаване за Италия.

¹ Еродот: II. 18. Религията на либите, които принасяли жертва и крави, е била тракийска.

Един въпрос особено занимавал египтолозите: може ли да се твърди, че египтяните след основаването на мемфиската империя, са посещавали островите и северните тракийски брегове на Средиземно море? Отговорът не можал да бъде единодушен. До Амоси, който изгони иксите, египтяните, мисли се, не само не са излизали във от долината на Нил, но и Делтата не са владели. Поне не се срещат никакви следи на културата им нийде по островите и северните брегове¹. Отделни лица безспорно са посещавали въпросните страни, обаче търговски, културни и военни отношения не са съществували. Едва преданието на гърците ни говори за четата на Даная, дошла от Египет, обаче тя не се е състояла от египтяни, защото не намираме тук типа им, а от други народи, които там са били стари пришълци. Напротив, имаме многобройни свидетелства, че разни семитски и арийски народи са живели в долината на Нил, като колонисти: траки, икси, евреи, финикяни, кари и гърци, и всичките тия или са господствали, или воювали, или са търгували. Оседлостта на египтянина била тъй голяма, щото, както споменахме, той не виждал море и с това име нарекъл своята река, на която тракийските народи са дали името Нийл. Нашествията по Сирия, дори до Ефрат, не са били желателни, а наложителни, защото тамошните народи устройвали постоянните си нашествия по долината на Нил и станало нужда да се отбиват, като се нападат самите им гнезда. С това се обяснява незнанието имената на островите и народите, които те, до Пептаура, означавали само под едно име: А-Ниб. Едва през времето на македонското владичество в Египет била направена справка и определено значението на това име: „А-Ниб е име на жителите на островите, на крайморията

---

¹ Напоследък Nubery (в University of Liverpool 1909 г.) говори за порта, построена от египтяните върху бреговете на Средиземно море и се повдига една нова теория за император Мена. Допустимо е тая първа и млада империя да е имала неудържимия стремеж да се яви на морето и да окръгли природните граници на Египет.

и на многочислените велики и славни северни народи¹. Как са знаели за тия народи, че са островитяни, крайморци и многочисленици, когато никога египтяните не са навлизали в земята им? Ние идем пак на мнението на Макс Мюлер, което цитирахме, че А-Нийб първоначално са населявали Делтата и тук са станали известни на фараоните и народа им².

Бележито е, че името Мази-у се отнася от легендите чак към времето на земния живот на Сири, когато А-Ниб се споменават за пръв път около XVIII династия или 1700 години преди Христа, и то в листата „на деветте народи“. А-Ниб се среща в йероглифните надписи, които са най-старите, а в по-новото йератическо и демотическо писмо същите народи се именуваат, както казахме, уйнен, и по семитски, останало, мислим, от иксите, под формата таер, като и двете думи имат един смисъл – светли, блестящи, славни³.

---

¹ Това име различно се пише и чете от самите египтолози: по Маснеро то е Naoui Nibou; по Brugsch паша (История на Египет, т. II, стр. 122–153, все за А-Ниб), то е Hai-neb; по Шабас: Hanebou, както и ние го възприехме, защото нийб е господар, началник, А или протегнато Аа е цар и се среща в титлата Аа-Накт.

² Това име било четено най-напред Юнан и Юни, от което искали да извадят библейските Яван и елинските Јони, които тогава не са съществували. Туй е мнение на Шамполион и Роселини. След тях мнозина автори под това име разбирали северните и западните народи, които съседствали на Египет по суша или отвъд морето. Бругш паша ги определя така: „общо наименование на всичките народи и на всичките племена, които обитават големите и малки острови на Уз-уир, сиреч Средиземно море, източната му страна“. Всичко туй са стремежи, които се сият да свържат това име с несъществуващите тогава гърци. Твърденията на Шабас за египетски предприятия по Уз-уир и островите му, както и твърдите намеци на Г. Маснеро, не почиват на никакви научни основания: никакви следи от египетска култура няма нито по островите, нито по тракийските краймория. Корабите на египтяните не са построени за море, а са речни, инак те трябваше да имат високи носове, нещо, което им липсва. Всичко е донасяно в Египет от другите народи.

³ Henri Brugsch паша: Troie et l'Égypte в Troie, от Х. Шлиман, (стр. 978).

Едва при Рамзес II Сестура (Сезотрис) ни стават известни точните имена по поемата на Пентаур, който е възпял подвизите на този фараон. Той говори, че съюзници на хитите били „всичките народи от най-отдалечените страни и краища върху морето дори до страната на хититите“, сиреч до източните предгория на Тавруса и до Ефрат. Пентаур изброява така тракийските народи:

Дардани, известните дардани, които населявали Троя и крайморието.

Мауна, меоните от зендското Маона, луната, поклонници на месечината, която особено почитали.

Мази у, мизите около брусенския Олимп.

Луку, ликите; споменати в таблетите на Тел-ел-Амариа.

Пидаса, педасите в полите на Ида, в Троада¹.

Гергеш, или керкеш, гергитите, които Еродот именува и тевкри².

Тия имена, предадени така вярно, както ги предава и Омир в поемите си, не оставят вече никакво съмнение, че египтяните са знаели народите на Малоазийския полуостров свършено ясно и точно.

По-после, при Менепта II, 1300 г. преди Христа, по стенните

---

¹ Пидаса се среща на четири места: в Месена, където после се изменя на Метона (Страбон, VIII 43); в Троада, на бреговете на реката Сатния; на полуострова Казик (по Агатокл, 4) и четвърто – в Кария. Никандр мисли, че Педасо значило планина, без да обажда на кой език. Ние мислим, че тая дума, ако не е тракийска, сигурно е египетска: Пидити или Пидати-у = стрелци. Възможно е пеластическото племе кари, като е било изгонено из долината на Нил от Амози, да е носило и зазазило това свое име, като войнишко население на овчарските царе. Бругш паша мисли, че педаси произлиза от семитската дума патас: кове или ковач, откъдето иде и патис: железен чук. Тая дума е звукоподражателна.

² Еродот ги пише „Теакри-Гергити“. V. 122. Основали във Франция Герговия. Тевкр и Аяс, по Страбон, са едно име на два езика и означават коза, така че Тевкри е козари вероятно.

надписи в гробниците на Медине Абу се четат още и следните тракийски имена:

Тураш, от Дуро и Туро, тракийско име на Троя, а жителите туренци¹.

Шардана или Сардите, именувани меопи и после лиди².

Теккари или Текри, тевкри, второ име на троянците.

Пуросата, съвсем тракийско име пуру, и Сата; и

Дана-у, от тракийската реч дано – велики³, или от данавас.

Текстът, като бележи Тураш и Шардан, казва, че те били „морски народи“ или пък „северни народи“⁴.

Един факт се явява като безспорен, че най-стари и най-силни или многочислени са били мизите⁵. Виждаме ги най-

---

¹ Тураш се среща у Тацит като име на тракийския първенец Туреши, Turesis, който водил въстание против римляните. *Анали*. IV. 49.

² Шардана или Сардани също се споменават наред с Мауна (Меомена: Сарди, които носили името на столицата си (Сард), и Меони или Мауна, „страна на лъвове“, ако има египетския смисъл това име. При Рамзес III, в XIII век те се именуват още или Пуросата, или Заккалла, защото носят същото облекло и въоръжение, а името им е Сардана.

³ Според Есихил Δαυω била тракийска реч и означавала: велико, страшно. Оттук иде името на Дунав, който се пише от класиците Данувио или Danu-bios. В кореспонденцията, именувана „Таблети на Тел ел-Амарна“, се споменава в числото на северните народи и племето Дона-уна. Опитът да се сближава това име с Данап или Давни, е погрешен, защото Данап е дошъл много по-после и в тия времена още нямало гръцка народност. Освен това „Таблетите“ говорят, че Данауна дошли от „своите острови“, тъй като тракийските краймория още не били известни на египтяните или най-малко историографите си служили със старите наименования. Рамзес III пише Данау, а не Дана уна (Greene: Fouilles, pt. II. 1.18). В индийските веди се говори за Данавас, потомци или поколение на Касиапа и Дану, титани – врагове на боговете.

⁴ Henri Brugsch пише: Troie на X. Шлиман. Съвършено основателно чете Мауна, а не Илиуна.

⁵ Библията, макар и твърде късно писана, водена от автирите си по египетската география и номенклатура – защото употребява същите египетски термини относно тракийските страни и народи, поддържа факта за траки

напред в Долната Земя на Египет под името Мазу-у, после господари на турашите и най-сетне борци срещу асиро-вавилонската империя. Те населявали обикновено полите на брусенския Олимп, обаче дълго властта им се простирала върху целия Малоазийски полуостров, особено североизточната му част. Вероятно преди нашествието на кимерите тук дошло македонското племе бреги, от Охридско и Прилепско, завоювало страната, поставило господството си, добило името фриги и царството му започнало да се именува Велика Фригия, като

колонисти по долний Египет. Ето дословните думи, вероятно от египетски източник:

„Музраим (Египет) роди:

„Лудим: Лидите, древните меони. (Асирите също ги пишат Луди.“

„Леабям: Либите, по египетски: Лабу (Пут не са либи, а пуани, край Червено море).“

Каслухим: от тях излезли филиотимите и кафторимите“.

Трябва да приемем, че с погиването на второградна Троя първенството е минало върху лидите, които покровителствали египетските траки, и тази е причината, гдето и последните се смятали едно племе с лидите и под едно име били известни. Колкото за филистимите, ние знаем от надписите на Рамзес III, че те се състояли от две по-нови племена: пурросата и заkkalла, произхождали от долината на Каистр, родната страна на мермнадите, където племето им носило общото име аси и с него било известно и като поселение на остров Кипър. Ние мислим, че от Аси е ставало Ас-лухими (Ас-Лудими?) и погрешното К'-ас-лухими, неща твърде възможни, тъй като общоизвестно е библейците са черпили това от съседните си тракийски племена, някои от които изговаряли кас (коза) вместо ас (коза). Факт обаче е, че и каслухимите имали поселения в долината на Нил (Битие и Летовник). На друго място говорим, че във Филистимия е имало тракийски колонисти преди Рамзес III, още във времето на Аврам, 2300 г. преди Христа Кас'лухим и Ас-Лудим означава асите от Каистр и Кипр, подвластни на лидите. Думата ас по санскрит означава коза (кас?), и богинята Луна в зодиака на козиорога; кюрдски: аси, персийски: аск = коза. В санскритския обаче стои думата кас = жълва, (от кост = костенурка, касиапа = водна жълва, въпръщение на висшия бог, когато се преобразил на водна жълва, влязъл в океана и повдигнал планината Мери). В Мала Азия жълвата се среща на монетите. Кас Лудвими са лиди, обожатели на жълвата.

десетки столетия по-рано то нашествало и Индия под същото име.

Владичеството на мизите трябва да се е кръстосвало понякога от онова на турашите, защото в тая страна повечето и изключително, особено като се говори за първите времена, се вижда троянската култура и титанически усилия за нейното разпространение. Мизите са били известни на асирийските народи под името мушки и мушкой или мушку. През дългото царуване на асирийския монарх Ашурдан те се възползвали от някои негови мъчнотии, слезли от източните гребени на Таврус, превзели областта Кумух (Комагепа), опираща до Ефрат или Тигър; също така завоювали и областите Алзи и Пуркуззи, разположени по горното течение на Тигър¹, в областта на сегашния Диарбекир, и тук стояли цели петдесет години, до възсцаряването на Тукултиа-бал-ешарра II, от 1180 до 1130 година преди Христа. По този начин мизите граничели с кюрдите, които населявали Гордиевите планини, издигащи се между Нипивия и езерото Ван. По тия области се намериха на скалите надписи с троянската азбука, които дълго време се мислеха за хититски². Ни един от авторите досега не е признал мушки за тракийско племе, а всички смятат мусините за техни потомци, нещо, което смятаме неоснователно и свършено без никакви доказателства. Напротив, нашите основания почиват на безспорни исторически данни: асирийският монарх Шарукину II е оставил един протокол, в който се казва, че „Мита (Мида) е цар на страната Мушку или Мушкой“³. Същият Мида под формата Митати се споменава и във ванските надписи на племето урарту, все през първата половина на VIII век пр. Хр. тогава именно, когато е царувал Мида.

¹ Hommel: Geschichte Babiloniens und Assiriens, стр. 510.
Annales de Toukoultiabalesharra I, сбирка I, стр. 62–69.

² Sayce: the Monuments of Hittites в Transactions на библейското археологическо дружество, т. VIII, стр. 253.

³ F. Lenorman: Origines de l'histoire, т. III, стр. 220, в 717 година пр. Хр.

Страбон, който се родил в Амасия, по майчин род бил македонец, съсед на мосините и посетил страната им, ги описва по следния начин:

„Останалото от Колхида се състои главно от една тясна ивица край морето, оросявана от Фазис, голяма река, която слиза от Армения, и се втичат в нея реките Главко и Ипо, които идат от съседните планини... отвъд тия реки се простира страната на мосхите, сред които е храмът на Ленкотеа“.

След това той описва и живота им:

„Изобщо жителите на тия планини са съвършено диви, особено именуваните епта-комети (седмоселци). Някои племена дори и нямат къщи, а живеят на чардаци по клонищата на дърветата, направени във вид на малки кулички, именувани мосини – $\mu\omicron\sigma\sigma\upsilon\nu\text{-}\mu\omicron\sigma\sigma\upsilon\nu\omicron\iota$, от което е произлязло и древното им име мосини. Всичките тия варвари живеят от дивеч и желяз¹.

Еродот на две места споменава това племе, но той говори за два народа: едните именува мосини, другите – мосхи. Вижда се, че мосините са съседни на макроните и те са същите, за които говори Страбон; мосхите обаче са съседи на тибарените². Туй е едно племе, което принадлежи на мосините, защото такъв е смисълът на името им, дадено им от гръцките колонисти на Трапезупт.

На думите на Ксенофон трябва да се даде абсолютна вяра, защото той минал през земята на мосините, имал сражение с тях, превзел столицата им, името на която не ни обажда, изгорил жив царя им в дървения му дворец. Обаче авторът не говори за никакви мосхи, той ги знае под името мосини, макар че констатира факта за делението им на две царства, което Еродот искал да означа с името, че мосхите са издънка, $\mu\omicron\sigma\chi\omicron\varsigma$ на мосините.

„Ние употребихме дума Ксенофон, осем дни, за да изменим

¹ Страбон: XII. 3, 18; XI. 2, 17. Произнасяно от нас машино.

² Еродот: III. 94; VII. 78.

страната на мосините, било неприятелските, било съюзните с нас, и стигнахме до страната на халибите: този народ е немногочислен и е подчинен на мосините, повечето се поминва от работене в железните рудници. Всичките мъже и жени тук са бели¹.

Мосините, сега именувани лазове, са добили това име от гърците, които са дошли в Трапезупт в VI век преди Хр. и тогава са им дали това име, а по-преди как са се именували, не ни е известно. Следователно свършено неоснователно е да им се приписва едно име в XII век, когато не е съществувало, защото са го добили в VI. Като оборваме така твърденията на западноевропейските археолози, ние заздравяваме мисълта си, че мушки, споменавани от асирийските паметници, са мизите. Към това може да се добави и фактът, че елинските автори ги писали Μύσοι, коренът е муш, от което станало Мушку².

Областите, които те са завладели, по свидетелството на Тукултиа-бал-ешарра I, а именно Алзи и Пурукуззи, ни се виждат, особено последната, от по-рано владени. Пурукуззи ни изглежда тракийско име и ще бъде навярно Пурат-куззи; според това и местонахождението ѝ не ще да е към коритото на Тигър, а в онова на Ефрат. Пурат-куззи ще рече ефратски остров.

---

¹ Ксенофон: Анабазис, V. 3. 4. 5. Били особено развратни, съвокуплявали се публично. Планината, в полите на която живели, се именува сега Болгар; в източните ѝ поли има рудници, които се наричат Болгар-Маден; от двете страни на полите ѝ има села, които и сега носят имената: Болгар, Голоша, Мачка и Стари, вероятно поселения на българи рудари.

² Коренът на това име е муш: μύς, и означава миш и мишка. Думата миш μύς не е гръцка, тя се среща в зендски език под формата муш и означава мишка. Траките имали Аполон с мишка (Смантей) и мишките в храма му били свещени. В Зенд-Авеста мишката е демон, който причинява усипа на луната и затъмнението на слънцето, роля, дадена в Египет на свинята, тази небесна мишка е главатар на земните мишки, които изтребват посевите. Един спорен въпрос е дали мизите носят името си от мази = велики, или от муш – поклонници на мишките.

АРМЕНЦИ И КЮРДИ

Страната, свършено планиниста, между реката Али (Тузла) и Каспийско море, не е известна на древните паметници. Асирийските керамични архиви споменават една страна под името Наири, разположена в областите на езерата Ван¹ и Урмия. Едва през втората половина на IX век преди Христа ни стават известни тукашните планински племена от собствените им надписи по скалите край езерото Ван и другите места наоколо. От тях стана явно, че край това езеро е имало столица, която се именувала Дуспона, и самото царство носело името Битони². Асирийските паметници именуваат изобщо тукашните племена Урарту и Арарту, което име произлиза от планината Арарат, като средище на ванската империя³. Всяко племе имало своя княз, а всичките били подчинени на ванския монарх; войните помежду

---

¹ Самото име Наири се среща във ведите и е име на едно индийско племе, а също и името Ван е санскритско: вана (добрий), едно от имената на огъня; в Зендата – Аши Ванун: добрата Аши, една от титлите на Аполона, който дава дъждовете, житните богатства и красотите на пролетта. Ваната или Вината, съпруга на Ван (слънцето), небесна богиня на деня и майка на синовете на деня – русокози и белокожи (в легендите на Брахмана).

² Птоломей пише столицата: Тоспия, а езерото: Тоспита (V. 13. 19; VIII. 12, 19). Страбон пише: Θωπιτις. Мойсей Хоренски нарича езерото Актамар Битани се чете различно по клиническите надписи: Биена – Битена – дори и Веда, според Саусе, Шрадер и Nincks. Тоспита е от дур и пит.

³ Урарту се викало и Наири, което име носят и двете солени езера, смятани от асирите за морета: горно и долно; Еродот пише племето Алароди, по Раулинсон. Наири или Нериа, съпруга на Марс; Нергал – халдейският Марс; Нарака, ведическия ад; Нару-ава – богиня на житото у мордвите – фини; Нира самса, прякор на Агни; Нирити = смъртта (страна на мъртвите морета, каквито са двете езера солени, в които нищо не живее).

им не били редки и промяната на династиите не била изключена. Но тези несметни княжества, местонахождението на които не може още да се определи точно, нямали никаква етническа свързка помежду си и връзката им с върховния монарх не била особено здрава. Първият исторически цар, без да знаем нещо за предисторическите, се именува Араме¹ и бил съвременник на Салмапасар III; той бил последният исторически цар на последната предисторическа династия и се титулувал „цар на страната Наири“. В борбите си против Асирия той съвсем не бил честен: васалите и военното щастие тъй му изменили, щото погребал и себе си, и династията си, която била заместена от оная на лукавия и изтънчен дипломат Щардури I, в 835 година преди Христата².

Ванските надписи ни показват и езика поне на племето Урарту. Той принадлежи, мисли се, на оная на кавказките племена. Лепорман се е опитвал да го сравни с езика на грузините³. Определението е твърде трудно, защото ни на едно от кавказките племена не е известен езикът от ония времена. Наистина по асопанса на имената има някаква еднаквост между урарту и хититите и урарту и грузините.

Религията на урарту е една смес от разни околни заимствания, обаче в нея има една свързка с някои имена в Епир и Тесалия. Върховното божество, което олицетворявало небето, се именува

---

¹ От Ар = висша и ама = майка: небесната майка на боговете. Тракохититско сложно име. Ама е хититско изопачаване на ведическото ма и по-специфичното на ма (майка).

² Шар-дури е съставена сар (цар) и тракийската дури = крепост. Дори и думата сар и сара е тракийска и означава глава и главатар; сариса = копие, което има глава, острие, от кремък или метал.

³ Fr. Lenormant: *Lettres assyriologiques*. т. I. стр. 124–133. „Малкото, което е запазено от езика на този народ, сродства с малко познатите нам наречия, говорени от жителите на Арааспи или на Митани“. Масперо: *Histoire ancienne*, т. III. стр. 56.

Халди, отгдето е излязло народното име Халден¹; после иде богът на въздуха, на текущия въздух – вятъра, и се именува Течба; богът на слънцето се именувал Ардини². Тия съставляват върховната божествена троица. След нея идат второстепенните божества: Ауи, Аouis, на водата; Еа, Ауас, земята; Селарди е луната³; после идат: Хару-бени⁴, Ирмусини⁵, Ада рута, Арзи-мели⁶, олицетворението на които не ни е известно, както и на останалите, от които четиридесет и пет се изброяват само в един надпис⁷. Някои от тия божества могат да се отнесат към народите, от които са заимствани, а другите са отнесени от самия народ по разни близки и далечни страни. Така Еа е асирийската богиня на земята под същото име и произлиза от

---

¹ Халдеи се именували и древните вавилонци. Странно звучи това име сред Кавказките планини. Ксенофон говори за халдеи, разположени по изворите на Тигър, като казва, че били свободни и храбри. Техни потомци, по всяка вероятност, са днешните халдеи – несториани, живеещи по същите места (Анабазис, IV, 3. V. 5).

Халдеите – вавилонци, които били черни и сами се пишат калду, носят това име от божеството си Калду, което от своя страна не е симитско. Богинята, която олицетворява нощното небе, във ведите се именува Калду или дърво на Кали (луната); същото име носят и синовете на нощта, които съставляват свитата ѝ. Богинята и съпругът ѝ като нощни, са черни, и затова те били родоначалници на черните племена както във Вавилония, така и в Индия. Оттук иде и нашата дума кал, защото калта обикновено е черна.

² Ардини, от арда = бързач.

³ Селарди е погрешно четене на правилното Илларди = луна или Илларги; Илларги-бет означава пълна луна. От друга страна: ил-гора = растяща луна; ил-вера = усип луна; ил-зар = стара луна; ил-берри = нова луна.

⁴ Хару – бени е съставена от ар = високо, висше, и бена = колесница или слънцето в зори, когато се появява на огнена колесница. Думите са тракийски.

⁵ Ирму, вероятно минало у гърците Ермо и Ермес.

⁶ Арзи-мела е възможно да иде от Арзуло, което означава пещера. Възможно е да е име и на града Алзи.

⁷ Ау е употребявано в Армения, Египет и в Пловдив, гдето, преди да се направят чешмите, сакаджиите, носещи вода, викаха по улиците: „Ау-ау!“ Гледай стихотворението на Ив. Вазов под това заглавие.

сирийската дума ерец = земя; Шари е също асирийската богиня Шала, съпруга на Думузи, на Мардук и на Раман – слънцето: тя се среща с титлата уму – майка, и в този случай се явява у елинските автори под името Салаумо и Сала-умбо = Саламбо, Εαλαμῶ. Богинята Αοιis изглежда наименование на реката Виюща в Епир, която се именува Αους, божество на водата. Богинята Αυας се среща като име на един южен приток на Вардар, споменавано от Омир и Страбон: Αιας¹; в елинския език смятали това име като означаващо земята. То се среща твърде често като име на градове и реки в Колхида, по гръцките и тракийските земи. Φамозната фамилия на Еакидите принадлежи на същата дума. По всичките тия места е столувала Земела със своето асиро-урартско име, наложено от пленници, колонисти или рудари от това ванско племе. От богината Селарди, заимствана от трако-аририйската Син, е произлязла елинската Εελγηνη – луната, която траките именували Мена. Един от царете носи името Аргисти, което ни напомня думата аргос, и за нея Страбон говори, че била тесалийска или македонска дума². Най-последното божество Ардини и реката Арда.

¹ Илиада. II. 849. Страбон, фраг. 26. Никола Дамаски я пише Αος.

² Страбон. VIII. 6. 9. Диодор Сицилийски казва, че аргос значило бързо (IV); ардо значи бързо.

Аргиши, от което излиза и аргос, както и р. Арда, означава първоначално светкавица, а после и бързо, подобно на бързината на светкавицата; туй е малоазиатският змей Тифон, който прорил леглото на реката. Оронт, змията, които били почитани като титани, олицетворяват светкавицата. За старите арменци, много от които били тракийски рудари, много се населили в Тесалия, в Епир, по средата на Мала Азия, а някои от тях отведени в Испания за тамошните рудници и сега живеят в Пиринеите под името баски, като са запазили своя армено-тракийски език със силни семитски примеси, ще говорим подробно на друго място по-нататък. Тук само ще споменем, че изкарването им на семитска раса от английския филолог А. Н. Саусе е една голяма грешка, станала от незнаенето на одисеята им и от спиране само на асиро-вавилонските думи в езика им, останали от времето на асирийското влияние в Армения. – Съставната дума ар-гиши има смисъл: ар = висши и гиши или жиш = огън, небесен огън или светкавицата.

Едва през половината на V век преди Христа двама елински автори първи път ни споменават Армения и Арменци, все в областта на езерото. Ван и изворите на Тигър и Ефрат. Ксенофон, като минал Гордиевите планини и слязъл в равнината, посочва ни границата между кюрдите и арменците: „Този ден, казва той, се почива в селата, разположени над долината, оросявана от реката Кентрите, два плетра широка, която раздели Армения от Кардуките“¹. Тая река е сегашната Бутан-су, която се втича в Битлиската река и още три реки я правят доста голяма, е газена 15–20 километра над устието ѝ, което я излива в Тигър, отляво. Оттук на запад се простирала вече Армения, цялата преминала от Ксенфон. От своя страна Еродот твърди, че „Арменците са колонисти на фригите“². Страбон, както и трябваше да се очаква, е събрал почти повечето древни предания за произхода на арменците и името им. Двама тесалийски офицери, другари на Александър Велики в походите му, единият от Фера, другият от Лариса, пишат, че в Тесалия имало град Армения и в него живял някой си Армен, който заедно с Орфей и Ясон отишъл в Колхида да търси златното руно, с други думи, да разработва там златните рудници. Тук те завладели страната и Армен нарекъл своята област на името си³.

По-нататък авторът говори, че облеклото на арменците и тесалийците, които не са елини, било еднакво. „Най-после, казва той, медите и арменците са наследили от тесалийците голямата си страст към конете“. Той се удивлява на многото храмове, пръс-

---

¹ Ксенофон: Анабазис, IV. 3. Кентрит излиза от кенто, тракийска дума, запазена и сега в Туркестан: Самар-кент, Яр-кент. Траките имали Аполон-кендрис (светъл); Kent, област в Англия.

² Еродот: VII. 73. Свидетелството на Евдокс, който е авторитетен по тракологията, е още по-категорично: Ἀρμένιοι το γένος εἰς Φρυγίαν καὶ τῆ φωνῇ – πολλὰ φρυγίζουσι (Eustathe: Comment, V. 694).

³ Страбон, XI. 14. 12. Офицерите се именуваха: Курсил и Мида. Тая басня изясняваме по-нататък.

нати из цяла Армения, посветени на Ясон, един от Аргонавтите, и зидани от племенните арменски князе по типа на Ясониум, съграден от ммакедонския генерал, Пармепион, в града Абдер, при устието на Места¹. Най-накрая авторът ни удивява с факта, че една колония от траки се настанила над Армения, върху пределите на Медия и територията на гураните, и ни ги описва като една раса от диви и неукротими планинци². Съседите ги именуваха присмивателно сарапари, сиреч главорези.

Страбон, като излага тия факти, заключава: „Всичките тия доводи ни авторизират да твърдим, че наистина съществува един вид родство между медите и арменците, от една страна, и тесалийците, от друга³. Вечно критичният Страбон се е видял в една известна невъзможност да атакува важния въпрос, като как е възможно едно такова родство между народи, стоящи на едни такива големи далечини и лишени от каквито и да е географски връзки. Но той ни посочва един друг факт, който ни показва една благоприятна епоха за формирането на народностите. Арменците дължали усиляването на народността си, кристализирането ѝ, на двама енергични македонски генерали, назначени там от македонския цар, Аптиох:

„Историята ни учи, казва Страбон, че Армения, изначало съвсем незначителна, се разшири най-вече от завоеванията на Артаксия и Зариадра⁴, бивши генерали и паметници на Антиох

---

¹ Страбон: XI. 14. 12. Това са стари тракийски наврѣх планините жертвеници, посветени на Ясен, слънцето.

² Страбон. XI. 14. 12. Местонахождението им е между долното течение на реката Аракс и езерото Урмия, което класиците пишат Матгане или Синьо. Тук е имало златни рудници, които тия тракийски колонисти са ровили.

³ Страбон: XI. 14. 14.

⁴ Името е съставено от Зари = зора, а адра, в което се чува името Адрия и адриатик на Адриатическо море. Думата адра е трудно да се изтълкува, дори и ако е санскритска атра. *Адрός* означава едрос, сила, стегнато. Тая дума се среща и в името Пари-адра. Заливът при троянската планина Ида с града си се именува Адра-Тут (Адрамит). В руския език се запазила думата ядро =

Велики, които се видяха след падането на господаря си, повикани да царуват, единия над Софепа, Антисепа, Оромандия и околните области, и другият – върху провинцията Артаксата, и които, като съгласиха усилията си, за да се уголемят на сметка на съседните народи, отнеха последователно от медите: Каспияна, Фавния и Васаропеда, от иберите – всичко онова, което лежи край полите на (планината) Париадра с Хорзен и отвъд Кура – Гогарена; от халибите и мосините отнеха: Карения и Дерксена, провинции, днес съседни на Мала Армения, ако даже и не съставляват част от самата нея; от Катаоните отнеха Акилисена и цялата област на Аптитаврус; най-последно, от сирите отнеха Таропитида. „Жителите на всичките тия страни благодарение на това съединение в едно, сега говорят един и същи език.“¹

Ако можем да се доверим на това свидетелство, то заключението е, че една сбирщина от разни народности, главно грузинци, туркмени, меди, косеи и асири или семити, била обединена административно, кристализирала се в една народност и един език: това е съществуващото на арменската народност, която физически и днес представлява една разнообразна азиатска смес. По-нататък ще видим, че страните на Армения са били наслоявани от колонисти на разни народности, а главно на асирийци, турани от Каспийските области, меди от Източна Персия и косеи от полите на Загруса. Тия черни племена са произвели една коренна революция в тая страна, обаче били осъдени да се подчинят на един език и едни нрави². Според най-строгите изследвания език

топка, зърно, средула, което излиза, струва ни се, от едро.

¹ Страбон. XI. 14. 5. Забележителен факт за формирането на народностите.

² Сами арменците не знаят своето начало. Онова, което много късно е написано, е едно злополучно събрание на измислици. Родоначалникът им бил Хаик, син на Ной. Хаик имал син, който се наричал Арменак, и страната добила името му. Всичко това е извадено от многократно допълваната от-последно книга на халдееца Мар Анас Катина, която по заповед на Александър

на старите арменци, поне онзи, който е доживял до Мойсей Хоренски, принадлежи на арийската ветва и няма нищо общо със семитизма. Сегашният арменски език е една невероятна смес от езиците на всичките околни народи.

Кюрдите в историческите времена се споменават най-напред от асирийските паметници, които говорят за победите на Тукултиа-бал-ешарра I, под името Курхи. Те населявали планинските долове и бърда между Нипивия и езерото Ван, и през тая планинска страна водил пътят от Асирия за Урарту. Тази почти непроходима планина стои между реките Тигър и Големия Заб, и сега, именувана Джуди, населява се също от кюрди. Пределите на царството им или на етническите им земи не се споменават от асирийските надписи или плочи¹.

От авторите през V век преди Христа ги описва Ксенофон, който минал през земята им и водил ред сражения с тях. Когато армията на Ксенофон минала Големия Заб, водачите му казали: „На север, щом се навлезе в планините, нагазват се (селищата на) кардуксите: този народ обитава една планинска страна; той е войнствен и не е подчинен на царя... една армия от сто и двадесет хиляди души, изпратена от царя, се намъкна в страната им и не се върна нито един войник, вследствие на лошите пътища“². Ксенофон напуска левия бряг на Тигър и поема планините при Захо, върви седем дни все през планините на Кардуките и слиза

Македонски била преведена на гръцки. Клиническите надписи на скалата край езерото Ван, които арменците не могли да четат, дали материали за нови басни, а именно, че тук била дошла като завоевателка Семирамида и основала край езерото град Семирамокерта.

¹ Hommel: Geschichte Babylonien und Assyrien, стр. 522, б. з. 524. Шрадер мисли, че курхи са населявали долината на Себене-су в планините Джуди, една част от Софена, Анзания и Гордиена, по класическите автори.

² Ксенофон: Анабазис, III. 5; IV. 1: „Споменът от прекаранияте тегла ни направи приятен този ден, тъй като седмодневното шествие през планините на Кардуките, денонощно с оръжието в ръце, ни донесе толкова страдания, колкото не ни причини всесилюето на царя и вероломството на Тисаферна“.

в долината на реката Кентрит, която била граница между кюрдите и Армения, както споменахме по-преди.

От описанието на войните, водени от асирите тук, може да се заключи, че кюрдите са се простирали на изток близо до езерото Урмия, населявали са коритото, изворите и притоците на Големия Заб, както и местата на юг от планината Джуди. Още по на юг, около Диарбекир, гдето се сближават разклоненията на Тигър и Ефрат, в тия страни, пълни с планини и плодovити долини, се разполагало племето, сродно на кюрдите, и страната му, носеща името Пурукузи или Пурат-Хузру, гдето мизите прострели завоеванията си през XII век преди Христа.

Върху езика и народността на кюрдите е твърде трудно да се говори поради нямане на достатъчно данни. Авторите са съгласни, че те и отечеството им носят името на един тракийски цар, Гордий, но не бащата на Мида, а някой измежду другите Гордиевци, живели много векове по-рано¹. Имената на царете им, по които можем да съдим за езика на народа, не са още правилно прочетени, поради несигурността на клиническата азбука², но авторите са склонни да ги приближат към разните тракийски племена. Шадиантеру отговаря на лидийското Садати, което е съставено от сади и Ати. Географските имена, давани от асирийските паметници, ни напомнят чисто тракийските имена. Долината на Големия Заб, или както го именуваха асирите, Забу-Илу = Горния Заб, пълна с разнообразни и живописни

¹ Е. Ренан: *Langues Semitiques* излага развилите се форми на името им при разни народи и обстоятелства: *Καρδαηες* – *Καρδαυχα* – *Gordoukh* (по арменски) – *Κορδαίοι* – *Γορδυηοι* – *Κυρτιοι* – *Gordoukh* – *Kardu* – *kurdes* (по френски и турски). Писаните от Страбон Кадуси не са кюрди, а едно тракийско племе, което по ръкописите се пише дакуси (даки).

² Ленорман е сближавал имената на царете с троянските топографически и други имена: Саусе ги сближава с имената на хититите, обаче несполучливо; Врипов иска да се обърне внимание на божеството Тешуба, като поставка на имената, обаче то е от урарсткото течба, за да стане Шади-Тешуба, което означава Сади-Течба.

гледки, гигантски планини и очарователни долини, се именува Хубуския, от зендо-санскритския корен хубъ – хубаво. Класическите имена на двете исторически реки на Месопотамия също носят тракийски имена. Ефрат, която туземците наричат Форат, е носила името Пурат, едноименна на реката в Източна Дакия, именувана от класическите автори Пурат и останала в наше време на Прут. Асиро-вавилонските клинически паметници я пишат Пура и добавили семитската дума нуну = река, вследствие на което формата ѝ е Цура-Нуну. Навярно туземни племена са я изговаряли Ипурат, от което елинските автори слушали Епурат и написали Ефрат (Епрат). Обстоятелството да се даде това име на реката не може да бъде друго, освен че по планинското ѝ корито е имало тракийски градове крепости, които обикновено се наричали пура, от което елините направили пуло и полис.

Втората голяма река Тигър, също носи тракийско име. Асиро-вавилонските клинически паметници я пишат Дигна; по-после се изменила на Дигла. Източните племена обикновено изменят д на т, вследствие на което Дигла станала Тигла, после на Тигра, от което се установил сегашният Тигър¹. Ние имаме доказателство, че името Дигна е дадено на реката далеч в предисторическите времена, когато не е съществувала още асирийската империя и когато във Вавилония или Халдея са господствали шумерите, в езика на които се намира тракийската дума дигна².

---

¹ Монголските и много от семитските племена изговарят таг или тау вместо даг (планина), Танай вместо Данай (Дон), Туна вместо Дунав, тале вместо дале (Далай Лама).

² Тая дума е пропътувала много народи. Шумерите: digna; елините – *δυνα* и *δυναρος* – високо, достойно, сила; латински: dignus – достоен, висок; *digma* – знаме; френски: – *digne*, достоен, висок; *digue* – бряг, подпора – упора, издигнато срещу някой напор; турски: *dik* – нагорно, върло, издигнато, стръмно: *dik* – йокари (нагоре), *Diğtunna* от *dikt* = планина. Най-високият връх на Демавсид се именува Диким (дигна) по времето на Салманасар IV. Вероятно на едно подобно обстоятелство дължи името си и реката Тигър (Масиеро: *Histoire Ancienne*, т. III. 142, 143). От диг станало даг, форма, коя-

Смисълът ще бъде стръмна или бърза или със скалисти високи и отвесни брегове.

Във физическо отношение кюрдите се различават от всичките околни народи: те са всички бели и красиви, ярки и пъргави, имат природна интелигентност и с това се идентифицират с древните траки. Първоначалният им език е бил тракийският, който е останал като основа на сегашния им език, а наслоението е турско-персийско. Вследствие на това мнозина смятат кюрдите или за европейско племе, или попълнено от кръстоносците, които останали и се населили по тия страни. В обичаите на кюрдите има много сегашни български обичаи¹. Вследствие на това един френски пътешественик казва:

„В кюрдския език много думи изглеждат френски, особено броежът. Типът на крепостите в Кюрдистан напомня всецяло френските средновековни рицарски кули. Изобщо кюрдите са красиви човеци, ярки, интелигентни, един гиздав тип, и когато цивилизацията ги облагороди, те ще надвишават съседите си – турци и перси².

Съмненията, които историческата наука повдига относно мнимото азиатско произхождение на кюрдите, са твърде стари и древността се е трудила да ги обясни чрез светлината на легендите. Три-птолем, митически цар на Елевзия, гдето господствал Евмолн, родоначалникът на тракийската династия, като бил тръгнал да търси Ю, от Киликия (се установил в долината на Оронт), изпратил сина си Гордю, който завладял страната по планинско-

---

то се среща в санскрит в смисъл на високо или висота, издигнатост. В Индия кубетата на будистките храмове, като най-висока част на зданието, се наричат дагоба. Татаро-монголите присвоили тая форма на думата и с нея означили върховете на планината или самата планина: даг, таг и тау.

¹ Един наш стар учител, Кочев, от Хасково, знаещ персийски, арабски, турски, заточен в Диарбекир, ни писа: „Или кюрдите са българи, или българите са кюрди.“

² Henry Binder: Kurdistan, стр. 110.

то течение на Тигър и тук настанил колонистите си, доведени от Аргус; те и страната добили името на своя предводител, като се нарекли гордиени, а страната – Гордиена¹. „Прибрежната част на Тигър, казва Страбон, е населена от гордиените, потомци на древните кардуки: между другите градове, забележителни в Гордиена, ще споменем Сариса, Ситалка и крепостта Пинака, основана върху три стръмношилести върха, всеки един от които има своите крепостни стени, нещо, което, погледнато изобщо, дава изгледа на едно триградие“². Тия три имена, безспорно чисто тракийски, трябва да са дадени през времето на македонското владичество, нещо, което авторът не ни споменава, обаче останали и след победите тук на Помпея. Страбон ни осведомява, че

---

¹ Тая легенда е една от многото, каквито обичали да коват тракийските жреци при всяка победа и завоевание, предводителствани и извършени от върховното божество – слънцето. Три-птолом е едно от многото имена на слънцето. Мислят, че то означава трикратно изораване на земята. Божеството носи житни класове, възседнало на хвърката колесница, запрегната в змеюве, шества по света и народите, за да ги научи на орачество и посеви. Безспорно, туй е пролетното слънце с неговите топлини, облаци, светкавици (змеюве) и дъждове. В народа и досега е останало поверието, че светкавицата и гръмотевицата излизат от хвъркащата из облаците колесница на това божество, която ту е запрегната с огнени коне, ту в крилати и огнени змеюве (светкавицата). Понеже траките, където воювали, обръщали туземците в роби земеделци, а те техни господари, станали оседли домакини с чифлици и стада, то неминуемо тия победи били нанасяни от божеството, което организирано и земеделието на новото отечество. В специалния случай, който ни занимава, следва да се разбира, че първо е била покорена долината на Оронт, между Ливанските планини, и оттук царят, който неминуемо е син на божеството, възлязъл нагоре и покорил и населил с дружината си и Гордиена. Три-птолом е третото възплъщение на Брахма, олицетворен във водите и плодовете; намираме го отпосле под името Аполон, божество, дохожда всяка пролет от север, олицетворение на дъждовете и светкавиците, които се явяват пролет, веднага след зимата, и карат семената да прогледнат. Името иде от санскритското Апо = вода, Аптия – Великия океан (виж бел. 3, стр. 40), Етрурски: Apul.

² Страбон. XVI. 2. 5.

кюрдите били „реномирани архитекти“ и „несравними военни инженери“, отличителни свойства на всичките тракийски племена, а страната им „притежава твърде богати пасбища и цели кантони, в които растителността има такава сила, щото растат дървеса с постоянна шума, раждат се аромати, въздухът се много лъвоуе, има нефтени извори и рудници на камъка гангитид, от който бягат змиите¹.

Легендата, съединена с фактите, които ни представлява типът и езикът на това племе², тракийската топография на тяхната страна, троянските надписи, които и сега стоят там по скалите, постоянната свързка с монарсите на Елензия, на Троя и на Велика Фригия, задружните вековни борби срещу Асирия, ни дават решителност да признаем кюрдите за потомци на древните траки³.

---

¹ Страбон. XVI. 1. 24.

² M. Auguste Jaba: Dictionnaire kurde – Francais: dor – двор; zawa . зълва; zabun – забунче; devar – девер; nuvestin – невеста; како – кака; ne mir, ne ji – ни мъртъв, ни жив, и други. По старозагорско наречие и сега двор се изговаря dor. Ни-вестин излиза от ни = идва, доведена, и въс = дом, с други думи, ни-веста означава (по санскритски) доведена къщница (неродена в къщата).

³ Кюрдите имат следните общи черти с българите: езикът им очевидно стои много близо до българския; играят хоро и ръченица; мъже, жени и деца заедно отиват на джамия да се молят. Най-напред излизат старците и сядат на определени камъни пред джамията, младите излизат и целуват ръка на старците. По времето на Ксенофон, V век преди Христа, са били малко; сега се простират от Багдад до азиатския бряг на Черно море и населяват все планините. Отличават се от другите народи там по височината си, мъжествеността и решителността: през всичките векове са били храбри и свободолюбиви. Поверията и обичаите им почти не са изследвани. Източните са под Персия, а западните под Турция.

МЕДИ-ДАРДАНИ-КОСЕИ-ЕЛАМ-ПЕРСИЯ

Между северния край на соленото езеро Урмия и източния бряг на Каспийско море има едно пространство кръгло от около триста километра; на север това място граничи от най-южното течение на реката Аракс, а на юг – от реката Хаджи Чай или Горчива река, която минава близо до Таврис и се влива в езерото. Цялото това пространство е изпълнено с високи планини, върховете на които достигат една височина от 2500 до 4820 метра над морската повърхност. Те служат като естествена стена, която загражда северната граница на Персия от народите, разположени в долините на Кура и Аракс. Между тия планини, ония на кюрдите и пустинните предгория на арарите, в една дълбока пропаст, обиколено от четири хиляди метрови снежни върхове, лежи соленото езеро Урмия, което асирите наричали Долно море или Море на Наири, около сто и шестдесет километра дълго и четиридесет широко. Преданието говори, че на неговите брегове 6200 години преди Христа Зороастър преписвал двата милиона стихове на тракийския цар и жрец Азонак или Вож Аа-Накт, и по този начин се появила прочутата Зенд-Авеста, която станала свещена книга на медите, персите и целия Туркестан. До западния бряг на това солено море достигали кюрдите, а до източния – медите. Оттук на югоизток се простира една страна до Туркестан – Персийският залив и пустините на Белуджистан, една страна само от планини, солени пустини, блата и красиви и плодови долини, прошарени от планински реки с ужасно стръмни и каменисти легла и тропическа растителност. Тук живели различни народи с различни нрави и езици. Между тях, макар и твърде късно,

стават известни медите, разположени между Каспийско море, Долния Заб, езерото Урмия, и слизали на юг дори до областта Арделан. Средището на страната около планината Загора населявало храброто планинско племе кошшу, по класическите автори, коссеи¹; на югоизток от тях, дори до Персийския залив, се простираше Сузияна или Едам със своите Еламити. Между тях и Белудджистан, край Персийския залив, по скалите, доловете и пустините, живяло едно черно племе, което носило името перси. Било съдено от историята, щото тия четири различни племена под влиянието на зараостризма с течение на времето да се кристализират в един език и един народ и да носят сега с гордост името перси. Тая страна има едно огромно пространство, от 1 700 000 квадратни километра, с население от девет милиона души, които се подразделят на таджици персияни, населяващи южните части, на кюрди, които покриват западните части, от Урмия до Загора и левия бряг на Тигър, и на туркомани, които покриват североизточните страни. В древните времена безспорно населението е било значително по-малочислено и като раздробено, особено слабо в политическо и военно отношение, следователно не може да става никакво сравнение

---

¹ Екщайн мисли, че една вълна от етиопи под името кушити, черни, е дошла и се настанила в Афганистан, особено западната му част, Драгиана, Каписена, по Плиний Стари, преди пристигането тук на траките, да копаят калаените рудници. Родоначалникът им бил богът Куша, и се нарекли на името му – кушити, а новото им отечество се нарекло Куша Двиша. В тая посока на мисли може да се предположи, че са се настанили първоначално в Централна Персия, отгдето впоследствие се вдигнали за Афганистан или се разширили дотам, като останала една част на старите си огнища под името кошу и косеи. Възможно е, фактът да е действителен, особено ако типът сходства, обаче ведическото сказание ни се вижда също една находчивост, с помощта на която са искали да си обяснят присъствието на едно черно, не арийско племе, защото името на божеството е арийско и ведическо: то е една от многото титли на онова божество, което олицетворява тъмната нощ. Освен това сами косеите не се ???

с огромните пространства и безчислените племена на тракийското отечество.

Древността не знае нищо за персите, които се разполагали по топлото крайморие на Персийския залив и по планините и долините на вътрешността. Дори и цивилизованите им съседи – еламитите, нищо не говорят за тях. По всяка вероятност племенните царе на първите перси ще да са били под върховенството на Сузияна, която мълчаливо се явява и от тяхно име като фактор в историята.

Същото положение са имали и медите на Северния полюс на Персия. Името им не се споменава в древността нито от самите тях, нито от съседите им. По всяка вероятност медите са били раздробени на малки царства под различни имена, някои от които се споменават от паметниците на Асирия и на Урарту, обаче те не могли да се обединят и да предприемат някоя крупна акция, за да изменят хода на историята. Има причини да се вярва, че медите са бивали под върховенството ту на Урарту, ту на съседните си косеи, разположени в центъра на Персия, разбира се, след преселението им от Туркестан.

Елам е еврейско изопачаване на халдейската дума Иламто или горна страна, понеже се издига по планините над левия бряг на Тигър; столица ѝ била Суза и поради това често страната се именува и Сузияна. Населението, съставено от черни, дребни и негровидни човечета, било извънредно енергично и самостоятелно. Митическият господар на Суза, Хум-баба, предприема едно страшно нападение на Халдея, която била избавена само от божеството Гилгам, влязло в лична борба с еламския монарх. След това вече започват историческите борби, които продължават повече от тридесет века преди Христа и се свършват в VII век, когато нинивийският монарх Ашшурбана-бал, превзе Елам и разори Суза. Един от великите монарси, около 2290 година преди Хр., именуван се Кутур-нахунта,

превзе почти цяла Месопотамия, опустоши всичко: населението, идолите, богатствата отвлече в плен и с тях прослави столицата си. Едва мъдрият вавилонски цар Хаму-раби можа да подобри положението до известна степен и да вземе надмощие над всичките си съседи. Политиката между Елам и Халдея е била с обикновеното променливо щастие, със сключване на мирни договори, подпечатани с политически женитби, взаимни отстъпки, неприятелства, борби, пак мир, пак женитби и тъй нататък.

Гръмливата история на Сузияна, високата ѝ и почти самобитна култура създали цели легенди в близките и далечни народи. Една от тия легенди е стигнала дори до стените на Троя и класическите автори не се подвоумили да я запишат. Мемнон, царят на гордата Суза, стигнал с войските си под стените на Троя като съюзник на Прияма. Този Мемнон бил именуван от еламитите съвсем другояче: той бил божеството Аманъ-касибар, олицетворение на слънцето¹. Подобно на Бакхуса и Осири, Касибар обиколил всичките народи и помагал на освобождението им и благоденствието им, защото ходбата на слънцето над главите на народите не може да бъде за тяхно зло. Сузияна имала и друго наименование на слънцето: то било Бог Шушинак, който суши тяхната топла страна. Но как Шушинак, който се чете и Шушинка, е дошъл дори в Елам, при бреговете на Наар Маратум – Персийския залив?²

Еродот ни осведомява, че полите на планината Загора и долините на реките, които слизат от нея, се населявали от дардани, в името на които ние виждаме троянски колонисти. Една от тези

---

¹ Каси-бар е съчетание от каси и бар, подобно на ведическото Касиана. Бар = творец Каси носи и форма Гаси; апа е Аптия = океана, и вода.

² На друго място се посочва, че историческа Персия от изток и север, от южните брегове на Каспия и откъм Афганистан до Индийския океан, е била заградена от силни тракийски поселения. – От Шушанак е излязло Сузинак и Суза – Сузиана.

реки се именувала Гунда, сегашната Диала, под което име я знаели и някои класици; Плиний я пише Торнадотус, а по асирийските паметници – Турнату¹. Понастоящем около Загора живеят кюрдите, нарзвани келури.

В най-старите времена, по свидетелството на халдеите, тая планина Загора била средище на една страна, населявана от храбри и диви племена, които носили името изобщо кошиу или по класиците – коссеи. Те били бели и за разлика от себе си именували жителите на Вавилония Кара-Дуняш или Черен свят². Те слезли от планините си и завоювали цяла Халдея, над която владичеството им се продължавало повече от едно столетие, според някои и пет столетия, начиная от 1714 г. преди Христа. Първият щастлив завоевател се наричал Гандиш. При последващите царе властта била отслабена и васалите около бъдещата Нанивия се отцепили, като претендирали за самостоятелен живот в лицето на Сулили, Бел-канкапу, Адаши и Бел-бани. Последните двама ни се показват като предци на Асархадон³. Планинските корита на Тигър и Ефрат също се отцепили от върховенството на Халдея. Между това към 1600 г. преди Христа се възцарил Агум-какрим, син на Ташши-гурумаш, и показал дарбите на един велик господар: той прострял империята в границите, които ѝ бе извоювал Хаму-раби; той се титулувал господар на Кашшу, на Аккад, на Вавилон Обширний, на Надан, Адан, на „чернокожото“ племе гути, дори и по Северна Сирия⁴.

¹ Еродот. I. 189; Плиний Стари, VI 132. Γυνδας – Διαλας. Страбон, XI. 13. 3. Ζαυρος.

² Върху името Каръ-Дупяш съществува пълно разногласие между асириолозите относно смисъла, което ние увеличаваме с изменението Кар на Кара. G. Maspero: Histoire Ancienne t. II. стр. 118 изброява всичките автори по този предмет.

³ От Ашшур и ада, станало адон, излиза Ашшур-Ада = Ашшур Господар, съкратено на Ассар-Хадон.

⁴ Касателно „чернокожите“ гути има също едно разногласие по смисъла на думите „ниши саклати“, което може да е „ниши сакалати“. Гути са около

Косеите били некултурни, войнствени, но диви, вследствие на което възприели културата на новите си поданици, които ги и погълнали с течение на времето, обаче все запазили някои свои особености.

Като завоеватели косеите останали военна държава, поддържали постоянна и огромна армия, набрана от жителите на околните планини, вследствие на което било трудно да се поддържа дисциплина сред нея и да се задоволяват несметните ѝ капризи. Тази военна сила съставлявала безсилието на косейското владичество, като често сваляла и качвала царете и изтощавала податните сили на страната, с други думи на косеите силата се обърнала в безсилие и империята погинала от собствения си нож.

Между божествата на косеите, за които много малко се знае, стои интересното име Шумалия. В своя рескрипт Набукодвор-осор I я очертава по следния начин: „Богиня на светлите планини, обитателка на планинските върхове, която скача от връх на връх“¹. Тя твърде ни напомня троянската Атина, която според описанията на Омир с една неподражаема лекота и пъргавина скачала по главите на хората². Божеството на въздуха или бурята, което в Дакия се именуvalo Бури-дева, у косеите носило името Хулахха, и едно второ име, вероятно заимствано и в по-голямо употребление – Буриаш. То се среща в собствените имена: Бурна-буриаш, Шагашалти-буриаш, Уламбуриаш, Кадашман-буриаш. Асирийските писци го превеждали Бел-матати или Господар на страната, на земята (мат), и го уподобявали на гръмотресеца Раман. Слънцето било Бог Сах или Шуриаш, а името на луната, като повредено,

---

долния Заб. Шаргина I също нарича населението на Вавилония „Черни глави“ или „Черен свят“, „ниши салмат каккади“.

¹ Fr. Delitsch: Die Sprache der Kossaeer, стр. 28.

² Илиада, XIX. 91.

не се чете¹. Шуриаш е ведическото Зуриаш, по Едуард Мейер².

Този бегъл преглед на античните племена, които населявали сегашна Персия или Персия на Кира, ни показва, че живели един съвършено самобитен културен живот дори до появата на асирийската монархия, когато вече или не им се чува името, или се споменават като покорени и разорени. В такъв случай зороастризмът се явява твърде късно и отнасянето появата на Зороастър 6200 години преди Христа трябва да се причисли към басните. Началото на вторичното тракийско религиозно, езично, изобщо културно влияние в пределите на Персия и Туркестан, трябва да се отнесе към XV век пр. Христа³.

---

¹ Косеите били порабощавани и роби продавани от халдеите, асирите и Александър Македонски, който зимно време ги нападнал в планините им. Много избягали дори в Армения, гдето станали манихеи и византийците много преселили в Пловдивско, гдето станали павликяни, и до днес празнуват пролет своята древна Шумалия, като я наричат: Шума-Мария.

² Шуриаш, преправка от Зуриаш, зората, ни показва тракийския произход на косеите, но те са от едно старинно разселничество; после, много късно, били повлияни от дарданите.

³ Професор В. Непгу твърди, че Зороастър е писал в VII век преди Христа. По наше мнение Зороастър е митическа личност или по-право зорницата, именувана дъщеря на зората (Зара-тустра или дустра), която звезда написала светите книги в качеството си на божество. Тот-Ибис изнамерил египетската азбука и финикийската, по Санхониятон, като я копираше от небето. „След потопа, казва Бероу, Сисутро взе азбуката от жилището на слънцето, за да ги предаде на хората“. Върховният бог под името Ману (мисъл), написал светите закони на ????. Същия произход има и Зенд-Авеста, божествен ???

РАЙСКАТА ДОЛИНА

Евреите, изгонени от Египет, настанени върху една безводна и камениста пустиня, в пределите на която дойдоха, когато асиро-вавилонското могъщество бе се издигнало до последните си висоти, не са знаели по-добро място, гдето да поставят рая и да населят Адам, освен долината на Тигър и Ефрат, в Месопотамия или асиро-халдейското междуречие. Между това тая долина не представлява ни едно от удобствата, потребни за един рай: при геологическите преврати на земната кора тя не е съществувала, тъй като Персийският залив се простирал дори до Багдат и по-нагоре¹, а останалите северни части са били изпъстрени с безбройни каменисти и пустинни планини, из които са се лутали водите на тия две големи реки. С течение на времето цялата долина, 1200 километра дълга и около 300 широка, се попълнила от речните наноси и станала обитаема страна. Но и след тая щастлива формация тя не представлявала нищо райско, тъй като човекът би добил плодовете и при едни двойни усилия, неизисквани другаде. От половината на май до началото на септември и двете реки с наводненията си от топенето на снеговете и летните пороища покриват трите четвърти от равнините. Ступаните са длъжни да се борят против изменчивите прииждания на водите, които, оставени свободни, биха отвлекли посевите, и против извънредно силното слънце, което бързо суши всяка растителност, чрез изкуственото оросяване. Така щото, водите на Месопотамия, колкото са едно изтребително зло, толкова са и

---

¹ Loftus: Travels and Besearches in Chaldaeia and Susiana, стр. 282; устията на Тигър и Ефрат всяка година насипват по 23 метра от Персийския залив и така нараства сушата.

една необходима благодат, обаче без вразумяването им от ръката на човека, земята, по която ходят, нищо не би дала. Ето защо Адам и Ева трябвало да се откажат от безделничеството, да уловят трънокопа и лопатата, първо да спасят градината си от дотеклите води, после – да я напояват периодично от същите води. Останалите части на долината са били същата пустиня, каквато представляват и сега: поройните дъждове извикват една бързо растяща трева, обаче след това силното слънце в 10–15 дни я изсушава и ветровете от всичките страни повдигат и носят само прахове. Арабите овчари, които водят един катунарски живот, свиват платната си и заминават със стадата си или край бреговете на реките и блатата, или търсят нови места, гдето наскоро е паднал поройният дъжд и е почнала бързо да никне млада трева. През края на ноември във Вавилония или Халдея нощем топломерът спада на седем градуса, а на обяд се издига на 33 градуса. Снегът и ледът са непознати или са едно рядко явление в пределите на цяло столетие: цветята постоянно цъфтят през цялата година край бреговете на реките и блатата, тревите непрекъснато се възобновяват, семената сами падат и веднага наново никнат. Стечението на тези благоприятни обстоятелства способствало на житата да съществуват в диво състояние и да учудват пътешествениците: там те констатирали пшеница шесторедица, също и ечемик шесторедец с осил¹, видове, които са най-стари в България според понятието на нашите земеделци. Между това, лозата, смокините, маслинените дървеса, лимоните и портокалите, нарочите и миндалите, изобщо всичките ценни плодови дървета, с изключение на палмата и фурмите, са неизвестни и не-

---

¹ E. de Condolle: *Origine des plantes cultivees*, стр. 285 = 288: Египтяните именуваха пшеницата *суо* и по надписите им тя е „северно жито“, дошло от Тракия; ечемикът е *яти* и *яди*, той бил главна храна на атинците, яден на каша; семитското име е *каму*, поради осила, който реже като кама. Многo автори се съмняват във възможността да съществуват в Месопотамия жита в диво състояние, нещо, което и ние поддържаме.

възможни в тая райска долина¹. Наводненията и сушата, тия две крайности, би ги унищожили, при каквато и да е добра воля на човека. В това отношение долината на Нил е съвършено идентична. В замяна на това околните планини са пълни с безценните градини на тези дървеса.

Еродот с една библейска фантазия рисува плодородието на тая страна:

„Земята, казва той, е тъй благоприятна за посевите, щото обикновено едното дава двеста, и триста – най-плодовитата почва. Листата на житото и на ечемика са широки четири пръста. Просото и сусамът наистина по големината си стават истински дървета, а за височината им няма да кажа нищо, макар и да съм очевиден, защото зная от опит, че за ония, които не са живели във вавилонските земи, това би било невероятно“². „Палмата удовлетворява всичките останали нужди на населението. От плодовете ѝ правят хляб, вино, оцет, мед, сладки и стотина видове платове; ковачите правят от костилките на плодовете ѝ въглища; същите тези костилки, смлени, се употребяват за угодяване на говедата и овцете“³.

Тигър е плавателен от Мосул, старата Нинивия, надолу, а Ефрат – от самото си измъкване из скалистото гърло на Тавруса. Системата на плавателните лодки, дъното им, стоящо на много надуте мехове, е запазена от древните времена дори до днес. Страната сега почти всецяло е запустяла и едно разбойническо, скитническо, овчарско население от араби постоянно я кръстосва, за да дири пасбища за стадата си: то едва достига 800 000 души. Всичките канали, които напояваха земите, са засипани и запустели; климатът, типът на който е запазен в България на полските кладенци, са изгубени и стълбовете им, зидани от кирпич, са

---

¹ Еродот, I. 193.

² Еродот, I. 193; Теофраст, *Historia Plantarum*. VIII. 7.

³ Страбон, XVI. 1. 14; Плиний Стари, XIII. 4.

попадали, дори и мястото им не се познава. Бреговете на плетовете, издигнати край реките, за да не допускат водата да отвлеча посевите, са отнесени и речните води капризно се разхождат по всичките геометрически посоки на равнините. Многочислените блата и тяхната треска, особено от Багдат до Персийския залив, страшните горещини, разбойничеството на арабите скитници, а главно невъзможността да се служи със земята без подпори на речните брегове и направата на каналите, постройки, лесни само за едно правителство, или за неограничени феодали, правят невъзможно заселването на прости земеделци, обикновено лишени от големи капитали. Ето защо тая иначе плодovitа страна, но и скъпа за обработване, започна да запустява веднага след персийското, македонското и римското владичество. Само при една система на чокойство е процъфтявало тук земеделието, обаче ни един от завоевателите не можа да настани тук своите първенци, да ги направи големи земевладетели, покровители на работно население, вследствие на което богатствата и голямата доходност на страната пропаднаха и тя е вече 25-вековна пустиня.

При тия условия не е било лесно за първите жители да се настанят върху тая страна, да развият поминъка си и да установят едни държавни наредби. Кои са били първите жители тук и отгде са дошли? Асиролозите бяха в пълно разногласие по този отговор, когато дойде да им тури край мнението на Ернес Ренан. Наистина само пустинните жители на безводното арабско плато са могли да бъдат привлечени и пленени от тази страна на водно изобилие. Те са слезли от южните каменисти, голи и безводни планини при устието на Тигър и Ефрат и тук зората на историята ги открива под името амореи, говорещи един език, сроден с оня на евреите и финикийците.

Тук именно се започнала семистката цивилизация и особена граматика на семитския език¹.

---

¹ Семити се наричат всичките арабски племена: халдеи-вавилони, асири,

Но наред с амореите и с една неизвестна древност същата тая страна служила за обиталище на едно несемитско племе, известно под произволното име шумери. Разкопките ги намират тук още в новокаменния период, когато едновременно с Троя те основали градовете си, служили си с една образна азбука, подобна на египетските йероглифи, от която впоследствие се развила известната клиническа азбука. Езикът им, религията им, имената на боговете им крайно се различават от ония на амореите. Преданието говори, че тридесет и осем века, 3800 г. преди Христа, първият амореически цар Шаргин I заменил езика на шумерите с оня на амореите, заповядал да се преведат на последния всичките писания, обаче при все това, той останал като античен език, комуто отдавали полагащите му се почести, писали някои свещени книги на него и някои надписи на историческите паметници. Макар спорът още да не е разрешен обаче огромно число асиролози поддържат туранския произход на шумерите и на езика им, нещо, на което и ние не сме съгласни.

В равнините на тая дълга долина, от 1200 километра, се зародило царството на долния край, от Багдат до устието на двете реки, на което първият исторически цар бил Шарганишар-али, иначе писан Саргон I. Неговото шумерско име било Лугал-гина. Известията за него са много столетия по-последни: последният цар на Вавилон, Набу-наид, живял в 550 г. преди Христа, ни дава горните сведения; като допълнение на тях има някои надписи на вази, направени от твърд камък, откъртен от арабските брегове на Персийския залив. Но всичко това и онова, което не споменаваме тук, не са ли отпоследни изделия, умишлено назначени за една дълбока древност, за да се удовлетвори суетността на вавилонските шовинисти? Обаче докогато асирологията не опровергае тези надписи, ние трябва да ги приемем за действителни и Шаргани-шар-али за историческа личност. Ние мислим, че

финикияни, евреи, еламити.

туй не е същинското му име, защото то означава: свише поставен цар на царете. Както сам ни разказва той, било син на една царица, баща му бил неизвестен, следователно изглежда като незаконен плод, майка му го поставила в една смолиста кошница и го пуснала в реката. Овчарят Акки¹ я уловил и намерил детето, което израснало и се възвисило под покровителствената любов на богинята Ищар. Той царувал в столицата си, Ка-Димири, която амореите превели на езика си, Божия врата или Баб-Илу, от което стана Вавилон, обаче макар и да си придавал едно мистично произхождение, преданието твърди, че баща му се казвал Итти-бел² и нямал царска кръв: той навярно е бил фаворит на царицата. Преди да се настани във Вавилон и да го направи столица, той царувал в града Агаде, обаче скоро станал със силата на оръжието си господар на Синнара, Кийшу, Нипур. Той ни говори следното за себе си: „Шару-кин, всесилният цар, цар на Агаде, съм аз. Майка ми беше княгиня, баща ми не ми е известен, братът на баща ми обитаваше планините. Родният ми град е Азунирани, разположен на брега на Ефрат“. По-нататък той казва: „Аз царувах, аз заповядвах над Черните Глави и ги управлявах“. Тия указания ни говорят, че този вавилонски Мойсей е принадлежал, по баща си, на бялото планинско племе и е царувал над амореите, които били черни. Семитското изражение: наши салмат какади точно съответства на косейското наименование на същото племе – Кара дуняш, „Черен свят“.

Завоеванията на Щаргани-шар-али бяха един опит за основаване на една империя с васални князе. Той покори градовете по долния Ефрат, острова Дилмуп, Дурилу, Елам, страната Каза-ла. Осигурен оттук, той обърна оръжието си на север и предприе едно нападение в планините по горното течение на Тигър, така

---

¹ Акки, от тракийската дума акем = страшен, именно Акама-сад.

² Итти-бел е тракийското Ати-бал, титла на върховното божество. Този цар изглежда един тракийски авантюрист.

наречаните Гордиеви планини и ония между тях и големия Заб, гдето живяло черното племе гутим; оттук се обърна на запад, мина Ефрат и нападна Сирия, която шумерите наричат Мар-тюки, по халдейски: мат-А'Харри или западна земя. Нашествията му се простряха до „морето на заходящото слънце“ – Средиземно море, и тук той издигна статуята си след една победоносна война, траяла три години¹. На старини той предприе нова война и покори „Ма-ган“, страната на корабите, дали край Персийския залив или Синайския полуостров, не е известно. През целия си живот той работи върху големи постройки, украсява градовете, храмовете, заповяда да се преведе цялата книжнина от шумерски на халдейски, като даде националистически облик на империята си и бе честит да я завещае на сина си Нарам-син, който се титулува „владетел“ на Кашид Апирак и на Ма-ган. Той, възцарен в 3750 г., се показва жесток господар, превзе града Апирак с пристъп и закла царя му Риш-раман, а населението отведе в робство. Нарам-син следва точно стъпките на баща си, за което не му липсваха нито дарби, нито енергия.

Според разкопките около това време се явяват още царе като Бингани-шар-али, Ман-иш-турба и Алу-шар-шид, който има успешна борба срещу Едам. С тях пропада едва създадената империя и несметните ѝ племенни князе се предават на междуособиците си. Проявяват се тук-там някои даровити господари, но властта им не се простря по-далеч от съседите. Също не бяха по-честити и духовните господари на владишкото царство, Лагаш, което се изтощи в борбата си срещу войнствения Елам и гордата му столица Суза. Цялата Месопотамия става плячка на междуособици, военни нашествия и кървави дворцови драми.

¹ На остров Кипър се намери печатът на сина му, Нарам-син. По какви пътища този печат е дошъл тук? Шаргани-шар-али завладял ли е и Кипър, оставил ли го е наследство на сина си? Ето един въпрос, който повдига много други въпроси.

Едва към края на ХХІ век преди Христа се издига из средата на първата вавилонска династия бележитият монарх Хамураби, който простира империята в античните ѝ предели, повдига общото благосъстояние на страната и народа и тласка културата напред. Но тая династия, зародила се през 2416 г., угасна през 2082 г. или 140 години след смъртта на Хамураби.

Политически Халдея бе поставена в твърде лошо положение; нейната империя ту се издига, ту рухва, вследствие нездравата система, основана върху васални князе, които постоянно се бунтуват при всеки по-слаб монарх; от друга страна, Елам, царете на когото се явяват героични натури, а страната, защитена от естествени граници – непроходими планини, плодovита и с едно природно надарено население, развито и храбро, не дава никакво спокойствие на тази империя. Косеите също постоянно слизат от планините си и я опустошават, докато им стана робиня за един период от сто и двадесет години, според някои и много повече; северните планински народи, организирани постоянно от хититите, не само с нашествията си опустошават райската долина, отвличат населението ѝ в робство, но дори предводителите им имали щастието да седят на престола на вавилонските монарси.

Един кладенец, намерен в налатинската библиотека, и писан около 3750 години преди Христа, ни очертава твърде мрачно положението на страната:

„През месец аб, 16 ден, имаше затъмнение: царят на Акад умря. Нергал (Марс) опустошаваше страната.

„На 20-ий имаше затъмнение: царят на Хати нападна и седна на престола.

„През месец удул, 15 ден, имаше затъмнение: царският син уби баща си и седна на престола; неприятелят нападна страната и я опустоши.

„На 16-ий има едно затъмнение, царят на една друга страна,

цар на Хати, нападна и присвои престола. Порои от небесата, големи води в каналите¹.

Извън дворцовите кървави драми, повдигани от жаждата за власт и придружаващите ги външни неприятелски нашествия, ние стоим пред една нова сила, която оспорва вавилонския престол и често слага в затруднения халдейската империя. Туй са хититите, един народ, за който собствено не се знае нищо, а подвизите му пълнят историята в продължение на една дълга редица от векове, начиная от XXXVIII век дори до VIII век, именно царуването на Мида, когато столицата биде превзета, населението, отвлечено в робство, а на мястото му населени асирийци. Ние не знаем нищо за езика и народността на хититите, тяхното образно писмо още не е прочетено, обаче те били изложени на две силни културни влияния – тракийско и асирийско. В тяхната столица Каркамиш, до Ефрат, столувала троянската богиня Атина; в областта на Таврус намираме обожаван от тях тракийския Бакхус, окичен с гроздови свесла; дори има и вероятност, че са служили покрай своето образно писмо и с троянската азбука; те водиха война, съюзно с тракийските племена, против Рамзес Велики.

Явява се въпросът хититите като дребно племе не са ли предприемали своите военни нашествия по Месопотамия съюзно с траките, които им са били съседи по планинското течение на Тигър и Ефрат? На това историческите паметници, известни досега, не дават пряк отговор. Обаче културното влияние на траките в „райската долина“ не е съвсем заличено. Легендата за Мемпона, макар и зле предадена от гръцките автори, крие в себе си някакви исторически събития много по-рано от гибелта на Троя. Религиозната легенда за Ати и Кибела, която се явява най-стара в Халдея, във Вавилония, ни показва едно силно старинно влияние. Идентичността на легендите за потопа и героите

---

¹ Fritz Hommel: Die Semitischen Voelker, стр. 176.

му, голямо изобилие от думи тракийски в езика на шумерите и халдеите, впрягането лъвовете в колесницата на майката на боговете, вековната търговия между двата народа, която да накара асиро-вавилонските математици да вземат тракийски числа за генерални броежи¹, всичко това и много още други факти, които ще се изтъкнат по-нататък, показват взаимните културни въздействия на двата народа в една дълбока древност, когато се формирал интелигентният живот на народите в дългата долина на Тигър и Ефрат².

Първоначално шумеро-халдеите нямали почти никаква религиозна система. Подобно на египтяните, всеки град имал своя отделен бог, когото съседните и далечните градове или не почитали или не знаели. Освен това всяко едно от тия божества изпълнявало функциите на всичките останали божества. Твърде късно е дошло, и то откън, разделението на природните сили и обявяването на всяка една от тях за отделно божество, създаването на богини и оженването им за разни божества, според препоръката на жреците. След тоя период халдеите се възгордели и започнали самостоятелно да си създават божествата и да построяват своята религиозна система, съгласно със земите и климатичните свойства на своята страна.

Обаче асирологията стои безсилна срещу най-старите писмена на тая страна, принадлежащи на шумерските ѝ завоеватели, именувани произволно по имената на два техни прочути града – Шумер и Аккад или Агаде, от които Раулинсон формира шумеро-аккади. Не само имената на разните божества се подават на различно четене и произношение,

---

¹ Числото 60, което Вавилонците писали соссе, служило за пресмятане на големи суми: обикновено казвали: десет соссе, значи 600, двадесет соссе – 1200.

² S. Zaburowski: *les Peuples Aryens d'Asie et d'Europe*, 1908 година. Авторът твърди, че арите са владели Елам, шумерите и Месопотамия в една дълбока древност.

но и самите атрибути на божествата не могат с точност да се определят¹. При все това ние ще посочим на няколко факта, които се отнасят до нашия предмет. Върховното божество е Анна, небето, на санскритски анна = лице; Еа олицетворява водите на земята, а Мулила – морските дълбини². Майката на Еа се нарича Реа и тя представлява всяка течност, от която се образували водите: на остров Крит Реа е съпруга на Кропо и майка на Зевса. Еа, олицетворение на водите и дъждовете³, има своя подведомствена другарка, която се именува Дамки-

---

¹ G. Maspero: Histoire Ancienne, т., стр. 638: „Шумеро-аккадският език дори до днес не е за нас нищо друго, освен камара от странни имена, на които често не знаем нито смисъла, нито произношението. Какви същества и какви догми – в самото начало са били означени под тези блокове от варварски слогове, които се кипрят в надписите на най-старите династии?“

² Мулила, писана от класиците Мул्लита = Мулита (Милита), по службата си, най-после затвърдена, след дълги умствени гласканици на жреците, е луната, като небесна девственица. Партения, и ней момите, преди да се оженят, предавали девствеността си. Мулила произлиза от му = вода, защото при всяка смяна на луната обикновено вали дъжд.

³ Еа естествено олицетворява нашия земен валяк, който се състои главно от земя и вода, затова богинята минава ту за вода, ту за земя. Жреците видели, че сухата земя нищо не ражда и поради това дали родителната сила на земята на Дамкина, която повече олицетворява водата, а в по-изтънчен смисъл, смесението на водата със земята и способността ѝ собствено в това положение да дава плодове, растителност. В Гърция тая богиня е донесена от финикийските колонисти и запазена под името Ера. От семитската дума ерец = земя, минала в гръцкия език ηρα, и αρα а обикновено и γαια, поради което и богинята на земята била наречена Ера, а от траките същата богиня се именувала Земела, била съпруга на слънцето, и така обречени, раждали всичко на света. От своя страна Реа, майка на Еа, навярно е двойникът на Анно, небето, защото тя представлява небесните пари и дъждове, които са рехави, течни, и в Урарту носи името Течба. Думата рее, реаво е запазена и в елинския език, ρεω, в смисъл на течност; и името на същата богиня Ρεα, съпруга на Кроно (времето). Кроно е ведическият Вишну, който казва: „Аз съм времето, разрушителят на всичко във вселената“ Реа е и светлината, която твори.

на или Давкина, олицетворение на всичките плодове, които дава земята¹. Бог Слънце се разстила със златните си лъчи върху нея и я оплодотворява.

Първоначалният огън, видим и невидим, земен или небесен, се именува от шумерите Билжи от Бел-жиш или Жиш бар: „Аз съм, казва той, златният пламък, надмощният, пламъкът, който пече от сухата тръст, възвишеното знамение на боговете, пламъкът на меда, покровителят, който стреля със своите огнени езици; аз съм пратеникът на Мардук“. Сутрешното слънце се именува Уту и Бабар, „то изгонва тъмнината, покривалото на лъжите, разнася злите влияния и пръсва съзаклятията на лошите“. От Уту, което съответства на дакийското Уши-дева, амореите направили Шамаш и Самос, слънцето, което се чете и Савас и от което гръцките автори направили Εαως, тъй като формата Самас се изменя и на Сауас Shaouash. Туй е първоначалната форма на тракийския Савацио, комуто е посветена (на слънцето) сръбската река Сава, писана от Страбон Εαως. Жиш се цитира от Есихия като тракийска дума: ζσις = Οερμοτης: топлина, нашето жежи или жега, от което станало Ζης, и според Ферекид означавало огън. Семитите изпуснали първата буква и останало иш = огън. Халдеите обаче употребявали думата Zi, която е коренът на живота и означава у тях дух; така Зи-ана обикновено се приема за дух небесен², във ведите: живин-атман (жива душа).

¹ По клиническите надписи се чете Дамкина, а Никола Дамаски я пише Давкина – Damkina et Davkina – Δαυκί или Δαυκί.

² G. Maspero казва:

„Babbar est le nom sumerien, Shamash le nom semitique, qui, prononce selon une loi connue de phonetique babylonienne, a ete transcrit Σαώς par les Grecs” (Histoire Ancienne, t. I, стр. 656).

По този начин ние намерихме тракийското божество Сабацио или Савацио, което име е било халдейско, преправено от Шамаш, и означавало слънцето. нека отбележим, че то е донесено също от финикийците, защото се появило най-напред в Гърция, около Елевзия и тайнствата ѝ. Съмняваме се

В първите още времена, когато Рамап имал ограничена роля, религията отдавала всичките бури и обрати на едни зловещи птици, които ги водили. Най-силната между тях се именувала Зу: „събирател и гонител на облаците, водител на пороите и градушките, гръмотресец и пускател на вихрите – нищо не остава право отгдето мине той“¹. Неговата майка се именува Сирма, госпожа на дъжда и облаците, покровителка на сватбите. В лицето на Зу ние виждаме Зевс на Омир, гонителя на облаците, господар на светкавицата и гръмотевицата, той е и небесна птица, която води буреносните и градоносни облаци; даките го наричали Буревест, а мизите край Черно море го именували Татация. Богинята Сирия ние намираме в Пловдив на един каменен

обаче дали Самас не е тракийското Сам, усамотен, лат. sol.

Колкото за произхождението на Зевс ние имаме следната сложна редакция:

Халдеите го именували: Баббар, Жибир, „le dieu du feu et de la flamme“, по изследванията на Fr. Lenormant, обаче последното име се е образувало от сливането в едно на думите жиш и бабар, та станало жиш-бар или жи-бар. Наистина тракийската дума жиш, която означава появляването на огъня, се пише от халдеите иш и поради това жреците им се именували ишако, обаче, когато искат да означат духа, който е невеществен, като пламъка, и е олицетворението на живота, те употребявали думата zi, която е коренът на жиш. Между тези имена на слънцето срещаме още едно, Нуску, „който е уеднаквен с Жибир, бог на огъня, от известни текстове, които ги поставят и двамата в отношение с Небето“. (G. Maspero: Histoire Ancienne, t. I. стр. 674). Нуску или Нушку произлиза от глагола нашу = нося или носи, и това име вероятно означава лодката, в която се вози слънцето по небесното лазурно море. Едно всецяло халдийско име на слънцето е Неро, което обикновено се пишело Нергал: туй е страшното, огненото лятно халдейско слънце, което всичко изгорява и всичките болести – чуми и холери – води със себе си. Името му произлиза от нур = огън. **Като убиец и жесток, Нергал минал и за бог на войната.** И така жиш = огън, бар, староеврейски бара = творец, огънят-творец на света или ведическият Агни.

¹ G. Maspero: Histoire Ancienne, t. I. стр. 659. Символът на Омировия Зевс. Името Раман, споменато по-горе, божество, равно на Зевс, се среща и във ведите под формата Рама.

надпис и за нейни жреци още в римско време служили траки. Ние мислим, че тя е богиня, която се чествала есен, когато житата били прибрани в хамбарите: по думите на Плиний Стари траките ги именуваха сир, (sygos), отгдето е излязло сир (восък), сирене, засирване, съсирено, тъй като камбарите се състояли от дупки в земята, каквито и сега има в Добруджа¹.

---

¹ Въпросът не е тъй лесен. Богиня Suga се среща и в индийските веди, гдето божеството и богинята олицетворяват зората (пуриа). Не е чудно същите божества да са минали в Халдея под същото име (Серах) и да означават, както и у траките, жътвата; обаче туй е един въпрос за изследване. Ашшур е главното божество на Асирия, която носи и името му, обаче и туй божество е ведическо, гдето се среща под формата Асур, в Зенд-Авеста-Ахура, и привързаните към него духове се наричат обикновено асури (ассур = дарен с дух, одухотворен, пълен с жизненост). Не само тия единства се посочват, а и нещо повече. Ученият Летурно казва, че корените на семитските езици са почти еднакви с ония на санскритския, а ние ще добавим, че и религиозните основи са почти еднакви.

СИРИЯ¹

Палестина-Финикия-Ливан

Между долината на Ефрат и Средиземно море се издига едно пустинно плато (възвишена равнина), лишено от каквато и да е вода и растителност. Неговото крайморие се свършва с едни каменисти, голи, до три хиляди метра високи планини, които на много места или отвесно се спусчат в морето или оставят между себе си и вълните му една малка, продълговата, песъчлива ивица. Вследствие на това пътуването по крайморските поли или е невъзможно, или е крайно трудно и опасно. Тоя планински масив, който собствено съставлява Сирия, започва от бреговете на Мъртво море и се протака право на север, до устието на Оропт,

¹ Това име, твърде интересно, крие своя произход от нашето любознателство. Библията го предава под формата Арам, от реката Арант (Оронт). Твърде е трудно да дирим началото и причината. При все това обаче то се явява най-напред в единските автори. Еродот (II 117) пръв споменава Сирия: „защото, казва той, Сирия граничи с Египет, и финикияните, на които принадлежи Сидон, населяват Сирия“ – Syrie, Συρία. Коренът на това име, Σύρος, е сур. Дали кетеите още във времето на Аврам са нарекли тая земя Зуриа = източна страна; от планинските гребени на която се явявала зората всяка заран, или то е добито от богинята на зората, за която говори Макроб и която стояла на върха на Ливан, плачеща за своя умрял възлюбен; или това име е от прочутия град Тир, който във времето на Еродот се славил с богатствата си и грозното си могъщество? Името Тир не е семитско. То се пише Τύρος – Tyros, произнасяно от сирите Цор, погрешно, разбира се. Туй е тракийската дума дур = крепост, изопачена на тур, на сур и сурия, от което станало Σύρια, Сирия, дума, която добила общо употребление от Пидия до Англин.

старата македонска Антиохия, гдето слизат южните предгория на Таврус, именувани от класиците Аману, на една дължина от около шестстотин километра, като най-голямата широчина не надминава 180 до 200 километра.

Този планински масив е разцепен надлъж по самата среда с едни дълбоки долове и пропасти, из които текат две големи реки в диаметрално противоположни посоки. Јардан, известна под името Юрдан или бързия¹, извира из западните склонове на планината Ермон, лети по скалистото си корито, приема и от двете си страни от полите на планините, между които върви, много притоци, влива се в Генисаретското езеро, излиза от него и понадолу се влива в Типериядското, напуска го и се губи в Мъртво море, което е едно солено езеро сред пустинята. Коритото на тая река, безспорно с вулканически произход, е едно от най-чудните. На някои места бреговете ѝ вследствие дълбокото врязване на коритото в почвата, образуват отвесни каменни стени с една височина от хиляди метра. Юрдан тече право на юг.

На запад от изворите ѝ започва да се образува главата на една друга река, която тече между гребените на планините и от полите им прибира притоците си, с една посока право на север, и се именува Оронт, по египетските автори Аранту, понастоящем Аси, изменение на македонското Аксий (Вардар).

Нейното планинско корито се протака между гребените на Ливан и Антиливан; срещу Тадмор или инак именуван Палмир, тя се освобождава от гребените на последната планина и съседства с десния си бряг на арабската пустиня, която тук именно се стеснява и унищожавана от кълката на Ефрат. Двете реки като че искали тук да се слоят, обаче Аленското пустинно и блатливо плато се издига помежду им на едно разстояние от около 165

---

¹ Четенето на това име е различно, но приблизително: то започва с буквата алеф. Ардн; по египетските паметници Ардуна, еднаква с Арда, и е тракийско, дадено, преди евреите да дойдат в Палестина.

километра. Близко до македонската Селевкия, като се обръща внезапно право на запад и после на югозапад, Оронт се влива в Средиземно море.

Долината на Оронт, макар и тясна, от 20 до 30 километра, вследствие топлия климат, изобилните води, които слизат от високите планини със снежни върхове, е извънредно плодovitа. Тя винаги е била градината и житницата на Финикия и на Дамас, разположен в безводните и скалисти югоизточни предгория на Антиливан, Дамас именуван Шам от арабите, с твърде малка, обаче плодovitа земя.

Скалите, морето и пустинята били естествените крепости на тая страна с тропическа растителност, обаче нейните първи жители не били способни да я запазят за себе си. Тя била постоянна плячка на многочислени нашествия и завоевания, докато най-после я населиха чужди народи, дошли отблизо и далеко. Ние не знаем нищо за първите ѝ жители, които нямали никаква култура и не оставили никакви следи. Навярно едно нищожно малцинство, те се скитали със стадата си по планините и доловете и се карали помежду си за пасбища и кражба на добитък. Наистина пресечените местности, дълбоките долове и възвишените планини съставлявали естествена преграда и поради това тук се образували много отделни племена със своите местни и независими главатари. Макар тъй разделени, макар и малочислени, странно нещо, те ни дават някои исторически събития, с които трудно можем да се справим. От полите и недрата на тоя планински масив излизат овчарските племена, които завладели Египет твърде рано и няколко столетия господствали там. След фараона Амос се Абина неговите наследници излизали от Нилската долина и правили своите завоевания по Сирия, като се оплаквали, че овчарските племена нападали Делтата и тревожили спокойствието на управлението. По тия страни дори в XXIII век преди Христа водил завоевателни войни и вавилонският монарх

Кутур лагамар, библейският Колор Лахомер, преди нашествието на иксите.

Първите колонисти, които се настанили по планините и долините на Ливан, били финикияните. По свидетелството на Еродот, който записал едно туземно предание, те били жители на Персийския залив и оттам по неизвестни пътища и през XXIV век преди Христа дошли на тия брегове на Средиземно море. Други указания върху тоя факт почти не съществуват. Ние мислим, че финикияните са доведени и населени тук през XXIII век от вавилонския монарх Кутур лагамар, като колонисти върху завоювани земи. След упадъка на ефратската империя те останали на собствената си съдба и през XVIII век един египетски пътник ги намира в твърде бедно и плачевно положение: живели като овчари по скалите и доловете, и като риболовци по пустинното крайморие.

Около XIII век преди Христа евреите, изгонени от Египет, загдето били налегнати от проказа според твърдението на египетския жрец Манетон, скитали се по пустинята и постепенно се настанили насилствено около Мъртво море и по долината на реката Юрдан¹. Те се занимавали с овчарство и земеделие, и в щастливи времена пределите на малкото им царство достигнали до Дамас и до Палмир, библейския Гадмор.

През царуването на Рамзес III се настанили по крайморието, от Газа до Яфа², най-лютите врагове на евреите, именно филисти-

¹ Каменните надписи на Рамзес III говорят положително, че тракийските племена закалла и пуросата в XIII век пр. Христа по-напред от евреите населили Палестина.

² Повечето историци мислят, че евреите са излезли из Египет в царуването на Минефта, в XIII век преди Христа. Манетон, египетски жрец от II век пр. Хр., при македонското владичество, описва изгнанието на евреите по следния начин:

„Солимите, които нахлуха в страната заедно с прокажените (евреите), се отнасяха тъй грубо към хората, щото владичеството им стана нетърпимо за подчинените им туземци. Наистина те не само изпогориха градовете и

мите, едно енергично и войнствено племе. Те отивали да завоюват долината на Нил и да се населят там, като пътували с жените си, с децата си и покъщнината си, натоварени на кола, обаче фараонът ги разбил, както вероятно суетно се хвали, приел ги на своя служба и ги настанил по крайморието на Южна Сирия, за да служат като стража на източните граници на Египет, според мнението на някои археолози, без да има доказателства за това.

По типа си филистимляните не са семитска раса; те са едно малоазийско население и притежават народността, чертите и темперамента на траките. Библията ни говори много за тяхното произхождение, като твърди, че са пришелци от острова Кафтор. Историците мислят, че под това име трябва да се разбира остров Крит и привеждат твърдението на Стефан Византийски, който говори, че критяните основали и населили Ескалон. За нас това твърдение няма никаква ценност, тъй като то е едно извлечение от многобройните свидетелства на библията по тази точка.

Въпросът за старото селище на кафторимите е още спорен, обаче дали под името кафтор трябва да се разбира Крит или Кипър, и дали Кефати-у, споменавани от египетските паметници, са кафторимите, няма решително значение, защото и двата острова са били тракийско владение и поселение¹. Тракийските засел-

---

селата и не се посвениха да обират храмовете и да чупят образите на боговете, но колежа и ядяха най-неприкосновените и свети животни и насилствата да ги колят и дерат самите жреци и пророци, след което ги изхвърляха голи навън... След това Аменотпу пристига от Етиопия с една велика армия, също и синът му Рамзес, който също водеше една армия. И двамата задружно обсадиха иксите и прокажените, победиха ги и след като изклаха голямо количество от тях, останалите гониха дори до границата на Сирия“. Манетон казва, че Мойсей се наричал Осарсуф. (Юсеф бен-Горион: *Contra Apionem*, I. 26. 27). Тая версия на Манетон изглежда един кърпеж от смутни понятия. Той вероятно не е проверил добре източниците или не му е било възможно да систематизира данните.

¹ Кафтор или Кефтор е преправка на Кефат или Кафат, следователно правилно Кафатор съкратено на Кафтор. Кефати е едно тракийско племе, прате-

ници в Палестина са особено стари и предшестват идването там на Аврам, обаче страната е добила името си в XIII век пр. Хр., във времето на Рамзес III, когато се настанило там силното племе пуросата, писано още и пуласта от египтяните. Библейците предават това име под формата пиластим, от което преводачите, назначени от македонския цар, направили пиластим, в българския превод, нагласен според гръцкия текст, филистими. Колонистите заварили тук едни туземци, свършено некултурни, и унижително ги нарекли авим (убоги). Еродот е първият, който пише страната Палестина, име, останало до наше време. Отседналите тук колонисти, пълни господари на земите си, се тъй усилили, обикновената им решителност и тук не ги оставила, щото пригответи голям флот, нападнали Тир, разорили го и предали първенството на Сидон.

По-главните им градове, накацали все на морския бряг, от Синайската пустиня до планината Табор, били: Газа, Аскалон, по египетски Аскалуна, Ашдод, Гад и Екрон, като всеки един от тях бил столица на отделен род, господар и държава, а всичките, взети заедно, образували конфедеративна държава на децентрализирани начала. Гад, който означава щастие, бил столица на столиците; там столувал монархът, който по избор заемал престола пожизнено, обаче не и наследствено; той се титулувал мелек = цар, както ни се предава тая титла, вероятно в превод, от семитските автори. Всеки град имал своя главатар, избираем ежегодно по общо и лично гласуване, без посредници; тия главатари носили тракийската титла сирени, от сар = глава, главатар. Под председателството на пожизнения цар те решавали общите въпроси на конфедерацията, като принасяне общи жертви, обя-

---

ниците на което дошли в Тива и донесли подаръци на фараонката Ачепсута и на Рехмара, министър на фараона Тутмоси III. На гробниците са издълбани пратениците и подаръците им. Библейците ни казват, че тия били островитяни и ги пишат Кафторими (Кефаторими?). Това събитие е било около 1503 година преди Христа.

вяване на война, сключване на мир и свикване народа на избори или за взаимно общи решения.

Въоръжени с известните тракийски ножове – къси и широки, с копия и щитове, изкусни стрелци с познати лъкове, благородниците им влизали в сражение на колесници, а останалите – пешаци. Войните били техният върховен идеал, защото победителите ставали господари на победените, а умрелите на бойното поле отивали право в рая. Тъй войната носила блаженство и за едните, и за другите, а – горко на победените.

От божествата им – всецяло тракийски, можем да споменем Марна в Газа, Дагон в Аскалон и богинята Деркето¹. Дагон се пише и Тагон от Сонхониятон, финикийски писател.

От планинското крайморие на Сирия финикийците населявали едно пространство, не по-дълго от 80 километра, и владели почти цялата широчина на масива. Ние имаме твърде слаби сведения за тия толкова прославени мореплаватели, защото цялата им книжнина пропаднала; съседите им евреи, които говорили един език с тях, споменават ги твърде късно. Онова, което можем да кажем за тях, то е, че те нищо свое не създали, а всичко заим-

---

¹ Мариа е ведическият Мара, римският Марс; той бил обожаван и в Мемфис, споменава се в папирусите на Салве (G. Maspero: *Historie Ancienne*, т. II, стр. 698), в будистките писания (Будизъм от Ев. Бурнов, стр. 63). В България жените обикновено кънат: „Убил те Марен!“ – Дагон бил земеделско божество, на житото и орачеството: Δαγῶν, ελεϊδῆ εὔρε σίτον καὶ ἀροτρον, ἐκλήθη Ζεὺς Ἀρ – отриос – Δαγῶν ὅς ἐστι Σίτον (Филоно от Библио). Деркетото е свързано с две предания: Каистр, Лидиец, отишъл в Сирия и се оженил за Деркетото; пак Лидиеца Монсо дошъл в Сирия и удавил богинята Деркетото в священото езеро на Аскалон. Смишълът на тия легенди е още неизвестен. Ктезия (Страбон, XVI. 4. 27) твърди, че Деркетото носила името Ахара, а не Атар-гати, обаче Сайс мисли, че правилната форма на това име е Атар-Ати, минала в Египет, мислим ние, под формата Ахор. В персийските времена тя носи името Атар и означава огън, сиреч, Еотая или Веста, обаче това име носи второстепенно значение, защото първоначално означава висша всевишна. От атар е излязло атеж (огън).

ствали и подражавали с дребни усъвършенствания. Откъснати от Халдея и Египет с големи пустини, в първите времена те са били всецяло под влиянието на траките и хатитите, обаче отпосле Асирия тежко им наложи своя печат.

Твърде малко от божествата им са известни. Всеки град имал свое божество. В Тир господствал Мелекарит или Баал Мелкарт, от който гръцките вероятно направили своя Еракъл; точното му име не ни е известно, тъй като баал означава господар, а второто име е съставна дума: мелек = цар и карт = град. Халдейската богиня Ищар била леко изменена на Ашторет, която всецяло е възприета от гърците под формата Астарта.

Между божествата, на които даваме тракийски произход, стоят Адони и Астарта, точно копие на Ати и Земела. Когато тия божества били напуснати много рано в Халдея, тук, във Финикия, те просъществували дори до появата на назорейската ерес. В Гобал, гдето тая двойка била особено почитана, Адони бил титулуван и Тамуз, леко изменение на халдейското Дамуз, име на нереза, който според легендата наранил Адони и той умрял. Едно друго божество, което тъй често се споменава у траките, а именно Рез и Резкопори, се среща тук малко нещо изменено: Резеф, службата на което не ни е точно известна; наистина един кипърски образ го оприличава на гръцкия Аполон.

Особено интересни са кабирите на остров Самотраки, които повдигнали толкова размишления у Страбон. Те се явяват като титани, по смисъла на семитското си име: кабирим = великани или велики, и олицетворявали седемте планети, обаче слети в едно, те се олицетворявали в есмуп, от когото елините направили своя асклепия или ескулат, толкова разпространен по топлите извори из Тракия.

Есмун е една съвсем неоспорима тракийска дума и означава: осмий¹. От това нагледно се вижда голямото и старо влияние,

---

¹ Berger: la Phénicie, стр. 24: Ils avaient pour chef Egmon „le huitiem“.

което траките са упражнявали върху тия мореплаватели, било откъм Таврус, било от остров Кипър и Палестина.

Финикяните подобно на фригите обожавали фалуса, индийската Линга, като неразделен от легендата на Адони, и обикновено го представяли с един конусообразен камък. Траките го именуваха Курца Мизем.

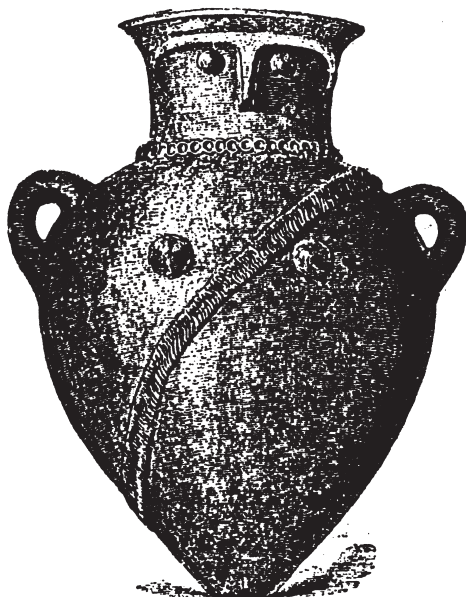
На Астарта подобно на асирийската Ишар, финикяните дали военно въоръжение и я направили участница на войните, гдето тя раздава победите и такава именно се настанила на атинския акропол, когато тракийската Астарта била въоръжена с копие, с фурка и вретено. Тая промяна в характера на богинята е внесена тук от асиро-халдейските завоеватели. Също тъй на бога Резеф, който е тракийският Рез или Резкопори, колебливо е да се дадат качества на Аполон, който наистина е също едно военно божество с лък и копие, а трябва да се приеме за Арес или Марс, тъй като самото му изображение под египетска военна форма, въоръжен със секира, копие, лък и щит, го издава за военно божество¹.

Древността единодушно и с една примерна упоритост е настоявала върху колонизирането долното течение на Оронт от дружината на Три-птолема, цар на Елезия. Той според религиозната легенда, тръгнал да търси Ю, обаче като почнал да губи дирите ѝ, решил да разформира дружината си: едните настанил в новооснования от него Тарс, сина си, Гордю, изпратил в Гордиевите планини, а той с останалите се настанил в долината на Оронт. Македонският цар Селевко Никатор основал един град при устието на реката и го нарекъл Антиохия, на името на баща си; между жителите, които събрал от околностите и населил града, били и потомците на дружината на Три-птолема, комуто антиохийците „въздигнали един храм и ежегодно празнували

---

¹ G. Perrot: Histoire de l'Art, t. III. стр. 70: авторът също се съмнява, че божеството е Аполон, обаче произходът на Арес е тъмен и оттук иде бърканица. Резеф е ведическият Парасу Рама, вавилонският Раман Парра.

в негова чест на планината Касиа, пред самите порти на Селевкия“, казва Страбон¹. Авторът описва така самото разположение като очевидец: „Реката Оронт, която минава край града, извира във Вгълбната Сирия, после изчезва под земята; по-нататък пак се явява, минава тогава през територията на града Анама, после влиза в оная на Антиохия, и след като мине самите стени на града, излива се в морето, близо до Селевкия“.

*Обр. II. Урна с кукумявкова глава
(изкопана в Троя на 8 и половина м под земята)*

---

¹ Името на планината Касиа ни твърди истината, че Три-птолем е ведическият Каси-Ана, третото въплъщение на великия бог в образа на костенурка, за да издигне планината Меру. И Три-птолем не е трикратно изораване земята, както уверяват елинистите, а е третичната борба на божеството или третият му подвиг и въплъщение. Три = три (3) и птолемо, после станало полемо = борба. Македонските царе в Египет се смятали под покровителството на това божество и се титулували с името му – Птоломей.

Страбон уверява, че реката по-преди или първоначално се именувала Тифон. Този титан, който олицетворява сребърните зигзаги на светкавицата, древните си го представяли като огнена змия, която понякога си подава главата из кратерите на вулканите, чрез многобройни последователни светкавици и трескавици избил туземците арими или армеи и в бягството си през планината прешлените на змийското му тяло изровили долината между двата гребена на Ливанските планини, и намерил дупка, в която изчезнал: из тая дупка извира реката Оронт и върви по изкопаната пропаст, обърната на речно легло. На финикийски език арим наричали маймуната¹.

Тия предания, макар и баснословни, не са съвършено лишени от каквато и да е историческа основа. Към приведените дотук факти можем да добавим още и отличителната черта на богинята Ашторет, която носи през гърдите си шарф, изобразяващ млечния път на небето, призоваването ѝ в молитвите като небесна девственица или царица на небесата – Мелекеттина, в надписите се споменава и халдейското ѝ име Анаита, от ана = небе, но туй е от съвсем късни времена, обаче шарфът ѝ през гърдите ни посочва нейното старо троянско произхождение, тъй като в степите на Троя, на висотите на Пергама, тя носи шарф, и всичките урни с кукумявкови образи, посветени ней, са препасани в същия шарф².

---

¹ Страбон: XIII 4. 6; XVI, 2. 3.-9.

² Тоя символ са носили само троянската Атина и финикийската Ашторет.

ХИТИ

Империята на хитите-Митани-Кумук-Бели Сири

Между залива Александрета и реката Оропт, южните склонове на Таврус и Ефрат, живеел от незапомнени времена един народ, когото ни откриват в твърде дълбока древност, паметниците на Халдея и Египет, под името хати. Столицата му, ту четена Каркамиш, ту Гаргамиш, била разположена на бреговете на реката Ефрат и то тъкмо в тая нейна област, гдето минават пътищата, по които се свързват народите на Месопотамия, Сирия, Египет и Малоазийския полуостров¹. По на юг, по посока към Оронт, стоял един друг град, на бреговете на едно от многото тукашни блата, така да речем, втората столица на това царство, която носила странното име Кедеш или Кодшу². Тая наистина малка страна е извънредно красива, разнообразна, плодovита, прошарена от много големи и малки реки, пълна с планини, покрити с лозя, с гори, с водопади, пленителни брегове и морави, и от нея македонските завоеватели бяха направили една втора Южна Македония, като пренесли и същите имена на градовете, реките и планините. Както планината Аману, която се издига край източния бряг на Александрета, така и скачените с нея предгория на Тавруса, служили за естествени крепости и убежища на хитите.

---

¹ Там после е бил основан град Йерополис.

² От кадиша = свещена; Саусе го смята за семитско име. Па и самото име Кар-камиш е семитско: кар = крепост, и Камош = муабско божество.

На изток от Ефрат, започвайки от левия му бряг, съседно на тая империя, дори и на столицата ѝ, се образува едно малко княжество и се простираше до десния бряг на най-западния приток на реката Хабур, под името Митани. Споменавано от халдеите и египтяните, това княжество твърде рано изчезнало, а в периода на асирийското всемогъщество дори и самото му население напуснало родината си и се настанило в долината на река Али, по горното ѝ течение, гдето Еродот ги споменава под името матиани. Те били едноплеменни и едноезични с хититите.

Над митаните, на север, започвайки от последните северозточни предели на Аману, между южните склонове на Тавруса и десния бряг на Ефрат, на изток през тая река, през Диарбекирската област дори до Тигър и планината Джуди, се простирала страната Кумук, известна на класическите автори под името Комагена. С течение на времената границите на тая област постепенно се стеснявали, докато останала само в полукръга на Ефрат, коритото на който тук има формата на полумесец с обърнати рогове към Тавруса. Столицата на тая област се именувала Самогат, а понастоящем Самсад¹. Страната принадлежала на мизите, а като погранична господарите ѝ често се сменяли: тя минавала ту под владичеството на Асирия, ту под онова на хититите, ту оставала под мизите. Сега се населява от кюрдите.

Хититската империя в различни времена се разширява по всичките геометрически посоки: тя слизала далеко на юг, отивала на изток, навлизала в Киликия, по горното течение на Али и многожди, монарсите ѝ седели на престола на Халдея, като завоеватели. В самите си етнографски предели тая империя била раздробена на много малки княжества под различни имена и покорно те слушали заповедите на своя уважаван монарх, който столувал в Каркамиш: те никога не му изменили и на тая добро-

---

¹ Името е тракийско и съответства на Медо-Сад, министър на цар Сента.

детел се дължи фактът, гдето тази териториално малка страна е извършила политически и културни дела, достойни за една велика империя.

Хититите имали йероглифска азбука, обаче надписите им още не са прочетени, вследствие на това ние не знаем какъв език е говорил тоя народ и на кое племе е принадлежал. Доколкото може да се съди по имената на градовете и царете, божествата и генералите, тоя народ е бил чужд на траките, чужд на сирите и халдеите, и е имал някакво сродство с царството около езерото Ван, с така именуваното племе урарту. Между това, заглавени сред две силни и многочислени, пък и културни племена, семити и траки, те, хититите, били изложени на мощните цивилизаторски влияния на тия два народа, които наслоили със свои елементи както нравите им, така и езика им. В течение на многовековното си историческо съществуване траките постоянно съставлявали тяхната сила и тяхното безсилие. Наистина, докато не беше основана асирийската империя, хититите организираха семитските племена и с тяхната помощ разнасяха победите на знамената си по равнините на Месопотамия. Има признаци да се мисли, че Троя постоянно е поддържала хититите и е насаждала сред тях културата си: обаче когато тя погинала и върховенството минало върху мизите, хититската империя изтърпяла няколко техни удари и захванала да се клати от основите си. В VIII век цар Мида я изложи на погибел, населението ѝ биде разгонено, отвлечено в робство, а самата столица населена от асири. Постепенно и оцелялото население потърси дирите на избягалите и се засели по левия бряг на реката Али, по горното ѝ течение.

Тук именно ги заварва Еродот и ги пише сири, страната им се именувала Кападокия или Кат-патука. Страбон ги посетил лично и дава ценни сведения за тях.

„Кападокийците, казва той, се наричат сири от гърците; по-

даници на медите, преди персийското владичество, те се подчиняваха на Кира: защото границата между царството на медите и онова на лидите, беше реката Али, която слиза от планините на Армения и минава през Киликия, после тече, като остават надясно от нея матианите¹, а от лявата страна фригите; като лъкатуши между тях, тя се връща на север и разделя кападоките от пафлагоните, които обитават левия ѝ бряг. И тъй реката Али разделя почти всичките провинции на Мала Азия, от Кипърско море до Евксинския понт.²

Като се изразява така, очевидно Еродот иска под името сири да означаи народите на Кападокия. И наистина, дори до днес някои наричат тия последните бели сири, за да ги различат от едноименните им народи отвъд Тавруса, които също се наричат сири, но които, сравнени с населенията отсам Тавруса, излиза, че кожата им е мургава, от пека на слънцето, когато другите – кападоките – нямат това нещо, различно, което им даде името бели сири³.

„Може да се каже впрочем, че името на кападоките принадлежи най-вече на населенията, говорещи един и същи език, които са населени между следните граници: на юг киликийския Таврус, на изток Армения, Колхида, и свръх тия две страни посредническата група от населения, които, макар и да влизат в състава на сегашна Кападокия, говорят един език, различен от кападокийския, на север Евксин до устието на Али; на запад Пафлагония и частта на Фригия, населена от галати“⁴.

Авторът бележи, че катаоните в долината на Пирам не са кападоки, защото говорили друг език; също и останалите епети,

---

¹ Туй са митаните, което име, по Страбон, означавало синьо. Ние мислим обаче какво те не трябва да се смесват с матианите при езерото Урмия.

² Еродот: I. 72.

³ Страбон: XII. 3.

⁴ Страбон: XII. 1. 1–2. Галатите са французките гали, които дойдоха от Франция и се населиха тук.

които са тракийско племе, също неправилно се числят в Кападокия¹.

„В цялата част на Кападокия, която съседства на реката Али и граничи с Пафлагония, употребата и на двата езика (тракийски и кападокийски) е също разпространено и са станали общи тракийските имена: Бага, Виаса, Ениат, Ратота, Зардок, Тибиа, Гасу, Оли-гасу и Ман“².

На изток от Сивас реката Али с изворите си се приближава до десния бряг на Ефрат, особено с притока му Чалта чай, при Егин и Дивириги. между това Али е била ос, около която се е въртяло тракийското племе по малоазиатското плато и често е покривало с властта си страните – Армения – дори до Каспийско море. В тая среда попаднали, твърде естествено, избягали-те тук хитити и се принудили да учат тук езика на траките, да възприемат много негови думи, да носят името сири, защото са дошли от Сирия, и да се титудуват бели, защото тамошните жители, по-предишни техни съседи, са мургави или черни. Всичко това е повече от естествено и безспорно съставлява исторически факт. Обаче онова, върху което трябва да се спрем,

---

¹ Вероятно туй са старите кетеи, дошли от Троада, и по едно наречие, произходът на което не е изучен, в последните векове почнали да ги именуват кетеони или катаони, подобни на ликаони, които всъщност са част от ликите.

² Страбон: XII. 3. 25. Тия интересни думи или имена не са удовлетворително обяснени, обаче за Бага говори Есихия, че означава думата Бог и била титла на Зевса, давана от траките, минала у персите и индийците – Бага; Тибиа е реката Тибиса, сегашна Цабра – Цабрица; смисълът не е известен; Ратота се среща като име на един фараон от XVIII династия, Рахоти, по Манетона; Ениат и Еней, Енос излиза от Вена (колело и кола); Ман, всемирната душа на душите, върховно, несъздавано божество у траките.

Гасу е ведическото Касу, и се среща съставно в Каси-Апа. Касу = жълва, от кост = костенурка. Великият бог се преобразил на водна жълва и влизал в океана (Апто), та повдигнал потъналата планина Неру. Оттук иде името му Каси-Ана или океанска жълва, в каквата се въплътил.

и съставлява известни затруднения, е вековното влияние, което Троя е оказвала върху хититите, и което е било прекъснато с падението ѝ, а постепенно заличавано от основанието и усилването на асирийската монархия, която навсякъде носила колонизация, асимилация или изтребление. С този характер на нинивийската политика можем да си обясним почти осемитяването на хититите или образуването на един език и една култура, която съставлявала една хитито-асиро троянска смес. Кolkото и да сме склонни да величаем културния гений на този народ, трябва обаче да се признае, че разположението му от най-стари времена, да заимства едновременно и от траки, и от асири, го издава за един народ без творчески гений и неспособен за каквато и да е самобитност.

Хититите изглеждат като народ с голяма впечатлителност, повърхностен ум и странна подвижност. Царете им взимали титлата си – сар – от халдеите¹, а короната – от фараоните. В столицата им господствала троянската богиня Атина със същото име², от племето урарту взели божеството Течба – на въздуха, ветровете и дъждовете, и халдею-египетските паметници ни я предават под формата Тешуба; от асирите взели Шала и я изменили на Шаусби. Останалите им божества носят странни имена: върховното божество е Хати и станало име на народа, по тогавашния обичай; подир него идат Мауру, Таргу³, Кауи, Хепа

---

¹ Тая дума не е семитска и няма никакъв смисъл у халдеите. Тя е тракийска и във ведите има смисъл на войвода: sar = mercher, тълкува Макс Мюллер, най-компетентният санскритолог. Царете първоначално са били войводи; така се и титулува – вож, vos, обаче отсетне тая дума добила и друг смисъл – светлост, и много божества от ведическия Олимп я носят. По санскрит: sar = глава; saga = могъщество, защото царят е главатар и като такъв – силен; sar = силно течаща река; sar = стрела, сариса (сулица).

² А. Н. Sayse: Monuments of the Hittites (Biblical Archaeology) VII. 2. стр. 259. Атар-Ати.

³ Това име се среща у скитите, древните руси, според които таргита, техният родоначалник, който ги завел в отечеството им, м по-преди безлюдно,

и други. Египетските писци, като не могли да се ориентират сред тия странни божествени имена, замествали ги със своите и за разнообразие вписвали и върховното божество на някогашните икси, именно Сутху, от което някои италиански асиролози изваждат римския Сатурн.

Типът на хититите схожда с оня на албанците: едри, сухи, кокалести, с прави носове, чела избягали назад, подобно на полегнала скала, очи вдлъбнати в дълбоки пещери, храброст и войнствен ентузиазъм, нервност и дива упоритост, синове на орловите гнезда до дълбоките бездни и недостъпни урви на Аману и Южния Таврус. По подражание на монарсите наголемите империи, имали придворни историци, които ги придружавали във войните и записвали всичко. Конете им, подобно на ездачите, сухи, кокалести, със змийски корми и скокливи, бързи, вследствие на което наричали ги абара или по-право ибри = бързаци. Народът имал обичай да бръсне косата си и на върха на главата оставали чумбас и от него плели редици: тая прическа била употребявана и от божествата на съседните малоазийски области.

Когато съдбата ги изгонила из старото им отечество и се нанесли по източните брегове на реката Али, те носили в душата си и на ръцете си семитски божества. И те, и арменците обожавали особено и главно асиро-халдейската богиня Ананта, съпруга на Ану, небето, култа на която бил поддържан от завоевателите перси. Към него бил привързан и онзи още на две божества, Оман и Анадат. Оман имал и своята статуя: „Туй е един груб образ, казва Страбон, когото носят в религиозно шествие, нещо, което сме гледали с очите си“¹. Последните две

бил роден или имал за родители Зевс и една от нимфите на реката Бористена (Днепър), името на която не ни се обажда. От своя страна Таргита имал трима синове: Лино, Арно и Кола, които станали родоначалници на трите главни скитски племена. (Еродот, IV, 5)

¹ Страбон: XV. 3. 15. Хати в Кауи са египтизирани тракийски имена, ми-

божества също имали своите жертвеници и жреци, които се наричали секи¹.

Вижда се, че Страбон е имал тъмни понятия за религията на персите, която се е основала само на зороастризма и поради тази причина той смесва тяхната религия с оная на арменците и кападоките. Персите, подобно на траките, не са имали храмове, а прости жертвеници, издигани на високи места². Истина е, че има надписи, в които персийските царе призовават и Анаита, а има и такива, в които се заповядва нейното почитание; обаче всичко това трябва да се разбира в този смисъл, че по политически причини царете завоеватели са искали да се оставят божествата на завоюваните туземци, да се почитат от всички, на което първи дали пример със споменаването им в надписите. Кolkото до дългия надпис на Дария, в който се споменават и храмове, то се дължи на произволния превод на думата *ayadana*, която не значи храмове, и която и самият халдейски преводач не е могъл да си обясни иначе, освен с погрешното бити са илуи: домове божии. Но домовете на боговете не са храмовете, а разните високи места. На върховете на Олимп, на Ида и на тол-

---

нали у хититите. Анадат или по семитски източници Адад (*Hadad*) е изопачение на Атти, като го пишат още и Адад – Римон (Халдейският Раман) или Атти-Раман. Оман е шумероакадският Аман Касибар.

¹ Секо или сико, е една преправка на вавилонското ишако (и-сако, сако и секо). От друга страна, във Вендидат се говори за едно божество – Соко, помощник на Митра, враг на демона, със специалност да отклонява урочасването, следователно възможно е жреците му да са носили името му и отпосле да е станало в тая страна общо наименование на всичките жреци.

² В Риг-Веда и на много места в другите веди се говори за това. Там се казва, че всяко място, осветено с молитви, е свято, защото „цялата земя в жертвеника на небето“. До Буда V век преди Христа, ведическата религия в Индия нямала никакви храмове; жертвите се принасяли или сред една свещена ограда с жертвеник в средата, отгоре открито, или във вън от нея, на всяко място. Будизмът сложи началото на монументалните храмове в Индия.

кова още много планини, гдето не само стояли боговете, за да управляват войните, но имали своите дворци неръкотворни, както се изразява и Омир, храмове ли е имало? Думата, която е сложна и зендска, трябва да се пише: аya и dāma, и ще означава: домове във въздуха, в небесното пространство¹ или небесни жилища.

Прочее Анаита, почитана не от персите, а от поданиците им, арменци и кападоки, нейните срамни нощни оргии, нейните свещени роби и робини, характерът ѝ – да обира девствеността на всичките девици, нещо, което внесло невъобразим разврат и сред грузинските племена, за които ни говори Ксенофон, култът ѝ с всичките си срамни оргии, пренесен и в Коринт, не е всецяло персийска богиня, а е заимствана или наложена, неизвестно. Тая е асиро-халдейската Милита и финикийската Ащорет². Носенето статуите на божествата в религиозните шествия, за което ни говори Страбон, е съществувало както у семитите, така и у траките. Кападокийците почитали и огъня, като по примера на траките, ходили боси по живи въглени³, както ходят сегашните наши одрински нестинари.

Еродот и Страбон говорят, че персите нямали храмове, нещо, което археологията потвърждава, защото по цялата страна не се намират никакви храмови развалини. Тогава как може да се обясни, ако не, както казахме, надписът на Дария, гласящ: „Цар Дария обявява: Отнетото царуване на нашата фамилия възвърнах и поставих пак на мястото; повърнах стария ред. Храмовете, които Гаумата магът бе разрушил, възвърнах на народа, също възвърнах пазарите, чифлиците и къщите на главатарите,

---

¹ За божеството Еа или Ейа – на водата, въздуха и дъждовете, виж стр. 74

² Тия кападоки са изтурчени; има преселени и в с. България, гдето още празнуват „Дон-караштъран“, смесват на жените си гащите и в тъмно ги разграбват, после всеки отива при оная, на която е взел гащите.

³ Страбон: XII. 2. 7. Мислим, че макар и в Кападокия, тая богиня е тракийска.

от които Гаумата ги бе отнел. Поставих на стара нога народа, Персия, Медия и другите провинции“¹.

Революционните мерки на Гаумата, сходни с някакви социални идеи, относно храмовете, трябва да се разбират по два начина: или *aya dāma* (божи домове) не трябва да се смятат за храмове, а някакви други религиозни помещения или места, или тия храмове трябва да се отнасят до другите народи. Сиро-халдеи, които Гаумата е искал да превърне насила в своята маздаическа религия. Неяснотата на надписа и неопределеното значение на думата *aya dāma*, която специално за маздаизма разбира всемира за дом на боговете, поражда отбелязаната двусмисленост.

Относително статуите на боговете и имало някакви ереси в тая тракийска религия, която всецяло била взета и пренесена в Персия; тъй като статуите и образите на боговете на много места се употребявали и в двете страни. За Анаита надписът на Артаксерс Мнемон в Суза говори твърде ясно: „Нека Ахура-Мазда, Анаита и Митра да ме покровителстват, мен и всичко това, което върша“².

Анаита, асиро-халдейска богиня, почитана ли е и от персите? Ние не знаем, обаче царят им я почитал и отправя един набожен зов към нея. Култът на фалуса, когото траките наричали Курца Мизем³, е бил разпространен в цяла Персия и се намериха много от неговите изображения в развалините на Суза, гдето фигурата е представена също такава, каквато се вижда на фригийските паметници. Възможно е маговете да са изтъкували тоя култ като неразделен от оня на Анаита и по този начин богослужението ѝ да е вмъкнато дори и в царските дворци.

Между другите божества в страната на хититите намираме и тракийското божество Бакхус с гроздови свесла. Но той, ако и да

¹ Darmesteter: Etudes iraniennes. II. стр. 129–130.

² Journal of the royal asiatic Society, t. XV. 1855 г. стр. 157–163.

³ Хититите го наричали Кауи, както се вижда по-горе, а и Каликия носила името Куи.

е обкичен с лозови шумки и гроздове, хититите му дали семитски образ и асирийско облекло, и с това показали неограничената си страст да смесват заимстванията по един безпримерен начин. С усмихнатото изражение на лицето той ни издава типа на финикийското ваятелство. Царството на хититите, между Ефрат и Оронт, е страна на чудесни лози и стопаните им прибързали да ги оставят под покровителството на тракийското божество, предрешено в асирийското руо, на което окоето на жреците, народа и царете било по-привикнало.

Когато същият народ минал в Кападокия, гдето занесъл и божествата си, по думите на Страбон, и от двата народа тук еднакво се титулувало това божество, понеже думата Βαυαῖος – Бог, била обща. Може да се повдигне съмнение, че той е бил върховното божество на тоя народ още в столицата му върху бреговете на Ефрат, тъй като халдею-египетските паметници говорят, че този бог там се наричал Хати. Един преглед на йероглифите и клиническите знаци, които ни предават това име, може да установи, че то трябва да се чете Ати, върховното божество на фригите, олицетворение на слънцето, възкресител на пролетта и цар на мъртвите души, чието асирийско име, Сауас, минало у траките и гърците под твърде естествената форма Савас и Савацио – слънце и спасител.

На тракийското влияние са били изложени повече северните хитити, които се разполагали по плещите на Аману и Тавруса и техния тип, според както го начертахме, се различава донейде от оня на южните хитити. Последните, които сега населяват Ливанските планини и типът на които ни се предава точно от тогавашните образи на царете им, е с една пластическа красота, единствена в тия страни: кожа жълто-мургава, уста красиви, нос прав и с тъп връх на ноздрите, тяло симетрично, сякаш изваяно от мрамор, стегнатост и твърдост. Тия типове се срещат и в България, обаче твърде нарядко. Те не са особено много и в своето

отечество, гдето черните им като въглен очи гледат едно кристализирано синьо небе и опечени от слънцето голи планини. Хубавиците на това племе в страната Арам възпява Соломон¹.

---

¹ Върху хитите не е особено работено. Може да се консултира книгата на Sayse „Хетеите – една забравена империя“, обаче тя е писана при голям ентузиазъм, следователно – пълна с грешки, пък е и остаряла вече. Хититските писмена са смес от египетски йероглифи и троянски букви. Някога тоя народ, види се, при мъчнотия на Троя и с нейно съгласие си е присвоил цяла Лидия и владенията ѝ, и владичеството му е траяло не особено дълго. Хититите многожди са били владени от траките, които основавали крепости там, като Дапур, писан от семитите и Дебир. Земела почитали под името Сими (в Зенд-Авеста се пише Зем), божеството Сандон е тракийско и не е име, а е титла Сади, която запазила носовката – Санди. Един тракийски философ във времето на Креза се именувал Сандани. Вдигнатият шум около царското име Торкондемос е празен, защото името Тарку е египетско – Тахарку. Следните имена, смятани за хититски, са тракийски: Suri sillis е зури (зора) и сили (змия) или светкавицата пролет; Тарки-гама е Тарки-дама; Сада-али е Садала; Ахани е тракийското божество Ахи, споменано във ведите; Sukhi (Сухи), по библейски Сухит, пустинята, е също тракийска дума; Сади-Антеро е Сади-Ати, с носовка, и Хатуки е умалително на Ати или правилно Атту-Atthy. Името на хититите четено хити, по сегашните македонски наречия, се слива с глагола хитам = бързам; при все това обаче не можем да се произнесем, защото това може да е просто съвпадение. Голяма част от това племе траките са отвели пленници и рудари в Тесалия и Епир, а дори и в Испания, гдето те и сега живеят, като са се нарекли сами на езика си овчари (баски); имената на майката на боговете, Ама и Ма, както я наричали в североизточна Мала Азия, по свидетелството на Страбон, са запазили досега в Пиринеите, като казват на майка: мма и ама, дори и авама, а на баба – амона, име, толкова често споменавано от старите географи по тракийските земи. (По-нови прегледи на паметниците на хититите прави италианският натер, Чеваре ди Кара: Gle Hettei-Plasghi, като се стреми да изкара Пеласгити за хитити, обаче това не е абсолютно, защото повечето от пеласгите са египетски бегълци; през 1910 г. на английски се появи обширно съчинение върху хититите, обаче и с него не се решава задачата. Думата има все бъдещето).

ТРАКИТЕ НАСЕЛЯВАТ ЗАПАДНА ЕВРОПА

Предания-Поверия-Научни основи

От началото на културата, когато пришелците почнали да търсят произхода си, преданието еднородно говорило, през всичките времена, за идването на западните народи от източните страни. Било устно от друидите, от поколение на поколение, било по книгите на елинските и латинските автори, които слушали тия предания от самите жители, било по по-новите свидетелства на келтски писатели около въвеждането на християнството, градени върху древни писмени паметници, мълвата става за историческата наука факт безспорен, особено когато разкопките, палеонтологически и археологически, съпоставени с антропологията, дойдоха до един демонстративен начин да обявят тая мълва за историческа истина.

„Казват, дума Талиеспин, бард от VI век след Христа, че един многочислен и див народ бил първият твой обитател и владетел, о, Британио, царице на островите! Той дошъл от Азия, от страната на Гафис, но коя земя е била неговата люлка? Никой не знае. Той бил един народ с високи дарби, изкусен и енергичен, народ от смели моряци. Когато се появил първи път, облечен в дълги мантии, никой не дръзнал да се равни на силите му, защото чрез духа си той се прославил и напълнил Европа със страх и трепет“¹.

В келтийските Триади, като се говори за същия факт, дават

---

¹ The Myvyrian Archaiologi of Wales; Talies, of Ludd.

се някои по-подробни сведения, колкото се отнася до първото отечество на пришълците. Така там се говори, че жителите на Великобритания дошли от „страната на Хаф, именувана Дифробани, гдето сега се намира Константинопол, като минаха Мъгливото море и населиха острова Британия и страната Лидау, гдето и останаха“¹.

Едни и същи пришълци, както искат да ни кажат цитираните барди със своите далечни предания, станали първи жители и владетели на Великобритания, на крайокеанска Франция и Белгия, криещи се под името лидау².

Тия несметни пълчища, добродетелни и строги, властолюбиви организатори, били сподирени от стадата си, жените и децата си, на двуколни кола, именувани венна и бенна, предводителствани от своето, подобно на нравите им, добродетелно и свирепо божество, обиколено от несметни тълпи свещенослужители и от двата пола, началниците на които били и главатарии на народа. То е същото божество, което отведе траките в полите на Ливанските планини, в ущелията на Джуди, в Персия, в Туркестан, в долината на Индус, на Пенджаб и полите на Хималаите, както то само се хвали в трагедиите на Еврипида. Нему е служил високославният Евмолн, родоначалникът на тракийската династия, и от неговия свещен град почитаната Елевзия то илязло под името Три-итолем да предвожда избрания си народ, който ще даде цивилизацията на народите. Възседнал двуколна колес-

---

¹ Triads. 4.

² Келтолозите на Франция и Англия признават „Константинопол“ за отпослешна вставка, обаче не дават нужното обяснение на останалите имена. Гафис е еднакво с Хаф и е преправка на φαῦσις = изток. Diffrobani е Taprobani, което Страбон заел от Онесикрит, име на един остров при Южна Индия, с население и слонове, тракийска съставна дума, от корена тан = топло (вм. топро), и вана = огън, титла на Агни. Дифробани – Тапробани: огнена топлина. Британските барди от тия кърпежи съставили мнимото народно предание.

ница, запрегната в змеюве, символа на светкавицата и урагани-те, Три птолем държи класове в ръцете си, сеятел на култура по страните и народите. Той минал в Италия, сподирен от етруските, и там държи сърпа в ръката си. На изток го посреща зората – богиня с ламбада в лявата ръка и с вазата на росата – в дясната. Назад – той държи с едната си ръка сърпа, а другата е поставил на устата си в знак на дълбоко замисляне, като грижлив сеятел (Сатурн).

Ирландските поеми го именуват Ю. Всемогъщия. Той е жрец, генерал, законодател, подобно на Мойсей, и посмъртен Бог. Обиколен от друиди, сподирен от обожателите си, нищо не е в състояние да му се възпротиви, всичко пред него прекланя глава, като земите стават отечество на народа му и под неговото благословение започват да раждат жита и всичко потребно за храна. Преданието на ирландците говори, че това божество разчистило новите земи, разкопало, разорало, и научило народа си на земеделие и скотовъдство, на къщни и семейни наредби¹. Туй очевидно било, когато боговете ходили по земята, царували над народите и още не били заминали за небесните си жилища.

Преданията по старите автори и паметниците говорят, че на запад, отвъд водите на океана, който опасва света, имало острови, именувани „Острови на щастливите“, Μαχαρων νηαοι, но Есиода, върху които живели душите на умрелите. Ирландските

---

¹ Ирландските поеми пишат hu; по Лукиан и Лактант; Hesus и Heusus (Февс – Хавс = изток?); по каменните надписи на Англия, Франция и Германия: Esus, Aesus (ъсу). Носи и титлите: Esu – genus = Esu – роден; Esu-magus (великий), Esu-pertus (мъжествен, от нар = мъж), Esu-Smertelus (смъртонос-ний, каквато титла има и Галският Марс = Smertatius); Es-uccus: Есу-Укко, по фински език; укко = бурен, подобно на дакийския буревест, буриаш. Образът му се намери върху престола на Парижката Св. Богородица и над него е издълбано името му – Esus – богът е препасан с престилка (шерпел), държи секира, която забива в дънера на един дъб, за да го отсече. По преданията и поезията на английските гали – hu-cadarn = gadarn и излиза от гадир: „Хубог на щастливата земя“, сиреч началник на рая и на душите.

поеми ги именуват „Блажени полета“, *Malg meld*, и богинята, която взима душите, тъй описва рая:

„Страната, от която ида, е земята на вечно живеещите, там никой не умира, животът тече сред непрекъснати пиршества, от никого не приготвявани. Там царува царят победител Тетра, в царството му няма ни печал, ни въздихание. Там всекидневно ще бъдеш заедно с родителите си, дедите си, сред познати и ония, които са те обичали“¹.

Омир ги нарича „Елисейски полета“, *Ἠλύσιον πεδίου*, от *Ἥλιος* = слънце, или „Слънчеви полета“, където боговете решили да отведат с тялото заедно Менелай, многострадалния съпруг на много красивата Елена:

„Накрая на света, на нашите Елисейски полета,
Боговете ще те изведат, гдето цари русокосий Радамант,
Гдето небето на живота не познава ни скръб, ни въздихание,
Гдето цари вечна пролет, без сняг, без зима, без буреносни хали,

Гдето тихо се леят вълните на зефира благоуханен,
Изпращани от безбрежния океан на блажените там...“²

Финикияните се настанили на един от тия острови и ни оставили името му: Гад-ира или щастлива земя³, който бил разположен отвъд Гибралтар, между Португалия и Мароко. Те там наистина били щастливи, защото градът им бил втори след Рим, имал само петстотин боляри със забравени богатства.

---

¹ Тетра е тракийското Татра, много изменявано на Тамтра, Тантал, Тамав, Темен, в един етруски надпис, за пръв път прочетен от нас, се пише Яма Тимав. Ръката океан се нарича Тартес и градът на нея – „пазач на света“ Тартес (виж стр. 39). Всичките подземни реки се казват Тимал и Тимок.

² Оидея, VI. 563, Рада – *μαν-θυς*, означава: лудо наслаждение на душите. Радамант е русокос или червенокос – вечерното небе на запад.

³ Гад = щастие, гадание, тракийска дума; илу = земя, по санскрит, по някои наречия: иру, откъдето иде семитското ера и ерец = земя.

Цялото население по бреговете на Океана и на вътрешността до Рейн и до Алпите, се смятало съседно на рая, страната му носила името Гад-Елиа, а жителите ѝ – Гад-ели, от които имена елинските автори направиха Галатия и Галати, а латинските – Галия и Гали¹. Те били особено щастливи, земята им била благодатна и честита, защото с лодките си, като посрещали душите, скитащи по земите им, помагали им да преплуват океана и да стъпят на обетованата, райската територия, гдето ще вечно блаженстват.

Там царува тракийският бог Яма, „събирател на човеците“, „цар на душите“, „първият, който умря и възкръсна“.

---

¹ В ирландските поеми Gadhel и Gaidheal, по някои наречия Gwydhel, произнасяно Гундел. Двойно диалектическо произношение на Гадира и Гадила.

Съдържание

Пояснителни бележки.....	3
Предговор.....	7
Историческите основи.....	9
ДЯЛ I	
ОБЗОР НА КЛАСИЧЕСКИТЕ СТРАНИ И НАРОДИ.....	17
ТРАКИЯ ПРЕДИ ТРАКИТЕ (Отечеството на траките).....	17
ТЕОРИЯТА НА ИНДО-ГЕРМАНИЗМА.....	29
ПРЕДИСТОРИЧЕСКИТЕ ТРАКИ.....	40
ИСТОРИЧЕСКИТЕ ТРАКИ.....	55
АРМЕНЦИ И КЮРДИ.....	73
МЕДИ-ДАРДАНИ-КОСЕИ-ЕЛАМ-ПЕРСИЯ.....	86
РАЙСКАТА ДОЛИНА.....	93
СИРИЯ.....	107
ХИТИ.....	118
ТРАКИТЕ НАСЕЛЯВАТ ЗАПАДНА ЕВРОПА.....	130